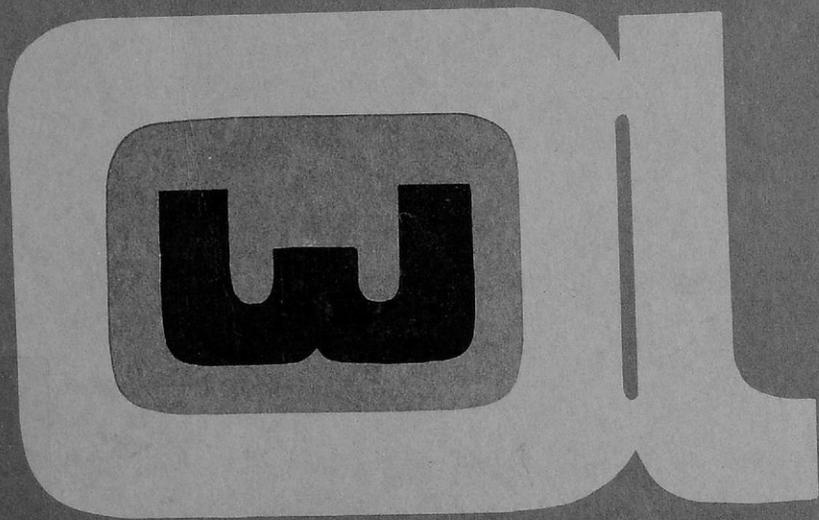

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1979

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19510

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ/ΛΟΓΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΗ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά
βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώ-
νονται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βι-
βλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Με έγκριση της Ελληνικής Κυβερνήσεως το δίδακτρο
για το Δημοτικό Γυμνάσιο και Λύκειο των
κατά τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτάντων Βιβλίων
και μερικών ΔΕΠΕΑ.

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΠΡΑΞΗ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΑΘΗΝΑ 2024

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΛΕΞΕΙΣ - ΦΘΟΙΓΓΟΙ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Προτάσεις

Βρισκόμαστε μέσα στην τάξη του σχολείου μας. Βλέπουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, πού υπάρχουν ἐκεῖ.
"Ἄς μιλήσουμε γιά μερικά ἀπ' αὐτά.

Πρῶτα πρῶτα μπορούμε νά ποῦμε:

Ἡ αἴθουσα εἶναι μεγάλη.

Αὐτό πού εἶπαμε εἶναι μιά φράση, πού μᾶς δίνει ἕνα νόημα. Αὐτή ἡ φράση λέγεται πρόταση.

Ἐπίσης μπορούμε νά ποῦμε καὶ ἄλλες προτάσεις :

Τά θρανία εἶναι μικρά.

Τά παράθυρα εἶναι μεγάλα.

Ὁ δάσκαλος διδάσκει.

Τά παιδιά προσέχουν.

Πρόταση εἶναι κάθε φράση πού μᾶς δίνει ἕνα ἀπλό νόημα.

ΑΣΚΗΣΗ 1.— Ἀπάντησε στίς ἀκόλουθες ἐρωτήσεις μέ ὀλόκληρες προτάσεις : Ὁ πίνακας εἶναι ἄσπρος ἢ μαῦρος ; Τά παιδιά μέσα στην τάξη εἶναι πολλά ἢ λίγα ; Ποῦ βρίσκεται ἡ ἔδρα ; Ποῦ κάθεται ὁ δάσκαλος ; Ποῦ κάθονται τὰ παιδιά ; Πόσα παράθυρα ἔχει ἡ τάξη ; (Γράψε τίς προτάσεις πού σχημάτισες).

Προτάσεις με τοπικούς ή χρονικούς προσδιορισμούς

Ἐλένη, στάσου ἐδῶ.

Ὁ ἥλιος λάμπει στὰ βουνά.

Τό ἀεροπλάνο πέταξε πάνω ἀπό τά σύννεφα.

Τό λεωφορεῖο σταμάτησε στήν πλατεία.

Οἱ λέξεις ἐδῶ, στὰ βουνά, πάνω ἀπό τά σύννεφα, στήν πλατεία, προσδιορίζουν, δηλαδή φανερώνουν, τόν τόπο καί λέγονται **τοπικοί προσδιορισμοί**.

Ὁ Ἀντώνης περνάει κάθε πρωί ἀπό τόν κήπο.

Τό καλοκαίρι θά πᾶμε στό νησί.

Φτάσαμε στήν κορυφή τοῦ βουνοῦ τά χαράματα.

Ἀὔριο θά κόψουμε λουλούδια γιά τό βάζο.

Οἱ λέξεις κάθε πρωί, τό καλοκαίρι, τά χαράματα, αὔριο προσδιορίζουν τό χρόνο καί λέγονται **χρονικοί προσδιορισμοί**.

ΑΣΚΗΣΗ : Γράψε τέσσερις προτάσεις με τοπικούς καί τέσσερις με χρονικούς προσδιορισμούς.

Λέξεις

Ὁ
δάσκαλος
διδάσκει

} Αὐτή ἡ πρόταση ἔχει τρεῖς λέξεις.

Ἡ
αἴθουσα
εἶναι
μεγάλη

} Αὐτή ἡ πρόταση ἔχει τέσσερις λέξεις.

Κάθε πρόταση γίνεται με λέξεις. Με λέξεις μπορούμε νά σχηματίσουμε ὅποια πρόταση θέλουμε καί νά φανερώσουμε καθετί πού ἔχουμε στό νοῦ μας.

ΑΣΚΗΣΗ 2.— Γράψε 5 λέξεις που νά φανερώνουν πρόσωπα ή πράγματα από όσα βλέπεις μέσα στην τάξη του σχολείου ή μέσα στο σπίτι σου.

Φθόγγοι. Γράμματα

$\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma = \varphi\tilde{\omega}\varsigma$

$\theta-\epsilon-\acute{\omicron}-\varsigma = \theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$

Οι λέξεις αυτές γίνονται από διάφορες φωνές, που τις ονομάζουμε **φθόγγους**: π.χ. ή λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$ έγινε από 3 φθόγγους : $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$.

Όταν γράφουμε τη λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τρία γραπτά σημάδια : $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$. δηλαδή γράφουμε τρία **γράμματα**.

Όταν γράφουμε τη λέξη $\theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τέσσερα **γράμματα**.

Γιά νά γράψουμε κάθε λέξη μεταχειριζόμαστε **γράμματα**.

ΑΣΚΗΣΗ 3.— Πόσα γράμματα μεταχειρίζεσαι, όταν γράφεις τό βαπτιστικό σου όνομα ; Μέ πόσα γράμματα γράφεται τό οικογενειακό σου όνομα ; Μέ πόσα γράμματα γράφεται καθεμιά από τίς λέξεις : *βιβλίο, τετράδιο, μολύβι, καλός, αγαπῶ, γελῶ* ;

Τό ἀλφάβητο

1. Γράμματα μικρά (τυπογραφικά)

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
ἄλφα	βῆτα	γάμμα	δέλτα	ἔψιλον	ζῆτα	ἦτα	θῆτα

ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
γιῶτα	κάππα	λάμδα	μί	νί	ξί	ὄμικρον	πί

ρ	σ(ς)	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ρό	σίγμα	ταῦ	ῥσιλον	φί	χί	ψί	ὠμέγα

2. Γράμματα κεφαλαία (τυπογραφικά)

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ
Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει 24 **γράμματα**. Ὅλα μαζί λέγονται **ἑλληνικὸ ἀλφάβητο**. Τὰ γράμματα ἔχουν ὀρισμένη σειρά, ὀρισμένο σχῆμα καὶ ὀρισμένη ὀνομασία.

Ὅπως βλέπουμε στοὺς παραπάνω πίνακες τὰ γράμματα εἶναι δύο εἰδῶν : **μικρά** καὶ **κεφαλαία**.

ΑΣΚΗΣΗ 4.— Νά βρεῖς 5 λέξεις πού νά φανερώνουν πράγματα πού βλέπεις στό σπίτι. Γράψε τίς λέξεις αὐτές πρῶτα μέ μικρά γράμματα τυπογραφικά, ἔπειτα μέ κεφαλαία τυπογραφικά.

Ἑρωτήσεις

- 1) Τί λέγεται πρόταση ;— 2) Ἀπό τί σχηματίζεται μιὰ πρόταση ;— 3) Ἀπό τί σχηματίζεται μιὰ λέξη ;— 4) Πόσα γράμματα ἔχει τό ἑλληνικὸ ἀλφάβητο ;— 5) Πῶς ὀνομάζονται τὰ γράμματα μέ κανονικὴ σειρά (δηλαδή ἀπό τὴν ἀρχὴ πρὸς τό τέλος : ἄλφα, βῆτα, γάμα κτλ.) ;

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

Τά φωνήεντα είναι έφτά :

α, ε, η, ι, υ, ο, ω.

ό ά-έ-ρας, ή Ή-ρα, ή ώ-ρα.

ΣΥΜΦΩΝΑ

Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά :

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν,
ξ, π, ρ, σ, (ς), τ, φ, χ, ψ.

β-α-ρέ-λι, γά-τα, δέ-μα, ζ-α-ρώ-νω.

ΑΣΚΗΣΗ 5.— Λέξεις για όρθογραφία :

βαρέλι, γάτα, δέμα, ζαλάδα, θρόνος, καλά, λάδι, μάθημα, ναός,
ξύλο, παπί, ράβω, σανίδα, τρέχω, φανάρι, χαρά, ψάρι.

ΑΣΚΗΣΗ 6.— Βάλε μιά γραμμούλα κάτω από κάθε φωνήεν που έχουν οί παραπάνω λέξεις.

Φωνήεντα βραχύχρονα, μακρόχρονα καί δίχρονα.

Τά φωνήεντα είναι :

1) βραχύχρονα :

ε, ο,

2) μακρόχρονα :

η, ω,

3) δίχρονα : α, ι, υ.

ΑΣΚΗΣΗ 7.— Λέξεις για ὀρθογραφία :
τό νερό, ὁ ναός, ἡ χώρα, τό ξύλο, τό ξυλάκι, τό ποτάμι, τρέχω,
θέλω, δένω, τό πόδι, ἡ θήκη, τό μαθημα.

ΑΣΚΗΣΗ 8.— Στίς παραπάνω λέξεις βάλε κάτω ἀπό τὰ βρα-
χύχρονα φωνήεντα ἓνα σημάδι τέτοιο \smile , κάτω ἀπό τὰ μακρόχρονα
βάλε μιὰ γραμμοῦλα — καί κάτω ἀπό τὰ δίχρονα σημείωσε ἓνα
μικρό σταυρό.

Ἐρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τὰ φωνήεντα ;
- 2) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τὰ σύμφωνα ;
- 3) Ποιὰ εἶναι τὰ βραχύχρονα φωνήεντα, ποιὰ εἶναι τὰ μακρόχρονα καί ποιὰ
εἶναι τὰ δίχρονα ;

ΔΙΨΗΦΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ - ΔΙΨΗΦΑ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Δίψηφα φωνήεντα

αἶμα ($αι = ε$) νί - ός τοῦ Θεοῦ ($νι = ι$)
εἰκόνα ($ει = ι$) οὐρανός ($ο + υ = ου$)
οἱ τοῖχοι ($οι = ι$)

1. Τά δύο φωνήεντα a καί i μαζί προφέρονται σάν ϵ :
σημαία.

2. Τά δύο φωνήεντα ϵ καί i μαζί προφέρονται σάν ἕνα
 i : κλείνω, εἴκοσι.

3. Τά δύο φωνήεντα o καί i μαζί προφέρονται σάν
ἕνα i : οἱ κάτοικοι.

4. Τά δύο φωνήεντα v καί i μαζί προφέρονται σάν
ἕνα i : ὁ νίός τοῦ Θεοῦ.

5. Τά δύο φωνήεντα o καί v μαζί προφέρονται σάν ἕνα
φωνῆεν : οὐρά, τοῦ οὐρανοῦ.

Ἔτσι ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό φωνήεντα :

$αι, ει, οι, νι, ου.$

Αὐτά τά ζευγάρια λέγονται **δίψηφα φωνήεντα**, γιατί
τό καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέ-
ρεται σάν ἕνα φωνῆεν.

Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι *μακρόχρονα*. Τό $οι$ καί
τό $αι$ ὅμως ὅταν εἶναι στό τέλος τῆς λέξεως εἶναι *βραχύ-*
χρονα.

Τό **αυ** και τό **ευ**

<i>αν</i> = <i>αβ</i>	<i>αν</i> = <i>αφ</i>	<i>ευ</i> = <i>εβ</i>	<i>ευ</i> = <i>εφ</i>
αὔγo	αὐτί	εὐγενικός	εὐτυχία
αὔριο	ναύτης	Εὐρώπη	εὐχάριστος.

Τά δύο φωνήεντα *α* και *ν* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *αν* πού έχει διπλή προφορά : *αβ* και *αφ* (αὔριο, αὔξηση).

Τά δύο φωνήεντα *ε* και *ν* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *ευ* πού έχει κι αυτό διπλή προφορά : *εβ* και *εφ* (εὐλογῶ, εὐκολος).

ΑΣΚΗΣΗ 9.— Παροιμίες : "Οποῖος γυρεύει τά πολλά χάνει και τά λίγα.— Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.— "Έχει και ὁ τοῖχος αὐτιά.— "Όσα δέ φτάνει ἡ ἀλεπού τά κάνει κρεμαστάρια.— Οὔτε ὁ Αὔγουστος χειμῶνας οὔτε ὁ Μάρτης καλοκαίρι.— Τό αἷμα νερό δέ γίνεται.— Τά λόγια εἶναι εὐκολα, μά δύσκολη εἶναι ἡ πράξη.
(Τί νόημα έχει καθεμιά ἀπό τίς παροιμίες αὐτές ;)

ΑΣΚΗΣΗ 10.— Βάλε μιά γραμμούλα κάτω ἀπό κάθε *δίψηφο φωνήεν* στίς λέξεις πού ἔχουν οἱ παραπάνω παροιμίες.

Δίψηφα σύμφωνα

<i>μπ</i>	<i>ντ</i>	<i>γκ</i> (<i>γγ</i>)	<i>τσ</i>	<i>τζ</i>
μπαίνω	ντροπή	γκρεμός	τσατσάρα	τζάμι
μπαούλο	ντύνομαι	γκρεμίζω	κορίτσι	Τζαβέλας
μπαρμπούνι	Ντίνος	έγγόνι	έτσι	τζιτζικας

Στίς παραπάνω λέξεις :

1. Τά δύο σύμφωνα *μ* και *π* μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : *μπ-ά-ρ-μπ-ας*.

2. Τά δύο σύμφωνα ν και τ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : ντ-ε-ν-ε-κ-ές.

3. Τά δύο σύμφωνα γ και κ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : γκ-ρ-ε-μ-ός. Τό ἴδιο προφέρεται τό γγ στίς λέξεις : ἔγγονι, ἐγγίζω, φεγγάρι.

4. Τά δύο σύμφωνα τ και σ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : τσ-α-τσ-ά-ρ-α.

5. Τά δύο σύμφωνα τ και ζ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο : τζ-ά-μ-ι.

Δηλαδή ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό τέτοια σύμφωνα :

μπ, ντ, γκ (γγ), τσ, τζ.

Αὐτά λέγονται **δίψηφα σύμφωνα**, γιατί τό καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν ένα σύμφωνο.

ΑΣΚΗΣΗ 11. – **Τί ἔπαθε ὁ Μπάμπης.** Ὁ Μπάμπης ντύθηκε φουστανελάς καί φόρεσε τσαρούχια. Ἔτσι ντυμένος τρέχει καβάλα ἐπάνω σ' ἕνα ξύλο μεγάλο. Αὐτό εἶναι τό ἄλογο του. Καμαρώνει ὁ Μπάμπης καί λέει στό φίλο του τόν Ντίνο : «Μή μ' ἐγγίζεις, γιατί εἶμαι ὁ Λάμπρος Τζαβέλας!». Ἀλλά, καθώς τρέχει σάν τσακάλι, πέφτει. Τό ξύλινο ἄλογο γκρεμίζεται καί σπάζει στή μέση. Ὁ Μπάμπης κλαίει. «Ντροπή, Μπάμπη, ντροπή! Ἐσύ ἕνας ἥρωας σάν τό Σουλιώτη Λάμπρο Τζαβέλα, νά κλαῖς σάν μωρό!», τοῦ λέει ὁ Ντίνος καί τρέχει νά τόν σηκώσει.

(Διάβασε καλά τήν παραπάνω διήγηση. Βάλε μιά γραμμούλα κάτω ἀπό τά δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, (γγ), τσ, τζ).

**Πώς διαιρούνται τά άπλά σύμφωνα
καί τά δίψηφα σύμφωνα.**

1) παπί, βέβαια, Φωφώ, μπορω. Τά σύμφωνα π, β, φ, μπ λέγονται **χειλικά**, γιατί προφέρονται μέ τά χείλη.

2) κακός, γή, χάνω, γκρεμός. Τά σύμφωνα, κ, γ, χ, γκ λέγονται **λαρυγγικά**, γιατί προφέρονται μέ τό λάρυγγα.

3) τόπι, δαδί, θέλω, ντύνομαι. Τά σύμφωνα τ, δ, θ, ντ λέγονται **όδοντικά**, γιατί προφέρονται μέ τά δόντια.

4) λαλω, ράβω. Τά σύμφωνα λ, ρ λέγονται **ύγρά**, ή **γλωσσικά**, καί προφέρονται μέ τή γλώσσα.

5) μάνα, νομός. Τά σύμφωνα μ, ν λέγονται **ρινικά**, γιατί προφέρονται μέ τή μύτη, πού οί άρχαίοι τήν έλεγαν ρίνα (λ.χ. γιατρός ριнологος).

6) σωρός, ζιζάνιο, τσακίζω, τζάμι. Τά σύμφωνα σ, ζ, τσ, τζ λέγονται **συριστικά** ή **διπλοδοντικά**, γιατί, όταν προφέρονται άκούγεται ένας ήχος σάν σφύριγμα άνάμεσα άπό τά δόντια.

7) ξέρω, ψάρι. Τά σύμφωνα ξ, ψ λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους : κσ = ξ, πσ = ψ.

Λοιπόν άπό τά σύμφωνα έχουμε :

1. χειλικά

2. λαρυγγικά

3. όδοντικά

π, β, φ, μπ,

κ, γ, χ, γκ,

τ, δ, θ, ντ,

4. ύγρά

5. ρινικά

6. συριστικά

7. διπλά

ή γλωσσικά

ή διπλοδοντικά

λ, ρ,

μ, ν,

σ, ζ, τσ, τζ,

ξ, ψ.

ΑΣΚΗΣΗ 12.— Βάλε τό κατάλληλο σύμφωνο άπλό ή δίψηφο, μπροστά άπό τά παρακάτω γράμματα, για νά σχηματίσεις λέξεις :

-ωμί	-οφός	-έφτω	-αρτί	-έλω	-ρέπομαι
-υρί	-ικρός	-ρέχω	-ορός	-ρύβω	-αοῦλο
-ερό	-αμηλός	-ωνάζω	-άτι	-ράφω	-ρεμίζω
-ήλο	-υχερός	-ορεύω	-ουμί	-ελῶ	-εκούρι

ΑΣΚΗΣΗ 13.— Τί είδους σύμφωνο είναι τό καθένα άπ' αυτά πού έβαλες, για νά σχηματίσεις τίς παραπάνω λέξεις ; (δηλαδή : είναι χειλικό, λαρυγγικό ; κτλ.)

Δίφθογγοι

νεράιδα	χάιδι	κελαηδῶ
	κορόδο	βόηθα

Στίς λέξεις αυτές δύο φωνήεντα *α-ι, ο-ι, α-η, ο-η* προφέρονται μέ μία φωνή. Αυτά τά δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί λέγονται **δίφθογγοι**.

Οί δίφθογγοι αυτοί λέγονται **κύριοι δίφθογγοι**, για νά ξεχωρίζουν άπό τούς άλλους, πού θά δοῦμε άμέσως παρακάτω.

Καταχρηστικοί δίφθογγοι

πιάνω τοῦ παιδιοῦ ὅποιος ὁ ἄδειος τό γυαλί
ή γιαγιά τῶν παιδιῶν ὅποιοι τοῦ ἄδειου δύο δύο
ὁ ἴδιος τούς ἴδιους ὅποιους τούς ἄδειους ή δουλειά

Στή λέξη πιάνω τά δύο φωνήεντα *ι-α* προφέρονται μέ μία φωνή : *π-ιά-νω*. Τό ἴδιο καί στίς άλλες λέξεις τά φωνήεντα *ιο, ιου, ιω, οιο, οιοι, οιοι, ειο, ειοι, να, νο* (ὁ ἴ-δ-ιο-ς, τοῦ π-αι-δ-ιοῦ κτλ).

Αυτά λέγονται **καταχρηστικοί δίφθογγοι**.

“Όπως βλέπουμε οί καταχρηστικοί δίφθογγοί ἀρχίζουν ἀπό ι (ἢ ἀπό φωνήεντα πού προφέρονται ὅπως τό ι).

ΑΣΚΗΣΗ 14.— **Παροιμίες.** Δυό γάιδαροι μαλώνανε σέ ξένο ἀχυρώνα.— Χωρίς κατάρτια καί πανιά, ‘Αι - Νικόλα, βόηθα μας.— “Όποιος φυλάει τά ρουῖχα του, ἔχει τά μισά.— “Άλλαξε ὁ Μανολιός κι ἔβαλε τά ρουῖχα του ἀλλιῶς.— Κολιός καί κολιός ἀπό τό ἴδιο βαρέλι.
(Νά βρεῖς ποιό νόημα ἔχει καθεμιά ἀπό τίς παροιμίες αὐτές.)

ΑΣΚΗΣΗ 15.— Βάλε μιά γραμμή κάτω ἀπό τούς κύριους διφθόγγους καί δύο γραμμοῦλες κάτω ἀπό τούς καταχρηστικούς στίς λέξεις πού ἔχουν οί παραπάνω παροιμίες.

Δύο ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο	γράμμα	θάρος
ἐκκλησία	γεννῶ	θάλασσα
Ἑλλάδα	ἵππικό	Ἄττική
	φύλλο	γλώσσα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο ὅμοια σύμφωνα, πού προφέρονται σάν ἓνα.

ΑΣΚΗΣΗ 16.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** Πολλοί ἄνθρωποι· πολλή βροχή· πολλά παιδιά· πολὺς κόσμος· πολύ κακό. Ἑλλάδα, Ἑλληνας, Ἑλληνες, Ἑλληνισμός. Γαλλία, γαλλικός. Τό κόκκινο τριαντάφυλλο. Τό μάθημα εἶναι γραμμένο. Τρία ἐπί τρία κάνουν ἑννιά. Ὁ Λυκαβηττός, ὁ Ὑμηττός. Ὁλος ὁ κόσμος· ἄλλος ἄνθρωπος.

Ἐρωτήσεις

1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά *δίψηφα φωνήεντα* ; — 2) Πῶς προφέρεται τό καθενά ; — 3) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά *δίψηφα σύμφωνα* ; 4) Ποιὰ σύμφωνα λέγονται χειλικά, λαρυγγικά, ὀδοντικά, ὑγρά, ρινικά, συριστικά, διπλά ; — 5) Γιατί τό κάθε εἶδος ἀπ’ αὐτά ὀνομάζεται ἔτσι ; — 6) Πότε δυό φωνήεντα λέγονται *δίφθογγοί* ; — 7) Ποιοί *δίφθογγοί* λέγονται *καταχρηστικοί* ; — 8) Πῶς προφέρονται *δύο ὅμοια σύμφωνα* σέ μιά λέξη ;

ΣΥΛΛΑΒΕΣ - ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

Ἡ συλλαβή

φῶς ὄ - χι ἄ - κού - ω πο - δή - λα - το
νοῦς ναύ - τής εὖ - χο - μαι μα - θή - μα - τα
ὄ, ἦ, τό εἶ - μαι ναυ - τι - κός ἦ - λιο - κα - μέ - νος

Ἡ λέξη φῶς ἀκούγεται μ' ἓνα μονο ἄνοιγμα τοῦ στόματος· δηλαδή ἔχει μιὰ **συλλαβή**.

Ἡ λέξη ὄχι ἔχει δύο κομμάτια : ὄ - χι· δηλαδή ἔχει δύο **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ἀκούω ἔχει τρία κομμάτια : ἄ - κού - ω· δηλαδή ἔχει τρεῖς **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ποδήλατο ἔχει τέσσερα κομμάτια : πο - δή - λα - το· δηλαδή ἔχει τέσσερις **συλλαβές**.

1) Ἡ λέξη πού ἔχει μιὰ συλλαβή λέγεται **μονοσύλλαβη** : νοῦς.

2) Ἡ λέξη πού ἔχει δύο συλλαβές λέγεται **δισύλλαβη** : ναύ - τής.

3) Ἡ λέξη πού ἔχει τρεῖς συλλαβές λέγεται **τρισύλλαβη** : εὖ - χο - μαι.

4) Ἡ λέξη πού ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές λέγεται **πολυσύλλαβη** : μα - θή - μα - τα.

ΑΣΚΗΣΗ 17.— Γράψε 5 λέξεις μονοσύλλαβες, 5 δισύλλαβες, 5 τρισύλλαβες καί 5 πολυσύλλαβες.

Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα

μα - θη - τής

μα = προπαραλήγουσα

θη = παραλήγουσα

τής = λήγουσα

- 1) Ἡ τελευταία συλλαβή σέ μιὰ λέξη λέγεται **λήγουσα**.
 2) Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα λέγεται **παραλήγουσα**.
 3) Ἡ συλλαβή πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα λέγεται **προπαραλήγουσα**.

ΑΣΚΗΣΗ 18.— Γράψε 10 λέξεις τρισύλλαβες ἢ πολυσύλλαβες. Νά βρεῖς στὶς λέξεις αὐτές ποιά εἶναι ἡ λήγουσα, ποιά εἶναι ἡ παραλήγουσα καὶ ποιά εἶναι ἡ προπαραλήγουσα.

Συλλαβισμός

ὄ-χι *δί-και-ος* *πε-ρι-μέ-νω*

Ἡ λέξη *ὄχι* χωρίζεται σέ δύο συλλαβές : *ὄ-χι*. Ἡ λέξη *δίκαιος* χωρίζεται σέ τρεῖς συλλαβές : *δί-και-ος*. Ἡ λέξη *περιμένω* χωρίζεται σέ τέσσερις : *πε-ρι-μέ-νω*.

Τὸ χώρισμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

εἶ - μαι, *ναύ - τῆς,* *πιά - νω,* *ἀη - δό - νι*
 1 2 1 2 1 2 1 2 3

δου - λειά, *χάι - δε - μα,* *γαῖ - τα - νά - κι.*
 1 2 1 2 3 1 2 3 4

1. Δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί, συλλαβίζονται μαζί.

Τά δύο φωνήεντα αὐτά εἶναι ἡ δίψηφα φωνήεντα ἢ δίφθογγοι κύριοι ἢ δίφθογγοι καταχρηστικοί.

Λοιπόν : τά δίψηφα φωνήεντα *αι, ει, οι, υι, ου, αυ, ευ* καὶ οἱ δίφθογγοι γενικά *αη, αῖ, εῖ, οη, οῖ - ιά, ειά, ιοῦ,* κτλ. δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό.

2. ἔ - χω, εἶ - μαι, θέ - λω, μα - θη - τής.
"Ένα σύμφωνο ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνήεν.

3. λά - σπη (σπαθί, σπέρνω, σπίθα)
ἄ - κρη (κρύβω, κράτος, κρινώ)
στά - χτη (χτύπος, χτένι, χταπόδι)
ὄρ - μή, ἔρ - χομαι, τόλ - μη, ἄν - θος)

Δύο σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μαζί μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ἄν ἀρχίζει λέξη ἑλληνική ἀπ' αὐτά. Ἀλλιῶς χωρίζονται.

ἄ - στρο (στρώνω),
σφυ - ρί - χτρα (χτένι)
ἄν - θρωπος (θράκα)

4. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἑλληνική λέξη ἀπό αὐτά ἢ ἀπό τά δύο πρῶτα. Ἀλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τά ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο.

5. ἄλ - λος, θάρ - ρος, θά - λασ - σα.
Δύο ὅμοια σύμφωνα μέσα στή λέξη πάντα συλλαβίζονται χωριστά.

ΑΣΚΗΣΗ 19.— Χώρισε σέ συλλαβές τίς ακόλουθες λέξεις : τρέχω, ὥρα, φέρνω, ναυτικός, εἴμαστε, ἐλπίδα, αὔριο, ἔμοιασε, φεύγω, λίμνη, συννεφιάζω, σφυρίχτρα, ξύστρα, ἑλληνικός, γραμμένος, ἄγραφος, Γιῶργος, γαῖδουράκι, ἀκρογιαλιά, πατριώτης, ἄσπρος, κόκκινος.

Συλλαβές βραχύχρονες καί μακρόχρονες

φέ - ρε, νε - ρό
ὁ λό - γος, οἱ λό - γοι
λέ - γο - μαι, λέ - γε - ται

Στίς λέξεις αὐτές ὅλες οἱ συλλαβές ἔχουν βραχύχρονο φωνῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές βραχύχρονες**.

Τούς κή-πους, τῶν κή-πων
ναύ - τῆς, ση - μεί - ω - ση
τούς τοί - χους, παί - ζω

Στίς λέξεις αὐτές ὅλες οἱ συλλαβές ἔχουν μακρόχρονο φωνῆεν· δηλαδή εἶναι **συλλαβές μακρόχρονες**.

1. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν βραχύχρονο φωνῆεν λέγονται **βραχύχρονες**.

2. Οἱ συλλαβές πού ἔχουν μακρόχρονο φωνῆεν λέγονται **μακρόχρονες**.

ΑΣΚΗΣΗ 20.— Ἀντίγραψε τούς ακόλουθους στίχους μέ χωρισμένες τίς συλλαβές τῶν λέξεων :

Ὅ,τι δουλειά κι ἄν κάνετε,
μέ προσοχή ἐργάζεστε.
Τήν ὥρα σας μή χάνετε,
μά καί ποτέ μή βιάζεστε.

Νά σκέφτεστε, νά κρίνετε
καί τότε μή σᾶς μέλει :
ἀγάλια ἀγάλια γίνεται
ἡ ἀγουρίδα μέλι.

ΑΣΚΗΣΗ 21.— Στίς λέξεις τῶν στίχων αὐτῶν βάλε κάτω ἀπό τίς μακρόχρονες συλλαβές μιά γραμμή τέτοια — καί κάτω ἀπό τίς βραχύχρονες ἕνα σημάδι τέτοιο \smile . Κάτω ἀπό τίς συλλαβές πού ἔχουν δίχρονο μή βάλεις κανένα σημάδι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες, πολυσύλλαβες ;— 2) Ποιά συλλαβή σέ μιά λέξη λέγεται λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα ; — 3) Ποιές συλλαβές λέγονται βραχύχρονες καί ποιές μακρόχρονες ;

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Ὁ τόνος

γέρος

θόλος

μάθημα

γερός

θολός

μαθήματα

Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δύο ἢ περισσότερες συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται πιά δυνατά ἀπό τίς ἄλλες.

Ἐπάνω στό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς αὐτῆς, πού προφέρεται πιά δυνατά, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται **τόνος**.

Τόνο παίρνουν καί οἱ περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις : θά τοῦ τό πῶ.

Ὁ τόνος δέν πάει πιά πάνω ἀπό τήν προπαραλήγουσα.

Ὁξεία καί περισπωμένη

θέλω νά γελῶ

τρέχω νά ζεσταθῶ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο : ἡ **ὀξεία** (´) καί ἡ **περισπωμένη** (~).

Ποῦ βάζουμε τόν τόνο

θέλω, στόλος, κῆπος, θήκη

σημαία, σημαῖες, ναύτης, ναῦτες.

1. Ὄταν ἡ συλλαβή πού τονίζεται ἔχει δίψηφο φωνῆεν (αι, ει, οι, ου, υι, αυ, ευ), ὁ τόνος σημειώνεται στό δεύτερο φωνῆεν.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

2. Σέ λέξη πού γράφεται ὅλη μέ κεφαλαῖα δέ βάζουμε τόνο.

Κανόνες τοῦ τονισμοῦ

1. δώδεκα θάλασσα ποδήλατο
Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντα ὀξεῖα.

2. τρέχω λόγος βονό
Ἡ βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντα ὀξεῖα.

3. κρύνω θήκη χάρτη θερμαίνω
Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

4. μήλο δῶρο ναῦτες σημαῖες
Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα τό ὥστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.

5. τοῖχοι ὄμοι θυμοῦμαι θυμοῦνται
τό αι καί τό οι στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα.

6. χτυπῶ, ἀγαπῶ, προχωρῶ
Τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη.

Άτονες λέξεις

ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, οἱ ἄνθρωποι

οἱ γυναῖκες, ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητής.

Οἱ λέξεις ὁ, ἡ, οἱ, ὡς δέν παίρνουν τόνο. Εἶναι λέξεις

ἄτονες.

ΑΣΚΗΣΗ 22.— Βάλε τόν τόνο πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις :

Ὁ κηπος εἶναι ὠραῖος. Τα ἄνθη του κηπου εὐωδιαζουν. Ἐπανω στα δεντρα βλεπω πολλες φωλιες. Αὐτες τις ἔχουν χτισει τα πουλια. Μεσα ἐκει τωρα κοιμουνται τα πουλακια. Το βουνο ἀπεναντι ἔχει ἀκομη λιγα χιονια. Ἡ θαλασσα εἶναι ἡσυχη. Δεν ἔχει κυματα. Και αὐτοι οἱ κηποι εἶναι ὠραιοι. Τα παιδια παιζουν.

Τό πνεῦμα

ἀνθίζω, ὁδηγός

Ἄθηνᾶ, Ἐρμῆς

Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν παίρνει ἐπάνω σ' αὐτό ἓνα σημαδάκι, πού λέγεται **πνεῦμα**.

Τά πνεύματα εἶναι δύο : ἡ **ψιλή** (´) καί ἡ **δασειά** (˘).

Ποῦ βάζουμε πνεῦμα

ἐγώ, ἐκεῖνος, ἀμάξι, ἐνώνω,

αὐτός, οὐρανός, εὐκαιρία

1.

Ὅταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνῆεν, τό πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω στό δεύτερο φωνῆεν .

ἔφερα, ἄμαξα, ἥλιος

ᾧμος, εἶδα, αἶμα

2.

Ὅταν τό πνεῦμα καί ὁ τόνος βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ἔπειτα ἀπό τό πνεῦμα, καί ἡ περισπωμένη ἐπάνω ἀπό τό πνεῦμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

3.

Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαία δέ βάζουμε πνεύμα (ὅπως δέ βάζουμε καί τόνο).

Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία

1.

ὕγρασία, ὕπνος, ὕστερα

Τό υ στήν ἀρχή τῶν λέξεων παίρνει δασεία.

2.

ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα, οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπιθεωρητής
Οἱ ἄτονες λέξεις *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς* παίρνουν δασεία.

3.

ἕνας ἄνθρωπος, ἕξι παιδιά, ἑφτά κιλά
Οἱ ἀριθμοί *ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἔντεκα, ἑκατό* παίρνουν δασεία καί ὅσες γίνονται ἀπό αὐτές.

4.

Δασεία παίρνουν καί μερικές ἄλλες λέξεις. Πιό συχνές εἶναι : ἅγιος, αἷμα, ἀλάτι, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἀμάξι, ἀμαρτία, ἀπαλός, ἀπλός, ἀρπάζω, ἔβδομος, Ἑβραῖος, ἔδρα, Ἑλένη, ἔλικας, Ἑλλη, Ἑλληνας, ἐνώνω, ἔτοιμος, ἡλικία, ἡλιος, ἡμέρα, ἡμερος, Ἡρα, Ἡρακλῆς, ἦρωας, ἦσυχος, Ἡφαιστος, ἰδρώτας, ἱερός, ἱκανός, ἱππικό, ἱστορία, ὀδηγός, ὀδός, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, Ὀμηρος, ὀμοιος, ὀμως, ὀπλο, ὀποιος, ὀποτε, ὀπου, ὀπως, ὀρίζω, ὀρμή, ὀσος, ὀταν, ὀτι, ὀρα, ὀραῖος, ὀριμος.

ΑΣΚΗΣΗ 23.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις : Οποιοσ γυρευει τα πολλα χανει και τα λιγα. Ο ηλιος ειναι πολυ ευεργετικος στους ανθρωπους. Η Ελλαδα εχει ενδοξη ιστορια. Ολοι οι ανθρωποι θαυμαζουν την Ελλαδα. Ο Ηρακλης ηταν αρχαιος ηρωας. Ενα και εξι κανουν επτα. Το αμαξι ειναι ετοιμο. Ομοιος τον ομοιο αγαπα. Οποτε θελεις ελα. Οπως στρωσεις θα κοιμηθεις. Το αιμα νερο δε γινεται. Ο ορκος ειναι ιερος. Μη χανεις τις ωρες σου αδικα.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιά συλλαβή παίρνει τόνο ; — 2) Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ τόνοι ; — 3) Ὃταν ἡ συλλαβή ἔχει δίψηφο φωνῆεν, πού σημειώνεται ὁ τόνος ; — 4) Τί τόνο παίρνει ἡ προπαραλήγουσα ; — 5) Τί τόνο παίρνει ἡ βραχύχρονη συλλαβή ; — 6) Πότε παίρνει ὀξεῖα ἡ παραλήγουσα καί τότε παίρνει περισπωμένη ; — 7) Τό αἰ καί τό οἰ στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι μακρόχρονα ἢ βραχύχρονα ; — 8) Ποιές εἶναι οἱ ἄτονες λέξεις ; — 9) Τί λέγεται πνεῦμα ; — 10) Ὃταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνῆεν, πού βάζουμε τό πνεῦμα ; — 11) Πῶς σημειώνεται ὁ τόνος καί τό πνεῦμα, ὅταν βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή ; — 12) Ποιές λέξεις παίρνουν δασεῖα ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

(ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ)

Τελεία καί κόμμα

Ἡ σημαία

Πάντα κι ὅπου σ' ἀντικρίζω,
μέ λαχτάρα σταματῶ
καί περήφανα δακρύζω,
ταπεινά σέ χαιρετῶ.

Δόξα ἀθάνατη στολίζει
κάθε θεῖα σου πτυχή
καί μαζί σου φτερουγίζει
τῆς πατρίδας ἡ ψυχή.

Ὃταν τελειώνει μιά φράση μ' ἓνα ὀλόκληρο νόημα, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται **τελεία (.)**. Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἡ φωνή μας. Στήν παρακάτω φράση ἔπειτα ἀπό

τήν τελεία ή πρώτη λέξη γράφεται μέ τό άρχικό γράμμα κεφαλαίο. Επίσης μέ κεφαλαίο τό άρχικό γράμμα γράφεται καί ή πρώτη λέξη, όταν αρχίζουμε νά γράφουμε.

Όπου τελειώνει μιά μικρότερη φράση, βάζουμε ένα σημαδάκι πού λέγεται **κόμμα (,)**.

Προσέξτε στό παραπάνω ποίημα γιά τή σημαία πού σημειώνεται τελεία καί κόμμα.

ΑΣΚΗΣΗ 24.— Νά βρεῖς στό σημερινό μάθημα τοῦ ἀναγνωστοῦ σου πού σημειώνονται τελείες καί κόμματα.

Ἐρωτηματικό

Γιατί βιάστηκες ν' άνθίσεις,
μυγδαλιά λευκοντυμένη ;

Όταν ρωτοῦμε κάτι, βάζουμε στό τέλος ένα σημαδάκι πού λέγεται **ἐρωτηματικό (;)**.

Θαυμαστικό

Τί ζωή εὐτυχισμένη ! Τί ωραία μέρα !

Όταν μιά φράση φανερώνει θαυμασμό, βάζουμε στό τέλος της ένα σημαδάκι πού λέγεται **θαυμαστικό (!)**.

ΑΣΚΗΣΗ 25.— Γράψε τρεῖς φράσεις δικές σου πού νά θέλουν ἐρωτηματικό καί τρεῖς πού νά θέλουν θαυμαστικό.

Παρένθεση

Μεθαύριο (δηλαδή τήν Κυριακή) θά ἔρθω.

Μέσα σέ παρένθεση () κλείνουμε μιά λέξη ή μιά φράση πού ἔξηγεῖ ή συμπληρώνει τά λεγόμενα.

Διαλυτικά

παιδάκια - παιδάκια

χαιδεύω, θεικός, έμποροϋπάλληλος, ξεϋφαίνω

Όταν ύστερα από τό α, ε, ο, υ ύπάρχει ι ή υ και θέλουμε νά τά προφέρουμε χωριστά, σημειώνουμε πάνω από τό ι και τό υ δύο τελείες (··), πού λέγονται **διαλυτικά**.

ΑΣΚΗΣΗ 26. — Βάλε διαλυτικά, όπου πρέπει : Δέν ξέρει νά μοιράσει δυό γαιδουριών άχυρα.— Μεγάλωσε τό γαιδουράκι και μί-κρυνε τό σαμαράκι.— Όταν διψά ή αύλή σου για νερό, παρέξω μήν τό χύσεις.— Μήν κοροιδεύεις, για νά μή σέ κοροιδεύουν.— Όταν ανάψει ή πυρκαιά, δύσκολα τή σβήνεις.— Ύφαινεις, ξευφαινεις και τελειωμό δέν έχεις.

Έκθλιψη. Άπόστροφος

1) από εδῶ = άπ' εδῶ		τό ὄρφανό = τ' ὄρφανό
νά ἀκοῦς = ν' ἀκοῦς		θά ἀοργήσεις = θ' ἀοργήσεις
μέ ἐκεῖνον = μ' ἐκεῖνον		μέ αὐτόν = μ' αὐτόν

Πολλές φορές ένα τελικό φωνήεν σέ μία λέξη φεύγει μπροστά από τό φωνήεν τῆς ακόλουθης. Τότε λέμε ὅτι γίνεται **έκθλιψη**.

Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού φεύγει βάζουμε ένα σημάδακι πού λέγεται **άπόστροφος**.

2) και ἐγώ = κι ἐγώ, και αὐτός = κι αὐτός

Ή λέξη και μπροστά από φωνήεν μερικές φορές γίνεται κι πού γράφεται χωρίς άπόστροφο.

ΑΣΚΗΣΗ 27.— Κάμε τήν έκθλιψη και βάλε τήν άπόστροφο, όπου πρέπει στις ακόλουθες λέξεις : Φύγε από εδῶ. Τί σέ έπιασε ; Άπό εκεί. Ύστερα από εκείνον. Σέ ένα δέντρο. Ήγώ και αὐτός. Πήγαινε και έλα.

Ἑρωτήσεις

- 1) Πότε βάζουμε *τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, θαυμαστικό, παρένθεση*;— 2) Πότε βάζουμε *διαλυτικά*;— 3) Πότε γίνεται *ἐκθλιψη*;— 4) Τί λέγεται *ἀπόστροφος*;— 5) Ἡ λέξη *καί* μπροστά ἀπό φωνήεν πῶς γίνεται κάποτε;

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΚΛΙΤΕΣ ΘΕΜΑ - ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Κλιτές καί ἄκλιτες λέξεις

Τό παιδί τρέχει ἐδῶ καί ἐκεῖ
Τά παιδιά τρέχουν ἐδῶ καί ἐκεῖ
Ἐσύ τρέχεις ἐδῶ καί ἐκεῖ
Ἐσεῖς τρέχετε ἐδῶ καί ἐκεῖ.

1. Πολλές λέξεις δέν ἔχουν πάντα τήν ἴδια μορφή, ἀλλά ἀλλάζουν στό τέλος τους, δηλαδή *κλίνονται*: *τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιά, τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχετε* κτλ. Αὐτές οἱ λέξεις λέγονται **κλιτές**.

2. Μερικές λέξεις ὅμως μένουν πάντα μέ τήν ἴδια μορφή, δηλαδή *δέν κλίνονται*: *ἐδῶ καί ἐκεῖ* κτλ. Αὐτές λέγονται **ἄκλιτες**.

Θέμα καί κατάληξη

<i>τρέχ - ω</i>	<i>ἡ ἐλπίδ - α</i>	<i>ὁ ἄνθρωπ - ος</i>
<i>τρέχ - εις</i>	<i>τῆς ἐλπίδ - ας</i>	<i>τοῦ ἀνθρώπ - ου</i>
<i>τρέχ - ει</i>	<i>τήν ἐλπίδ - α</i>	<i>τόν ἄνθρωπ - ο</i>

“Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, οἱ κλιτές λέξεις ἔχουν δύο κομμάτια: τό πρῶτο κομμάτι στήν ἀρχή, πού μένει πάντα τό ἴδιο, καί τό δεύτερο κομμάτι πρὸς τό τέλος, πού ἀλλάζει. Τό πρῶτο κομμάτι, πού δέν ἀλλάζει,

λέγεται **θέμα**. Τό δεύτερο κομμάτι, πού αλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Έτσι ή λέξη *τρέχ - ω* έχει θέμα *τρέχ -* και κατάληξη *- ω*. Η λέξη *έλπίδ - α* έχει θέμα *έλπιδ -* και κατάληξη *- α*.

Χαρακτήρας

Θέμα	Χαρακτήρας
<i>γράφ - ω = γραφ -</i>	φ
<i>πίνακ - ας = πινακ -</i>	κ
<i>ήρω - ας = ήρω -</i>	ω

Στίς κλιτές λέξεις ό τελευταίος φθόγγος του̃ θέματος λέγεται *χαρακτήρας*.

Έτσι ή λέξη *γράφω*, έχει θέμα *γραφ -* και χαρακτήρα φ. Η λέξη *πίνακας* έχει θέμα *πινακ -* και χαρακτήρα κ. Καί ή λέξη *ήρωας* έχει θέμα *ήρω -* και χαρακτήρα ω.

Χαρακτήρας μπορεί νά είναι και δίψηφο φωνήεν : *παι - δεύω* (έχει θέμα *παιδευ -* και χαρακτήρα *ευ*), *άκούω* (έχει θέμα *άκου -* και χαρακτήρα *ου*).

ΑΣΚΗΣΗ 28.— Κάτω από τίς κλιτές λέξεις βάλε μία γραμμούλα και κάτω από τίς άκλιτες βάλε δύο γραμμούλες :

Χελώνα βρέθηκε σέ άμάξι
και έτσι τής ήρθε νά φωνάξει :
Τί χάρη, άλήθεια, πού τήν έχω,
σάν έλαφάκι τώρα τρέχω.

ΑΣΚΗΣΗ 29.— Στίς παρακάτω λέξεις νά βρείς ποιό είναι τό θέμα, ποιά είναι ή κατάληξη και ποιός είναι ό χαρακτήρας :

Πατρίδα, σταφίδα, έχω, παίζω, ώραϊος, άνθρωπος, φεύγω, πλέκω, άκούω, παιδέυω, δροσίζω, κρύβω, γράφω, κλαίω, πατέρας, φύλακας, φταίω, δρόμος, μαγεύω.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται κλιτές καί ποιές ἀκλιτές;— 2) Στίς κλιτές λέξεις ποιοῦ μέρους λέγεται θέμα καί ποιοῦ λέγεται κατάληξη;— 3) Τί λέγεται χαρακτηρισμός;

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται οὐσιαστικά

Πρόσωπα	Ζῶα	Πράγμα- τα	Ἐνέρ- γεια	Κατά- σταση	Ἰδιότητα
ἄνθρωπος	σκύλος	φράχτης	πήδημα	λύπη	ἀνδρεία
γυναίκα	γάτα	θάλασσα	τρέξιμο	χαρά	κακία
παιδί	πρόβατο	τραπέζι	ὄργωμα	πείνα	καλοσύνη

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα, ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ἰδιότητα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἀπλῶς οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΗ 30.— Γράψε χωριστά τά ἀκόλουθα οὐσιαστικά πού φανερώνουν πρόσωπο ἢ ζῶο ἢ πρᾶγμα : μητέρα, τραπέζι, ποταμός, λύκος, πατέρας, ποτήρι, Νίκος, γάτα, ἀνάκτορο, σύννεφο, ἀδερφός, μαθήτρια, ἀλεπού, σπίτι, μηλιά, ἀμπέλι, ἐλάφι.

Οὐσιαστικά κύρια καί κοινά

1. Κύρια οὐσιαστικά

Νίκος, Γιώργος, Μαρία
Βουκεφάλας, Κέρβερος
Πηνειός, Ὀλυμπος
Ἑλλάδα, Κέρκυρα

2. Κοινά οὐσιαστικά

ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί
ζῶο, ἄλογο, σκύλος, γάτα
ποταμός, λίμνη, βουνό, χώρα,
πόλη

Τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο ζῶο ἢ πρᾶγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Τά ἄλλα οὐσιαστικά λέγονται **κοινά**.

Ποιά είναι κύρια ονόματα

Τά κύρια ονόματα είναι :

1) *Νίκος, Γιώργος, Μαρία* κτλ., δηλαδή τά **βαφτιστικά**.

2) *Θεοδωρόπουλος, Πετρίδης, Κανάρης* κτλ., δηλ. τά **οικογενειακά**.

3) *Βουκεφάλας* (πού λεγόταν τό άλλογο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου), *Πιστός* (πού είναι ὄνομα σκύλου) κτλ., δηλ. **ὀνόματα ὀρισμένων ζώων**.

4) *Ἑλλάδα, Ἀθήνα, Ὀλυμπος, Πηνειός, Σαρωνικός* κτλ. δηλ. τά **γεωγραφικά ὀνόματα** (πού ἔχουν οἱ χῶρες, οἱ πόλεις, τά βουνά, οἱ ποταμοί, οἱ λίμνες, οἱ κόλποι καί ἄλλες τοποθεσίες).

5) *Γενάρης, Φλεβάρης, Μάρτης* κτλ. — *Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη* κτλ.— *Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Πάσχα* κτλ., δηλ. **τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν καί τῶν γιορτῶν**.

Όλα αὐτά τά κύρια ὀνόματα γράφονται μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα.

Μέ κεφαλαῖο γράφονται καί τά ὀνόματα *Ἑλληνας, Γάλλος, Ἀγγλος, Ἀθηναῖος, Κερκυραῖος* κτλ., δηλαδή τά ὀνόματα πού φανερώνουν τούς κατοίκους ἑνός τόπου (ἐθνικά).

ΑΣΚΗΣΗ 31.— Γράψε 15 κύρια ὀνόματα ἀπό διάφορα εἶδη.

ΑΣΚΗΣΗ 32.— Γράψε ἀπό 5 ὀνόματα κοινά (ὄχι κύρια) πού νά φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα καί πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 33.— Λέξεις γιά ὀρθογραφία : βιβλίο, βοσκός, τετράδιο, ἀχλαδιά, ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί, πουλί, κυνηγός, κυνήγι ναύτης, ψάλτης, Εὐρώπη, Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία. (Νά βρεῖς τί εἶδους οὐσιαστικό είναι τό καθένα ἀπ' αὐτά).

Ουσιαστικά συγκεκριμένα και άφηρημένα

1. Συγκεκριμένα

στρατιώτης, μαθήτρια, παιδί,
πετεινός, ὄρνιθα, χελιδόνι,
λάκκος, πέτρα, λουλούδι

Τά ουσιαστικά αυτά φανερώ-
νουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρά-
γματα, πού μπορούμε νά τά
καταλάβουμε μέ τίς αἰσθήσεις
μας (τά βλέπουμε, τά ἀκοῦμε,
τά γεύομαστε, τά ἐγγίζουμε,
τά ὀσφραινόμαστε).

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγον-
ται **συγκεκριμένα**.

2. Ἀφηρημένα

ἐργασία, δουλειά, ὄργανο,
γράψιμο, σκάψιμο, εὐγένεια,
ἐπιμέλεια, ἀμέλεια

Τά ουσιαστικά αυτά φανε-
ρώνουν μιά πράξη ἢ μιά ἰ-
διότητα. Αὐτά μπορούμε νά
τά καταλάβουμε μέ τό νοῦ
μας.

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγον-
ται **ἀφηρημένα**.

ΑΣΚΗΣΗ 34.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 συγκε-
κριμένα καί 5 ἀφηρημένα ουσιαστικά.

Ἑρωτήσεις

1) Ποῖες λέξεις λέγονται *οὐσιαστικά* ;— 2) Ποιά λέγονται *κύρια ὀνόματα* καί
ποιά λέγονται *κοινά* ;— 3) Πόσων εἰδῶν κύρια ὀνόματα ἔχουμε ;— 4) Ποιά οὐ-
σιαστικά λέγονται *συγκεκριμένα* καί ποιά λέγονται *ἀφηρημένα* ;

ΓΕΝΗ, ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τά τρία γένη

1. Ἀρσενικά

ὁ ἄνθρωπος

ὁ πατέρας

ὁ οὐρανός

2. Θηλυκά

ἡ γυναίκα

ἡ μητέρα

ἡ θάλασσα

3. Οὐδέτερα

τό βουνό

τό λουλούδι

τό τετράδιο

1. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ό* είναι **άρσενικά**.

2. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ή* είναι **θηλυκά**.

3. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *τό* είναι **ουδέτερα**.

Λοιπόν λέμε ότι τά ουσιαστικά έχουν τρία **γένη** : *άρσενικό, θηλυκό* και *ουδέτερο*.

ΑΣΚΗΣΗ 35.— Γράψε σέ τρείς στήλες χωριστά τά άρσενικά, τά θηλυκά και τά ουδέτερα από τά ακόλουθα ουσιαστικά και βάλε μπροστά τίς λεξούλες *ό, ή, τό*, όπως ταιριάζει στό καθένα :

σπίτι, δέντρο, στρατιώτης, Μαρία, φίλος, δασκάλα, άδερφή μαθήτριά, ναύτης, βασίλισσα, πατέρας, σημαία, Παύλος, δήμαρχος, ποταμός, ποτάμι, στρατός, μέτωπο, αϋτί, μύτη, κεφάλι, πόδι, ράχη, χέρι.

Οί δύο άριθμοί

1. *Ένικός*

2. *Πληθυντικός*

ό άνθρωπος

οί άνθρωποι

ή γάτα

οί γάτες

τό βουνό

τά βουνά

1. "Όταν λέμε *ό άνθρωπος, ή γάτα, τό βουνό* μιλούμε για έναν άνθρωπο, για μία γάτα, για ένα βουνό. δηλ. έχουμε **ένικό άριθμό**.

2. "Όταν λέμε *οί άνθρωποι, οί γάτες, τά βουνά* μιλούμε για πολλούς ανθρώπους, για πολλές γάτες, για πολλά βουνά: δηλαδή έχουμε **πληθυντικό άριθμό**.

"Όστε τά ουσιαστικά έχουν **δύο άριθμούς** :

1) **ένικό**, όταν μιλούμε για ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

2) **πληθυντικό**, όταν μιλούμε για πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 36.— Γράψε σέ δύο στήλες χωριστά τά οὐσιαστικά πού εἶναι στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό :

ὁ δρόμος, οἱ μαθήτριες, οἱ δρόμοι, τό μάρμαρο, ἡ νίκη, τό τραπέζι, ἡ κιμωλία, τά βιβλία, οἱ βελόνες, τά ρούχα, ὁ στρατηγός, οἱ ὑπουργοί, ἡ παραλία, τά πρόβατα, ὁ οὐρανός, οἱ δάσκαλοι, ὁ φαράς, τό σχολεῖο, οἱ ψωμάδες, ἡ χώρα, οἱ θυγατέρες, τό στήθος.

Οἱ πτώσεις

Ἐνικός

- 1) *Ποιός* ἔχει τά ψάρια ; — *ὁ φαράς* (πτώση ὀνομαστική).
- 2) *Ποιανοῦ* εἶναι τά ψάρια ; — *τοῦ φαρά* (πτώση γενική).
- 3) *Ποιόν* φωνάζεις ; — *τόν φαρά* (πτώση αἰτιατική).
- 4) *Πῶς* τόν φωνάζεις ; — *ἐ, φαρά* (πτώση κλητική).

Πληθυντικός

- 1) *Ποιοί* ἔχουν τά ψάρια ; — *οἱ φαράδες* (πτώση ὀνομαστική).
 - 2) *Ποιῶν* εἶναι τά ψάρια ; — *τῶν φαράδων* (πτώση γενική).
 - 3) *Ποιούς* φωνάζουμε ; — *τούς φαράδες* (πτώση αἰτιατική).
 - 4) *Πῶς* τούς φωνάζουμε ; — *ἐ, φαράδες* (πτώση κλητική).
- Δηλαδή τά οὐσιαστικά σέ κάθε ἀριθμό ἔχουν τέσσερις τύπους πού λέγονται **πτώσεις**.

Οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό εἶναι : 1) *ὀνομαστική*, 2) *γενική*, 3) *αἰτιατική*, καί 4) *κλητική*.

ΑΣΚΗΣΗ 37.— Στίς παρακάτω φράσεις ποιά οὐσιαστικά εἶναι σέ πτώση ὀνομαστική καί ποιά σέ πτώση γενική ;

Τό βιβλίο τοῦ δασκάλου. Ὁ διευθυντής τοῦ σχολείου. Ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ χαρά τοῦ πατέρα.

ΑΣΚΗΣΗ 38.— 1) Πώς λέγεται αυτός που πουλᾶ γάλα ; — 2) Ἄκουω τή φωνή «γάλα, γάλα !». Ποιανοῦ εἶναι αὐτή ἡ φωνή ; 3) Βλέπω αὐτόν που πουλᾶ γάλα. Ποιόν βλέπω ; — 4) Ὅταν θέλω νά τόν φωνάξω, πώς λέω ;

(Μέ ποιᾶ πτώση ἀπαντᾷς σέ καθεμίᾳ ἀπ' αὐτές τίς 4 ἐρωτήσεις ;)

Ἑρωτήσεις

1) Πόσα καί ποιᾶ εἶναι τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν ; — 2) Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ ἀριθμοί ; — 3) Πόσες καί ποιές εἶναι οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό ;

ΤΑ ΑΡΘΡΑ — Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἄρθρα

ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
ὁ πατέρας	ἡ μητέρα	τό παιδί

Εἶδαμε ὅτι οἱ μικρές λέξεις ὁ, ἡ, τό πηγαίνουν μπροστά ἀπό τὰ οὐσιαστικά καί δείχνουν τό γένος τους. Οἱ λεξοῦλες αὐτές λέγονται **ἄρθρα**.

Πώς κλίνονται τὰ ἄρθρα

Ἐνικός ἀριθμός

	ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
Ὄνομ.	ὁ ποταμός	ἡ ἄχλαδιά	τό βουνό
Γεν.	τοῦ ποταμοῦ	τῆς ἄχλαδιᾶς	τοῦ βουνοῦ
Αἰτ.	τόν ποταμό	τήν ἄχλαδιά	τό βουνό
Κλητ.	ποταμέ	ἄχλαδιά	βουνό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ποταμοί	οἱ ἄχλαδιές	τά βουνά
Γεν.	τῶν ποταμῶν	τῶν ἄχλαδιῶν	τῶν βουνῶν
Αἰτ.	τούς ποταμούς	τίς ἄχλαδιές	τά βουνά
Κλητ.	ποταμοί	ἄχλαδιές	βουνά

Τί παρατηρούμε στην κλίση τῶν ἄρθρων

Ἄν προσέξουμε στην κλίση τῶν ἄρθρων, παρατηρούμε τὰ ἑξῆς :

1) **Στήν κλητική** λέμε : ποταμέ, ποταμοί, Γιῶργο, Νίκο. Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική.

2) **Στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ** λέμε :

<i>ἄρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>
<i>οἱ ποταμοί,</i>	<i>οἱ ἀχλαδιές</i>
<i>οἱ πατέρες,</i>	<i>οἱ μητέρες</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *οἱ* στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο γιά τό ἄρσενικό καί γιά τό θηλυκό.

3) **Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ** λέμε :

<i>ἄρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>οὐδέτερο</i>
<i>τῶν ποταμῶν</i>	<i>τῶν ἀχλαδιῶν</i>	<i>τῶν βουνῶν</i>
<i>τῶν πατέρων</i>	<i>τῶν μητέρων</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *τῶν* στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο καί γιά τὰ τρία γένη.

4) **Στήν γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ** τὰ ἄρθρα γράφονται ἔτσι :

<i>τοῦ ποταμοῦ</i>	<i>τῆς ἀχλαδιᾶς</i>	<i>τῶν ποταμῶν</i>
<i>τοῦ πατέρα</i>	<i>τῆς μητέρας</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τὰ ἄρθρα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν περισπωμένη : *τοῦ, τῆς, τῶν.*

Τό τελικό ν σιά ἄρθρα : τόν καί τήν

1. Κρατοῦν τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο, τήν Ἑλλάδα, τόν Κώστα
τήν Κυριακή, τόν ποταμό, τήν προκοπή,
τόν ταμία, τήν Τρίτη, τόν ξένο,
τήν ξενιτιά, τόν ψαρά, τήν ψαρόβαρκα,
τόν μπακάλη, τήν μπουκάλα,
τόν Ντίνο, τήν ντροπή,
τόν γκρεμό, τήν γκλίτσα,
τήν τσάντα, τόν τζίτζικα

2. Χάνουν τό τελικό ν

τό Βασίλη, τή βάρκα
τό Γιάννη, τή γραμμή
τό δρόμο, τή δροσιά
τό Ζαχαρία, τή ζέστη
τό Θεό, τή θήκη
τό λάκκο, τή λίμνη κτλ.

Ἐπί τῶν παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ἄρθρα τόν καί τήν κρατοῦν στό τέλος τό ν, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆεν ἢ κ, π, τ, ξ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ. Μπροστά ὅμως ἀπό τά ἄλλα σύμφωνα τό ν φεύγει.

ΑΣΚΗΣΗ 39.— Νά ξεχωρίσεις τά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στίς παρακάτω φράσεις καί νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τοῦ καθενός :

Ὁ μαθητής διαβάσει τή γραμματική. Ἀκούω τοὺς λόγους τοῦ δασκάλου. Σέβομαι τό δάσκαλο. Αὐτό εἶναι τό τετράδιο τοῦ Νίκου. Οἱ δρόμοι τῶν πόλεων εἶναι μεγάλοι. Τά φύλλα τῶν δέντρων πέφτουν τό φθινόπωρο.

Παράδειγμα

Ὁ: ἄρθρο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ, σέ πτώση ὀνομαστική.

ΑΣΚΗΣΗ 40.— Βάλε τό κατάλληλο ἄρθρο μπροστά ἀπό τά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις :

Βλέπω — μαθητή. Βλέπω — ξένο. Ἦρθε ἀπό — ξενιτιά. Ἀκούω — ψάλτη. Ἀκούω — ψάλτες. Αὐτό εἶναι — βιβλίον — φίλου μου. Φωνάζω — Κώστα. Θά ἔρθω — Κυριακή. Ἀγαπῶ — πατέρα καί — μητέρα μου. Σέβομαι — δασκάλους μου. Ἀκούω — λόγους — δασκάλων μου. Ἀπ' — κόκαλα βγαλμένη — Ἑλλήνων — ἱερά. Ὅταν λείπει — γάτα, χορεύουν — ποντίκια.

Ἄρθρα μέ τό σ μπροστά τους

στοῦ Νίκου τό σπίτι		στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη
στῆς ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα		ράχη
στόν ἄνθρωπο, στό φίλο μου		στούς φίλους μου
στήν ἀγορά, στή μέση,		στίς θάλασσες
στό σχολεῖο		στά βουνά

Ἡ λέξη σέ μπροστά ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ ἐνώνεται μαζί τους καί ἔτσι σχηματίζονται οἱ τύποι

στοῦ, στῆς, στόν, στήν, στό
στῶν, στούς, στίς, στά

ΑΣΚΗΣΗ 41.— Στό παρακάτω ποίημα καί στίς φράσεις πού ἀκολουθοῦν νά ἀναγνωρίσεις τά σύνθετα ἄρθρα (δηλαδή νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τους) :

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τά λαμπρά παλικάρια
καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια
πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ.

- Στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα, ὅσο θέλεις, βρόντα.
- Ὅσα ἔχει ἡ Μαριώ στό νοῦ της, τά βλέπει στ' ὄνειρό της (—στό ὄνειρό της).
- Ἡ ἀλεπού στόν ὕπνο της πετειναράκια βλέπει.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ἄρθρα*; — 2) Στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι γιά τό ἄρσενικό καί ποιοῦ γιά τό θηλυκό; — 3) Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ποιοῦ ἄρθρο εἶναι καί γιά τά τρία γένη; — 4) Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τί τόνο παίρνουν τά ἄρθρα; — 5) Τά ἄρθρα *τόν* (στό ἄρσενικό) καί *τήν* (στό θηλυκό) πότε κρατοῦν *ν* στό τέλος καί πότε τό χάνουν;

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

<i>Κλίση ἄρσενικῶν</i>	<i>Κλίση θηλυκῶν</i>	<i>Κλίση οὐδέτερον</i>
ὁ ἄνθρωπ-ος	ἡ χαρ-ά	τό βουν-ό
τοῦ ἀνθρώπ-ου	τῆς χαρ-ᾶς	τοῦ βουν-οῦ
τόν ἄνθρωπ-ο	τή χαρ-ά	τό βουν-ό
κτλ.	κτλ.	κτλ.

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, τά οὐσιαστικά χωρίζονται σέ ἄρσενικά, θηλυκά καί οὐδέτερα. Τά ἄρσενικά κλίνονται μέ δικό τους τρόπο. Τό ἴδιο καί τά θηλυκά, τό ἴδιο καί τά οὐδέτερα.

Ἴσοσύλλαβα καί ἀνισοσύλλαβα

<i>Ἴσοσύλλαβα</i>		<i>Ἀνισοσύλλαβα</i>	
<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>	<i>Ἐνικός</i>	<i>Πληθυντικός</i>
ὁ στρατός	οἱ στρατοί	ὁ ψωμός	οἱ ψωμάδες
ἡ θάλασσα	οἱ θάλασσες	ἡ ἀλεπού	οἱ ἀλεπούδες
τό πρόβατο	τά πρόβατα	τό κρέας	τά κρέατα

1) Τό ουσιαστικό ὁ στρατός ἔχει σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ δύο συλλαβές.

Τά ουσιαστικά πού ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2) Τό ουσιαστικό ὁ ψωμάς ἔχει πληθυντικό οἱ ψωμάδες, δηλαδή ἔχει στόν πληθυντικό τρεῖς συλλαβές.

Τά ουσιαστικά πού δέν ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

ΑΣΚΗΣΗ 42. — Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα :

ὁ ναύτης, ὁ στρατιώτης, ὁ φούρναρης, ὁ ἀσβέστης, τό βιβλίο, ὁ στρατηγός, ἡ ζάχαρη, τό πρόσωπο, τό τέρας, ἡ κόρη, τό σίδηρο, τό βουνό, τό ὄνομα, ὁ παππούς, ὁ ψαράς, ὁ φύλακας, ἡ ἐλπίδα, ὁ καφές, ἡ ψυχή, τό χῶμα.

Ἐρωτήσεις

Ποιά ὀνόματα λέγονται ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα ;

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1) Παίρνουν ὀξεῖα στή λήγουσα

ὁ ψωμάς,	τόν ψωμά,
ὁ τραγουδιστής,	τόν τραγουδιστή,
οἱ οὐρανοί,	τούς οὐρανοῦς,
ἡ νοικοκυρά,	τή νοικοκυρά,
ἡ ἀλεπού,	τήν ἀλεπού,
ἡ Ἀργυρώ,	τήν Ἀργυρώ

Ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ὀνόματα, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα στήν ὀνομαστική καί τήν αἰτιατική.

2) Παίρνουν περισπωμένη στή λήγουσα

τοῦ ψωμᾶ,	τοῦ γαλατᾶ
τοῦ τραγουδιστῆ,	τῶν τραγουδιστῶν
τοῦ οὐρανοῦ,	τῶν οὐρανῶν
τοῦ γιατροῦ,	τῶν γιατρῶν
τοῦ παιδιοῦ,	τῶν παιδιῶν
τοῦ βουνοῦ,	τῶν βουνῶν

Ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ὀνόματα πού στή γενική τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

Περισπωμένη παίρνουν καί τά ὀνόματα : *γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς*.

Ἐπίσης περισπωμένη παίρνουν καί τά κύρια ὀνόματα πού τελειώνουν σέ *ᾶς* καί σέ *-λῆς*. *Λουκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς* κτλ. *Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς* κτλ. καί μερικά ἄλλα κύρια : *Ἰησοῦς, Ναυσικᾶ, Ἐρμῆς*,

3) Παίρνουν περισπωμένη στή παραλήγουσα

οὐδέτερα

τό χρῶμα	τά δῶρα	τά σχολεῖα
τό χρῆμα	τά μῆλα	τά στοιχεῖα

Δηλαδή : τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *βρα-χύχρονο*.

4) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

ἀρσενικά

ὁ χειμῶνας	ὁ κλητήρας
τοῦ χειμῶνα	τοῦ κλητήρα
τό χειμῶνα	τόν κλητήρα

θηλυκά

ἡ χώρα	ἡ γυναίκα	ἡ σημαία
τῆς χώρας	τῆς γυναίκας	τῆς σημαίας
τῆ χώρα	τῆ γυναίκα	τῆ σημαία

Δηλαδή : τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν εἶναι *μακρόχρονο*.

5) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

Οὐδέτερα :	τό ποτήρι	τό μαχαίρι	τό λουλούδι
	τό κλαδευτήρι	τό καλοκαίρι	τό παραμῦθι

Δηλαδή : τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *μακρόχρονο*.

6) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

διάκος	παπάδες	ψαράδες	λάθος	κινίνο
σκύλος	χωριάτες	ψωμάδες	σύκο	κλίμα

Δηλαδή : τά δίχρονα α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι *βραχύχρονα*.

ΑΣΚΗΣΗ 43.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα :

Οἱ εποχές του ετους εἶναι τεσσερις : ἡ ανοιξη, το καλοκαιρι, το φθινοπωρο και ο χειμwnας. — Την ανοιξη ολη η γη εἶναι ανθισμενη. Τοτε εἶναι χαρα Θεου. Γυριζουn τα πουλια κι αρχιζουn το χτισιμο της φωλιας τους. Επειτα το καλοκαιρι ερχεται με πλουσια δωρα για τους ανθρωπους. Ολων των ειδων τα οπωρικα φτανουn στην αγορα. Το σταφυλι, το καρπουζι, το πεπονι και τα αλλα εἶναι αφθονα. Κατα το φθινοπωρο αλλαζει η μορφη της γης. Τα φυλλα των δεντρων πεφτουn. Τα πουλια φευγουn, αφηνουn τη φωλια τους και πηγαινουn σ' αλλη χωρα. Τελος ερχεται ο χειμwnας με τα κρυα. Ολοι μαζευουnται στο τζακι κοντα στη φωτια.

ΑΣΚΗΣΗ 44.— Βάλε τόν κατάλληλο τόνο καί πνεῦμα :

Αγορασα δυο κιλα πατατες και αρκετα συκα. — Οἱ γαλαταδες ξυπνουn ενωρις και πουλουn γαλα. — Οἱ σκυλοι και οἱ γατες εἶναι εχθροι. —

Η πατριδα μας εχει καλο κλιμα.— Οι μυγες ειναι βλαβερα εντομα.—
Η Αργυρουλα εσπασε ενα πιατο. — Ο κρινος ειναι ωραιο λουλουδι.

Ἑρωτήσεις

1) Τά ὀνόματα πού τονίζονται στή λήγουσα τί τόνο παίρνουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική, καί κλητική ; — 2) Τί τόνο παίρνουν στή γενική, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη ; — 3) Ποιά ὀνόματα παίρνουν περισπωμένη ; — 4) Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν εἶναι μακρόχρονο ἢ βραχύχρονο ; — 5) Τί εἶναι τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων ; — 6) Τί εἶναι τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων ; — 7) Τί εἶναι τά α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἀρσενικά σέ -ος

ὁ στρατός ὁ δρόμος ὁ ἔμπορος ὁ κῆπος

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ. ὁ στρατ-ός ὁ δρόμ-ος ὁ ἔμπορ-ος ὁ κῆπ-ος
Γεν. τοῦ στρατ-οῦ τοῦ δρόμ-ου τοῦ ἔμπόρ-ου τοῦ κῆπ-ου
Αἰτ. τό στρατ-ό τό δρόμ-ο τόν ἔμπορ-ο τόν κῆπ-ο
Κλητ. στρατ-έ δρόμ-ε ἔμπορ-ε κῆπ-ε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ. οἱ στρατ-οί δρόμ-οι ἔμπορ-οι κῆπ-οι
Γεν. τῶν στρατ-ῶν δρόμ-ων ἔμπόρ-ων κῆπ-ων
Αἰτ. τούς στρατ-ούς δρόμ-ους ἔμπόρ-ους κῆπ-ους
Κλητ. στρατ-οί δρόμ-οι ἔμπορ-οι κῆπ-οι

Ὅπως ὁ **στρατός** κλίνονται : ἀγρός, ἀδερφός, γεωργός, λαός, ναός, ποταμός, σανός κτλ.

Ὅπως ὁ **δρόμος** κλίνονται : θόλος, θρόνος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος κτλ.

Ὅπως ὁ **ἔμπορος** κλίνονται : ἄγγελος, ἄνθρωπος, δήμαρχος, δάσκαλος, θόρυβος, κάτοικος, καί ἄλλα.

“Όπως **ὁ κῆπος** κλίνονται : *τοιῖχος, ὤμος, οἶνος* κτλ.

(Νά βρεῖς κι ἐσύ μερικά οὐσιαστικά ἄρσενικά σέ -ος πού νά τονίζονται στή λήγουσα, στήν παραλήγουσα, στήν προπαραλήγουσα ἢ νά παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα).

Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἄρσενικῶν σέ -ος καί κανόνες τονισμοῦ

ὁ ἔμπορος — τοῦ ἐμπόρου

οἱ ἔμποροι — τῶν ἐμπόρων, τοὺς ἐμπόρους

Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ πολλές φορές κατεβαίνει ὁ τόνος ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα : ὁ ἔμπορος — τοῦ ἐμπόρου, ὁ ἄγγελος — τοῦ ἀγγέλου, ὁ ἄνθρωπος — τοῦ ἀνθρώπου κτλ.

Τό ἴδιο γίνεται καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ : οἱ ἔμποροι — τῶν ἐμπόρων — τοὺς ἐμπόρους, οἱ ἄγγελοι — τῶν ἀγγέλων — τοὺς ἀγγέλους, οἱ ἄνθρωποι — τῶν ἀνθρώπων — τοὺς ἀνθρώπους κτλ.

Σέ μερικά ὅμως ὀνόματα, ἰδίως σύνθετα, ὁ τόνος μένει παντοῦ στήν προπαραλήγουσα.

ὁ παίδαρος — τοῦ παιδαρον — τῶν παιδαρων — τοὺς παιδαρους

ὁ ἀντίλαλος — τοῦ ἀντίλαλον — τῶν ἀντίλαλων — τοὺς ἀντίλαλους

ὁ καλόγερος — τοῦ καλόγερον — τῶν καλόγερων — τοὺς καλόγερους

ὁ αὐλόγυρος — τοῦ αὐλόγυρον — τῶν αὐλόγυρων — τοὺς αὐλόγυρους

ὁ Ἀχλαδόκαμπος — τοῦ Ἀχλαδόκαμπου κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 45.— Νά κλιθοῦν : ὁ ἀγρός, ὁ ποταμός.

ΑΣΚΗΣΗ 46.— Νά κλιθοῦν : ὁ θρόνος, ὁ ταχυδρόμος.

ΑΣΚΗΣΗ 47.— Νά κλιθοῦν : ὁ κῆπος, ὁ τοῖχος, ὁ ὤμος.

᾽Οδηγία : Γιά νά κλίνεις τά ὀνόματα αὐτά πρέπει νά θυμηθεῖς τοὺς κανόνες :

1. «Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε : τοῦ κήπου (μέ ὀξεῖα).

2. «Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε : ὁ κῆπος, οἱ κῆποι (μέ περισπωμένη).

ΑΣΚΗΣΗ 48.— Νά κλιθοῦν : ὁ ἄγγελος, ὁ κάτοικος.

Ἔοδηγια : Πρόσεξε νά κατεβάξεις τόν τόνο στή γενική τοῦ ἐνικοῦ ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα. Τό ἴδιο καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ.

2. Ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ -ας καί -ης

ὁ πατέρας ὁ φύλακας ὁ νικητής ὁ ἐργάτης

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ. ὁ πατέρ-ας ὁ φύλακ-ας ὁ νικητ-ής ὁ ἐργάτ-ης
Γεν. τοῦ πατέρ-α τοῦ φύλακ-α τοῦ νικητ-ῆ τοῦ ἐργάτ-η
Αἰτ. τόν πατέρ-α τό φύλακ-α τό νικητ-ή τόν ἐργάτ-η
Κλητ. πατέρ-α φύλακ-α νικητ-ή ἐργάτ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄν. οἱ πατέρ-ες οἱ φύλακ-ες οἱ νικητ-ές οἱ ἐργάτ-ες
Γεν. τῶν πατέρ-ων τῶν φυλάκ-ων τῶν νικητ-ῶν τῶν ἐργατ-ῶν
Αἰτ. τοὺς πατέρ-ες τοὺς φύλακ-ες τοὺς νικητ-ές τοὺς ἐργάτ-ες
Κλ. πατέρ-ες φύλακ-ες νικητ-ές ἐργάτ-ες

Ὅπως ὁ πατέρας κλίνονται : ἀγώνας, ἀέρας, κανόνας, κλητήρας, λιμένας, στρατώνας, χειμώνας κτλ.

Ὅπως ὁ φύλακας κλίνονται : ἀρχοντας, γείτονας, ἥρω-ας, κήρυκας, κόρακας, πίνακας, ρήτορας κτλ.

Ὅπως ὁ νικητής κλίνονται : ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, θερμαστής, μαθητής, πολεμιστής κτλ.

“Όπως **ὁ ἐργάτης** κλίνονται : ἀσβέστης, διαβάτης, διαβήτης, καθρέφτης, ναύτης, πολίτης, σύρτης, στρατιώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 49.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : ὁ ἀγώνας καὶ ὁ κλητήρας.

ΑΣΚΗΣΗ 50.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : ὁ ἥρωας καὶ ὁ γείτονας.

ΑΣΚΗΣΗ 51.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : ὁ θερμαστής καὶ ὁ ἐθελοντής.

ΑΣΚΗΣΗ 52.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : ὁ ναύτης καὶ ὁ στρατιώτης.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὰ ἀρσενικά σέ -ος ;— 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ ἐνικοῦ τὰ ἀρσενικά ἰσοσύλλαβα σέ -ας καὶ ποιές τὰ ἰσοσύλλαβα σέ -ης ; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις ;— 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τὰ ἰσοσύλλαβα σέ -ας καὶ ποιές τὰ ἰσοσύλλαβα σέ -ης ; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις ;

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ας καὶ -ης

ὁ ψωμός ὁ πεταλωτής ὁ νοικοκύρης

Ἐνικός ἀριθμός

Ἵνομ.	ὁ	ψωμ-άς	πεταλωτ-ής	νοικοκύρ-ης
Γεν.	τοῦ	ψωμ-ᾶ	πεταλωτ-ῆ	νοικοκύρ-η
Αἰτ.	τόν	ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	τό νοικοκύρ-η
Κλητ.		ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	νοικοκύρ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἵνομ.	οἱ	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Γεν.	τῶν	ψωμ-άδων	πεταλωτ-ήδων	νοικοκύρ-ηδων
Αἰτ.	τούς	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Κλητ.		ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες

1. Όπως **ὁ ψωμάς** κλίνονται : *ἀμαξάς, γαλατάς, γιανορτάς, παπάς, χαλβάς, ψαράς* καί ἄλλα ἐπίσης τὰ κύρια ὀνόματα : *Θωμάς, Λουκάς, Βηλαράς, Παλαμάς* κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

2. Όπως **ὁ πεταλωτής** κλίνονται : *γανωματής, καφετζής, κουλουρτζής, μπαλωματής, παπουτσής* καί ἄλλα ἐπίσης τὰ κύρια ὀνόματα : *Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς* κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

3. Όπως **ὁ νοικοκύρης** κλίνονται : *μανάβης, βαρκάρης, καμαριέρης, περιβολάρης, τιμονιέρης* κτλ.

2. Ἀνισοσύλλαβα σέ -ες καί -ους

ὁ καφές

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ	καφές	οἱ	καφ-έδες
Γεν.	τοῦ	καφ-έ	τῶν	καφ-έδων
Αἰτ.	τόν	καφ-έ	τούς	καφ-έδες
Κλητ.		καφ-έ		καφ-έδες

ὁ παππούς

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ	παππ-οῦς	οἱ	παππ-οῦδες
Γεν.	τοῦ	παππ-οῦ	τῶν	παππ-οῦδων
Αἰτ.	τόν	παππ-οῦ	τούς	παππ-οῦδες
Κλητ.		παππ-οῦ		παππ-οῦδες

Όπως **ὁ καφές** κλίνονται : *καναπές, μενεξές, πανσές, φιδές* κτλ.

Ὅπως ὁ **παππούς** κλίνονται : ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ νοῦς, πού ἔχουν μόνο ἐνικό ἀριθμό καί παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 53.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *μενεξές* καί *φιδές*.

ΑΣΚΗΣΗ 54.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : Ἰησοῦς καί νοῦς (στόν ἐνικό).

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ἀνισοσύλλαβα σέ *-ας* (ὅπως ὁ *ψωμάς*) καί τά ἀνισοσύλλαβα σέ *-ης* (ὅπως ὁ *πεταλωτής*) ; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ἀνισοσύλλαβα σέ *-ές* (ὅπως ὁ *καφές*) καί τά ἀνισοσύλλαβα σέ *-ούς* (ὅπως ὁ *παπούς*) ; — 3) Ὅλα τά ἀνισοσύλλαβα σέ ποιές πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν ὁμοιές καταλήξεις καί σέ ποιές πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ ;

Ἡ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη *-ης*

ἐργάτης, διαβάτης, ναύτης — ἀγοραστής, μαθητής, μανάβης, περιβολάρης

Τό *-ης* στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν γράφεται μέ **η**

2. Ἡ κατάληξη *-ηδες*

μανάβηδες, περιβολάρηδες, γανωματῆδες

Τά ἀρσενικά σέ *-ηδες* γράφονται μέ **η** στήν παραλήγουσα καί **ε** στή λήγουσα.

3. Ἡ κατάληξη *-ώτης*

στρατιώτης, νησιώτης, πατριώτης, ἰδιώτης, ταξιδιώτης, — Σουλιώτης, Ρουμελιώτης, Ἡπειρώτης

Ὅσα ἀρσενικά τελειώνουν σέ *-ώτης* γράφονται μέ **ω**

στήν παραλήγουσα. Τό **ι** πού εἶναι πρίν ἀπό τό *-ώτης* γράφεται μέ **ι** (γιῶτα).

Πολύ λίγα ἄρσενικά σέ *-ότης* γράφονται μέ **ο** : *ἀγρότης, δημότης, τοξότης* κτλ. Ἐπίσης τό ὄνομα *δεσπότης*, πού ἔχει κλητική *δέσποτα*.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία : Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι διαβάτες. Τώρα περνᾷ ἕνας στρατιώτης καί ἕνας ναύτης. Νά καί ἕνας μαθητής. Ἐπειτα βλέπω δύο манάβηδες καί μερικούς γαλατάδες. Νά ἀκόμη καί ἕνας περαστικός ταξιδιώτης. Αὐτός θά εἶναι νησιώτης. Πλησιάζει καί ἕνας ἀγρότης. Αὐτός δέν εἶναι δημότης δικός μας. Εἶναι ἀπό ἕνα δῆμο τῆς Ἡπείρου. Εἶναι Ἡπειρώτης.

Ἐρωτήσεις

1) Πῶς γράφεται τό *-ης* στό τέλος τῶν ἄρσενικῶν ;— 2) Πῶς γράφεται τό *-ηδες* στόν πληθυντικό τῶν ὀνομάτων ;— 3) Πῶς γράφεται τό *-ώτης* στό τέλος τῶν ἄρσενικῶν. Τό **ι** πού εἶναι μπροστά ἀπό τό *-ώτης* πῶς γράφεται ;— 4) Ποιά ἄρσενικά γράφονται μέ *-ότης* (δηλ. μέ *δμικρον*) ;— 5) Τό ὄνομα *δεσπότης* ποιά κλητική ἔχει ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

Α. ἼΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ **-α**

ἡ χαρά ἡ ὥρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	χαρ-ά	ἡ	ὥρ-α	ἡ	θάλασσ-α	ἡ	ἐλπίδ-α
Γεν.	τῆς	χαρ-ᾶς	τῆς	ὥρ-ας	τῆς	θάλασσ-ας	τῆς	ἐλπίδ-ας
Αἰτ.	τή	χαρ-ά	τήν	ὥρ-α	τή	θάλασσ-α	τήν	ἐλπίδ-α
Κλητ.		χαρ-ά		ὥρ-α		θάλασσ-α		ἐλπίδ-α

(Ἐχουν στόν ἐνικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική).

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	χαρ-ές	ᾠρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Γεν.	τῶν	χαρ-ῶν	ᾠρ-ῶν	θαλασσ-ῶν	ἐλπίδ-ων
Αἰτ.	τίς	χαρ-ές	ᾠρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Κλητ.		χαρ-ές	ᾠρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες

(Ἔχουν καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική).

1. Ὅπως **ἡ χαρά** κλίνονται : ἀχλαδιά, καρδιά, καρδιά, καρδιά, φωλιά κτλ. Αὐτά σέ ὅλες τίς πτώσεις τονίζονται στή λήγουσα.

2. Ὅπως **ἡ ὥρα** κλίνονται : δίψα, δόξα, ρίζα, χώρα, ἐργασία, ὑγρασία, τραπεζαρία κτλ. — Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

3. Ὅπως **ἡ θάλασσα** κλίνονται : αἶθουσα, μαγείρισσα, μέλισσα, ἄγκυρα, μαθήτρια κτλ. Καί αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

4. Ὅπως **ἡ ἐλπίδα** κλίνονται : Ἑλληνίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, λαμπάδα, πρασινάδα, θυγατέρα, μητέρα κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κρατοῦν τόν τόνο στήν παραλήγουσα, ὅπως σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 56.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ ἀχλαδιά καί ἡ καρδιά.

ΑΣΚΗΣΗ 57.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ χώρα καί ἡ ἐργασία.

ΑΣΚΗΣΗ 58.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ αἶθουσα καί ἡ μαθήτρια.

ΑΣΚΗΣΗ 59.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ πατρίδα, ἡ μητέρα καί ἡ ἀκρίδα.

2. Ἰσοσύλλαβα θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχ-ή - ἡ νίκ-η

Ἑνικός

Ὄνομ. ἡ ψυχ-ή	νίκ-η
Γεν. τῆς ψυχ-ῆς	νίκ-ης
Αἰτ. τήν ψυχ-ή	τή νίκ-η
Κλητ. ψυχ-ή	νίκ-η

Ὅπως ἡ **ψυχή** κλίνονται :

ἡ ἀρχή, βροντή, γραμμή,
διακοπή, ζωή, κλωστή,
πηγή, τιμή κτλ.

Αὐτά κρατοῦν σέ ὅλες
τίς πτώσεις τόν τόνο στή
λήγουσα.

Πληθυντικός

οἱ ψυχ-ές	νίκ-ες
τῶν ψυχ-ῶν	νικ-ῶν
τίς ψυχ-ές	νίκ-ες
ψυχ-ές	νίκ-ες

Ὅπως ἡ **νίκη** κλίνονται :

ἡ ἀνάγκη, βλάβη, λύπη,
μάχη, τέχνη, τόλμη,
τύχη, φήμη κτλ.

Αὐτά στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν
τόνο στή λήγουσα (καί παίρ-
νουν περισπωμένη).

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιοκλιτα

ἡ πόλ-η — ἡ δύναμ-η

Ἑνικός

Ὄνομ. ἡ πόλ-η	ἡ δύναμ-η
Γεν. τῆς πόλ-ης (ἢ πόλε-ως)	τῆς δύναμ-ης (ἢ δυνάμε-ως)
Αἰτ. τήν πόλ-η	τή δύναμ-η
Κλητ. πόλ-η	δύναμ-η

Πληθυντικός

Ὄνομ. οἱ πόλ-εις	οἱ δυνάμ-εις
Γεν. τῶν πόλε-ων	τῶν δυνάμε-ων
Αἰτ. τίς πόλ-εις	τίς δυνάμ-εις
Κλητ. πόλ-εις	δυνάμ-εις

Ὅπως ἡ πόλ-η κλίνονται : τά-
ξη, θέση, λέξη, λύση, δύση κτλ.

Ὅπως ἡ δύναμ-η κλίνονται :
κίνηση, εἶδηση, ἐπίσκεψη
κτλ.

Αυτά κρατοῦν σέ ὅλες τίς | Αυτά στόν πληθυντικό
 πτώσεις τόν τόνο στήν παρα- | κατεβάζουν τόν τόνο στήν
 λήγουσα. | παραλήγουσα.

4. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἄργυρώ

ἡ Φρόσω

Ἐνικός ἀριθμός

Ἄνομ.	ἡ	Ἄργυρ-ώ	ἡ	Φρόσ-ω
Γεν.	τῆς	Ἄργυρ-ῶς	τῆς	Φρόσ-ως
Αἰτ.	τήν	Ἄργυρ-ώ	τή	Φρόσ-ω
Κλητ.		Ἄργυρ-ώ		Φρόσ-ω

(Αὐτά δέν ἔχουν πληθυντικό)

Ἄνωσ ἡ Ἄργυρώ κλίνονται : *Καλυψώ, Κλειώ, Λητώ, Μαιριώ, Χρυσώ* κτλ.

Ἄνωσ ἡ Φρόσω κλίνονται : *Βασίλω, Δέσπω, Μέλω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 60.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ βροχή καί ἡ τιμή.

ΑΣΚΗΣΗ 61.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ τάξη καί ἡ λέξη.

ΑΣΚΗΣΗ 62.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ Κλειώ καί ἡ Δέσπω.

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -α

ἡ γιαγιά

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ἄνομ.	ἡ γιαγ-ιά		οἱ γιαγ-ιάδες
Γεν.	τῆς γιαγ-ιάς		τῶν γιαγ-ιάδων
Αἰτ.	τή γιαγ-ιά		τίς γιαγ-ιάδες
Κλητ.	γιαγ-ιά		γιαγ-ιάδες

2. Ἄνισοσύλλαβα σέ -οῦ

ἡ ἄ λ ε π ο ῦ

Ἐνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπ-οῦ	οἱ ἄλεπ-οῦδες	
Γεν.	τῆς ἄλεπ-οῦς	τῶν ἄλεπ-οῦδων	
Αἰτ.	τήν ἄλεπ-οῦ	τίς ἄλεπ-οῦδες	
Κλητ.	ἄλεπ-οῦ	ἄλεπ-οῦδες	

Ὅπως ἡ γιαγιά κλίνονται :		Ὅπως ἡ ἄλεπού κλίνονται :
μαμά, κυρά κτλ.		καπελού, μυλωνού, μαϊμού κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 63.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ἡ κυρά καί ἡ μαϊμού.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τά θηλυκά ἰσοσύλλαβα σέ -α (ὅπως ἡ *χαρά*) καί ποιές τά ἰσοσύλλαβα σέ -η (ὅπως ἡ *ψυχή*); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά θηλυκά σέ -ω (ὅπως ἡ Ἄργυρῶ); — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά θηλυκά ἀνισοσύλλαβα σέ -α (ὅπως ἡ *κύρα*) καί ποιές τά ἀνισοσύλλαβα σέ -οῦ (ὅπως ἡ *ἄλεπού*);

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

1) Ὄνομαστική: ἡ μητέρα, ἡ ψυχή, ἡ Ἄργυρῶ, ἡ γιαγιά, ἡ ἄλεπού.

Γενική: τῆς μητέρας, τῆς ψυχῆς, τῆς Ἄργυρῶς, τῆς γιαγιᾶς, τῆς ἄλεπούς.

Δηλαδή: ὅλα τά θηλυκά σχηματίζουν τή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅταν προστεθεῖ ἓνα ς στήν ὀνομαστική.

2) Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ μητέρα	ἡ ψυχή	ἡ γιαγιά
Αἰτ.	τή μητέρα	τήν ψυχή	τή γιαγιά
Κλητ.	μητέρα	ψυχή	γιαγιά

Όνομ.	οί μητέρες	οί ψυχές	οί γιαγιάδες
Αίτ.	τίς μητέρες	τίς ψυχές	τίς γιαγιάδες
Κλητ.	μητέρες	ψυχές	γιαγιάδες

Δηλαδή: όλα τὰ θηλυκά ἔχουν στὸν ἐνικό καί στὸν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καί τὴν κλητική.

ΑΣΚΗΣΗ 64.— Νὰ κλίνεις μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τὰ ὀνόματα: ἡ μητέρα, ἡ φωλιά καί ἡ πηγὴ.

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -η

ἡ νίκη, ἡ μάχη, ἡ ἀρετή, ἡ τιμὴ

Τὸ -η στό τέλος τῶν θηλυκῶν γράφεται μέ η (ἦτα).

2. Ἡ κατάληξη -ισσα

ἡ μέλισσα ἡ γειτόνισσα ἡ μαγείρισσα
ἡ βασίλισσα ἡ γερόντισσα ἡ ἀρχόντισσα

Τὰ θηλυκά σέ -ισσα γράφονται μέ ι (γιῶτα) καί μέ δύο σ.

3. Ἡ κατάληξη -ιά

ἀγκαλιά, βραδιά, ἀχλαδιά, καρυδιά, συννεφιά

Τὰ θηλυκά σέ -ιά γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Τὸ ὄνομα ὅμως ἡ δουλειά καί γιαιτρεία, παντρεία, σοδειά γράφονται μέ ει.

Ἡ κατάληξη -ία καί -εία

ἐργασία, ὀνομασία, ὑγρασία, εὐκαιρία, σοφία,
φιλία, μανία, τυραννία, ἀηδία.

Πολλά θηλυκά σέ *-ία* γράφονται μέ *ι* (γιῶτα).

Γράφονται ὅμως μέ *ει* ὅσα γίνονται ἀπό ρήματα, πού τελειώνουν σέ *-εύω* :

(βασιλεύω) βασιλεία, (δουλεύω) δουλεία, (κολακεύω) κολακεία, (μαγεύω) μαγεία, (παιδεύω) παιδεία, (προφητεύω) προφητεία.

ΑΣΚΗΣΗ 65. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία : Ἡ ἐργασία φέρνει τιμή καί εὐτυχία. Ἡ ὀκνηρία καί ἡ ἀργία φέρνουν τή δυστυχία. — Ἡ ἀχλαδιά, ἡ καρυδιά, ἡ μηλιά καί ἡ ἐλιά εἶναι δέντρα καρποφόρα. — Οἱ ἐργάτες πηγαίνουν κάθε μέρα στή δουλειά τους. — Ἡ γειτόνισσα εἶναι καλή μαγείρισσα. — Οἱ Ἕλληνες μισοῦν τή δουλειά καί ἀγαποῦν τήν ἐλευθερία. — Ἡ παιδεία μορφώνει τοὺς ἀνθρώπους. — Ἡ κολακεία ταπεινώνει.

Ἐρωτήσεις

1) Τά θηλυκά *νίκη, μάχη, ἀρετή, τιμή* κτλ. μέ τί φωνῆν γράφονται στό τέλος ; — 2) Τά θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-ισσα* πῶς γράφονται ; — 3) Τά θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-ία* πῶς γράφονται ; — 4) Πῶς γράφονται τά θηλυκά σέ *-ία* καί ποιά γράφονται μέ *-εία* ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ *-ι* καί σέ *-ο*

τό παιδί τό λουλούδι τό βουνό τό πεῦκο

Ἐνικόξ ἀριθμός

᾽Ονομ.	τό παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>
Γεν.	τοῦ παιδ- <i>ιοῦ</i>	λουλουδ- <i>ιοῦ</i>	βουν- <i>οῦ</i>	πεῦκ- <i>ου</i>
Αἰτ.	τό παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>
Κλητ.	παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>

Πληθυντικός ἀριθμός

᾽Ονομ.	τά παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>
Γεν.	τῶν παιδ- <i>ιῶν</i>	λουλουδ- <i>ιῶν</i>	βουν- <i>ῶν</i>	πεῦκ- <i>ων</i>
Αἰτ.	τά παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>
Κλητ.	παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>

Γενική παρατήρηση

“Όλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες : τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

“Όπως **τό παιδί** κλίνονται : ἀρνί, βιολί, κερί, κλειδί, τυρί, ψωμί κτλ.

“Όπως **τό λουλούδι** κλίνονται : ἀλεύρι, γεφύρι, δόντι, παιγνίδι, ποτάμι, χέρι, — βράδυ, δίχτυ, στάχυ (πού γράφονται μέ υ).

“Όπως **τό βουνό** κλίνονται : αὐγό, λουτρό, νερό, παγωτό, φυτό κτλ.

“Όπως **τό πεῦκο** κλίνονται : ζῶο, κέντρο, μήλο, ξύλο, ροῦχο, σύκο, φύλλο, χόρτο — βιβλίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχειό, σχολεῖο, ὑπουργεῖο, βιβλιοπωλεῖο, κρεοπωλεῖο κτλ.

τό πρόσωπο

	Ἐνικός		Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό πρόσωπ-ο		τά πρόσωπ-α
Γεν.	τοῦ προσώπ-ου		τῶν προσώπ-ων
Αἰτ.	τό πρόσωπ-ο		τά πρόσωπ-α
Κλητ.	πρόσωπ-ο		πρόσωπ-α

“Όπως **τό πρόσωπο** κλίνονται : ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. Αὐτά στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 66.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : *τό ἀρνί* καί *τό παιγνίδι*.

ΑΣΚΗΣΗ 67.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : *τό νερό*, *τό μήλο* καί *τό ζῶο*.

ΑΣΚΗΣΗ 68.— Νά κλιθοῦν μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τὰ ὀνόματα : τὸ νερό καί τὸ πλοῖο.

2. Οὐδέτερα σέ -ος

τό δάσος		τό ἔδαφος	
Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ. τὸ δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Γεν. τοῦ δάσ-ους	τῶν δασ-ῶν	τοῦ ἔδαφ-ους	τῶν ἔδαφ-ῶν
Αἰτ. τὸ δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Κλητ. δάσ-ος	δάσ-η	ἔδαφ-ος	ἔδαφ-η

Γενική παρατήρηση

Τὰ οὐδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη) : τῶν δασῶν, τῶν ἔδαφῶν.

Ὅπως τὸ δάσος κλίνονται : ἄλσος, βάθος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, μέρος, ὕψος κτλ.

Ὅπως τὸ ἔδαφος κλίνονται : μέγεθος, στέλεχος κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 69.— Νά κλιθοῦν τὰ ὀνόματα : τὸ εἶδος καί τὸ μέγεθος.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ οὐδέτερα σέ -ι (ὅπως τὸ παιδί) καί τὰ οὐδέτερα σέ -ο (ὅπως τὸ βουνό) ; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τὰ οὐδέτερα σέ -ος (ὅπως τὸ δάσος) ; — 3) Ποιές πτώσεις ἔχουν ὁμοίως τὰ οὐδέτερα στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ;

Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ -μα καί σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο

τό δέμα

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	τό δέμ-α		τά δέμ-ατα
Γεν.	τοῦ δέμ-ατος		τῶν δεμ-άτων
Αἰτ.	τό δέμ-α		τά δέμ-ατα
Κλητ.	δέμ-α		δέμ-ατα

τό δέσιμο

	<i>Ἐνικός</i>		<i>Πληθυντικός</i>
Ὄνομ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα
Γεν.	τοῦ δε-σίματος		τῶν δε-σιμάτων
Αἰτ.	τό δέ-σιμο		τά δε-σίματα
Κλητ.	δέ-σιμο		δε-σίματα

1. Ὅπως **τό δέμα** κλίνονται : *αἷμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, νῆμα, στόμα, χοῖμα, χρῶμα* — *ἄγαλμα* (γενική : *ἀγάλματος*), *ἄθροισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, μάθημα, ὄνομα, πήδημα, ὕφασμα* κτλ.

2. Ὅπως **τό δέσιμο** κλίνονται : *βράσιμο, κλείσιμο, πλύσιμο, βάψιμο, γράψιμο, πλέξιμο, τάξιμο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 70.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *τό αἷμα, τό πήδημα, τό γράψιμο.*

2. Ουδέτερα σέ -ας και σέ -ως

	τό κρέας		τό φῶς	
	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό κρέας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Γεν.	τοῦ κρέ-ατος	τῶν κρε-άτων	τοῦ φωτ-ός	τῶν φῶτ-ων
Αἰτ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Κλητ.	κρέ-ας	κρέ-ατα	φῶς	φῶτ-α

Ὅπως **τό κρέας** κλίνονται : **τό τέρας** και **τό πέρας**
(= τό τέλος).

ΑΣΚΗΣΗ 71.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : **τό τέρας** και **τό πέρας**.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -μα (ὅπως *δέμα*) ; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -σιμο (ὅπως *τό δέσιμο*) ; — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -ας (ὅπως *τό κρέας*) ; — 4) Πῶς κλίνεται τό ὄνομα *φῶς* ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ι τοῦ ἐνικοῦ

τό ἀρνί, τό παιδί, τό λουλούδι, τό καλοκαίρι

Τό *ι* στό τέλος τοῦ ἐνικοῦ τῶν ουδετέρων γράφεται μέ *ι* (γιῶτα) και εἶναι μακρόχρονο.

Γράφονται ὅμως μέ *υ* τά ὀνόματα: *βράδυ, δίχτυ, στάχυ*.

Τό *βράδυ* στή γενική τοῦ ἐνικοῦ και σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ γράφεται μέ *ι* : *βραδιοῦ — βράδια* κτλ.

2. Ἡ κατάληξη -η τοῦ πληθυντικοῦ

τά μέρη, τά δάση, τά στήθη, τά ἐδάφη

Τό *η* στό τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ουδετέρων γράφεται μέ *η* (ῆτα).

3. Ἡ κατάληξη -α τῶν οὐδετέρων

τό βῆμα, τό χρῶμα, τά μῆλα, τά δῶρα

Νά μή λησμονοῦμε ὅτι τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 72. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** "Ἐχω ἕνα ὠραῖο λουλούδι μέ ἀπαλό χνούδι καί μέ κόκκινο χρῶμα. — Τά ὀπωρικά εἶναι τά δῶρα, πού προσφέρει τό καλοκαίρι στούς ἀνθρώπους, — Φασούλι τό φασούλι γειμίζει τό σακούλι.— Δέ θέλει ρύζι μέ νερό, θέλει νερό μέ ρύζι.— Γιά νά μή φάει ὁ γάτος τό ψωμί, τρώει ὁ ποντικός τά ροῦχα.— "Όλα τά ἐδάφη τῆς χώρας μας λευτερώθηκαν μέ αἶμα.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφεται τό ι στό τέλος τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων ;— 2) Πῶς γράφεται τό η στό τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων ;— 3) Ἡ κατάληξη -α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονη ἢ μακρόχρονη ;

ΕΠΙΘΕΤΑ — ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα

ἽΟ *καλός* μαθητής, ὁ *ὠραῖος* κῆπος, ὁ *βαθύς* ποταμός

ἽΗ λέξη *καλός* δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ *μαθητής*.

ἽΗ λέξη *ὠραῖος* δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ *κῆπος*.

ἽΗ λέξη *βαθύς* δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ *ποταμός*.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά λέγονται **ἐπίθετα**.

Τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων

Ἄρσενικά

Θηλυκά

Οὐδέτερα

ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος	ἡ φρόνιμη γυναίκα	τό φρόνιμο παιδί
ὁ γενναῖος στρατιώτης	ἡ γενναία χώρα	τό γενναῖο ἔθνος
ὁ πλατύς δρόμος	ἡ πλατιά θύρα	τό πλατύ πηγάδι

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τὰ παραδείγματα, κάθε ἐπίθετο ἔχει **τρία γένη**, ἄρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο : ὁ φρόνιμος, ἡ φρόνιμη, τό φρόνιμο — ὁ γενναῖος, ἡ γενναία, τό γενναῖο — ὁ πλατύς, ἡ πλατιά, τό πλατύ.

Καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

Ἄρσενικό

Θηλυκό

Οὐδέτερο

1.	ὁ καλ-ός	ἡ καλ-ή	τό καλ-ό
2.	ὁ νέ-ος	ἡ νέ-α	τό νέ-ο
3.	ὁ γλυκ-ός	ἡ γλυκ-ιά	τό γλυκ-ό
4.	ὁ βαθ-ύς	ἡ βαθ-ιά	τό βαθ-ύ
5.	ὁ ζηλιάρ-ης	ἡ ζηλιάρ-α	τό ζηλιάρ-ικο

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα ἔχουν στά τρία γένη τίς ἀκόλουθες καταλήξεις :

Ἄρσενικό

Θηλυκό

Οὐδέτερο

1. καλός :	-ος	-η	-ο
2. νέος :	-ος	-α	-ο
3. γλυκός :	-ός	-ιά	-ό
4. βαθύς :	-ύς	-ιά	-ύ
5. ζηλιάρης :	-ης	-α	-ικο

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο

	δυνατός	δυνατή	δυνατό
		<i>Ἐνικός</i>	
᾽Ονομ.	ὁ δυνατός	ἡ δυνατή	τό δυνατό
Γεν.	τοῦ δυνατοῦ	τῆς δυνατῆς	τοῦ δυνατοῦ
Αἰτιατ.	τό δυνατό	τή δυνατή	τό δυνατό
Κλητ.	δυνατέ	δυνατή	δυνατέ
		<i>Πληθυντικός</i>	
᾽Ονομ.	οἱ δυνατοί	οἱ δυνατές	τά δυνατά
Γεν.	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν
Αἰτιατ.	τούς δυνατούς	τίς δυνατές	τά δυνατά
Κλητ.	δυνατοί	δυνατές	δυνατά

Κατά τό **δυνατός, δυνατή, δυνατό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα *ἀκριβός, μικρός, λαμπρός, καθαρός*.

ΑΣΚΗΣΗ 73.— Σχημάτισε τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων : *σωστός, βραδινός, χτεσινός, τυχερός, γεμάτος, χορτάτος, ξύλινος, μετάλλινος, πράσινος*.

ΑΣΚΗΣΗ 74.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ καθαρός δρόμος, ἡ καθαρή πηγή, τό καθαρό νερό.

ΑΣΚΗΣΗ 75.— Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ καλός μαθητής, ἡ καλή μαθήτρια, τό καλό ὄνομα.

2. Ἐπίθετα σέ -ος, -α, -ο

	ώραῖος,	ώραία	ώραῖο
		<i>Ἐνικός</i>	
᾽Ονομ.	ὁ ώραῖος	ἡ ώραία	τό ώραῖο
Γεν.	τοῦ ώραίου	τῆς ώραίας	τοῦ ώραίου
Αἰτ.	τόν ώραῖο	τήν ώραία	τό ώραῖο
Κλητ.	ώραῖε	ώραία	ώραῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οί ώραῖοι	οἱ ώραῖες	τά ώραῖα
Γεν.	τῶν ώραίων	τῶν ώραίων	τῶν ώραίων
Αἰτιατ.	τούς ώραίους	τίς ώραῖες	τά ώραῖα
Κλητ.	ώραῖοι	ώραῖες	ώραῖα

Κατά τό **ώραῖος, ώραία, ώραῖο** κλίνονται τά ἐπίθετα :
ἀθῶος, γενναῖος, κρύος, ξανθός κτλ.

Τά θηλυκά ἐπίθετα σέ -α ἔχουν τό α μακρόχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 76. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *ὁ ώραῖος κῆπος, ἡ ώραία χώρα, τό ώραῖο πεῦκο.*

3. Ἐπίθετα -ός, -ιά, -ό

γλυκός γλυκιά γλυκό

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ γλυκός	ἡ γλυκιά	τό γλυκό
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
Αἰτιατ.	τό γλυκό	τή γλυκιά	τό γλυκό
Κλητ.	γλυκέ	γλυκιά	γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκές	τά γλυκά
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτιατ.	τούς γλυκοὺς	τίς γλυκές	τά γλυκά
Κλητ.	γλυκοί	γλυκές	γλυκά

Κατά τό **γλυκός, γλυκιά, γλυκό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα : *νηστικός, θηλυκός, φτωχός, ξανθός.*

ΑΣΚΗΣΗ 77. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *ὁ γλυκός λόγος, ἡ γλυκιά ζωή, τό γλυκό μῆλο.*

4. Ἐπίθετα σέ -ύς, -ιά, -ύ

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτιατ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιωῶν	τῶν	βαθιωῶν	τῶν	βαθιωῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

Ὅμοια κλίνονται τά ἐπίθετα : ὁ βαρύς - ἡ βαριά - τό βαρύ, ὁ πλατύς - ἡ πλατιά - τό πλατύ, ὁ τραχύς - ἡ τραχιά - τό τραχύ, ὁ μακρὺς - ἡ μακριά - τό μακρὺ, ὁ παχύς - ἡ παχιά - τό παχύ κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καί τά : ὁ σταχτής - ἡ - ἰ, ὁ τριαντάφυλλής - ἡ - ἰ.

ΑΣΚΗΣΗ 78. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : ὁ πλατύς θόλος, ἡ πλατιά πύλη, τό πλατύ ροῦχο.

5. Ἐπίθετα σέ -ης, -α, -ικο

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ζηλιάρ-ης	ἡ	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρ-η	τῆς	ζηλιάρ-ας	τοῦ	ζηλιάρ-ικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρ-η	τή	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Κλητ.		ζηλιάρ-η		ζηλιάρ-α		ζηλιάρ-ικο

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οί	ζηλιάρ-ηδες	οί	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρ-ηδων	—	τῶν	ζηλιάρ-ικων	
Αίτ.	τούς	ζηλιάρ-ηδες	τίς	ζηλιάρ-ες	τά	ζηλιάρ-ικα
Κλητ.		ζηλιάρ-ηδες		ζηλιάρ-ες		ζηλιάρ-ικα

Όμοια κλίνονται τά επίθετα : ὁ *κιτρινάρης* - ἡ *κιτρινάρα* - τό *κιτρινάριχο*, ὁ *πεισματάρης* - ἡ *πεισματάρα* - τό *πεισματάριχο*, ὁ *τεμπέλης* - ἡ *τεμπέλα* - τό *τεμπέλικο*, ὁ *σγουρομάλλης* - ἡ *σγουρομάλλα* - τό *σγουρομάλλικο*, ὁ *ἀνοιχτομάτης* - ἡ *ἀνοιχτομάτα* - τό *ἀνοιχτομάτικο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 79. — Νά κλιθοῦν τά ὀνόματα : *ἀνοιχτομάτης κνηγός*, *ἡ ἀνοιχτομάτα κόρη*, *τό ἀνοιχτομάτικο πουλί*.

ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

1) Τό επίθετο ὁ πολὺς ἢ πολλή, τό πολὺ καί 2) μερικά ἐπίθετα σέ -ης -ης -ες π.χ. ὁ ἐπιμελής, ἡ ἐπιμελής, τό ἐπιμελές.

Τό ἐπίθετο πολὺς κλίνεται ἔτσι :

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	πολὺς	ἡ	πολλή	τό	πολύ
Γεν.	—	—	τῆς	πολλῆς	—	—
Αίτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ
Κλητ.	—	—	—	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αίτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.		(πολλοί)		(πολλές)		(πολλά)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ. Τό *πολύς* γράφεται μέ ἓνα λ, ὅπου ἀκολουθεῖ ν, δηλαδή στήν ὀνομαστική καί αἰτιατική ἑνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου.

Τό ἐπίθετο *ἐπιμελής* κλίνεται ἔτσι :

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅνομ.	ὁ ἐπιμελής	ἡ ἐπιμελής	τό ἐπιμελές
Γεν.	(τοῦ ἐπιμελοῦς)	(τῆς ἐπιμελοῦς)	(τοῦ ἐπιμελοῦς)
	ἢ ἐπιμελεῖ		
Αἰτ.	τόν ἐπιμελή	τήν ἐπιμελή	τό ἐπιμελές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅνομ.	οἱ ἐπιμελεῖς	οἱ ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Γεν.	τῶν ἐπιμελεῶν	τῶν ἐπιμελεῶν	τῶν ἐπιμελεῶν
Αἰτ.	τούς ἐπιμελεῖς	τίς ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Κλητ.	—	—	—

Ὅμοια κλίνονται : *ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης, ἐπιεικής, συνεπής, συνεχής* κ.ἄ.

ΑΣΚΗΣΗ. Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο *πολύς*.

1) Ἔχω βιβλία.— Στήν ἀγορά εἶναι κόσμος.—
. παιδιά παίζουν στήν αὐλή τοῦ σχολείου.— Ἔχω φίλους.— Διαβάζω τό μάθημα φορές.— Γράφω χωρίς δυσκολία καί χωρίς κόπο.— Ἔχω σήμερα μάθημα. Στό ἀεροδρόμιο εἶναι ἄνθρωποι.

2) Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.

Οἱ Ἕλληνες δέν ὑποφέρουν πιά ἀπό (ἐλώδης) πυρετούς.— Τό ἀεροπλάνο πέταξε στήν (ἀκριβής) ὥρα.— Ὁ Ἐρυθρός Σταυρός ἀνήκει στίς (διεθνής) ὀργανώσεις.— Διαλύθηκαν τά

σύννεφα καί θά παίξουμε κάτω από τό..... (διαυγής) οὐρανό.—
'Ο Δημήτρης εἶναι ἀπό τοὺς πιό..... (συνεπής) φίλους μου.—
'Από τίς(συνεχής) βροχές πλημμύρισαν τὰ ποτάμια.— Τό
καλοκαίρι πολλά καταστήματα ἀκολουθοῦν..... (συνεχής) ὥραριο.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα; 2) Πόσα γένη ἔχουν τὰ ἐπίθετα; 3) Πῶς σχηματίζονται τὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων : καλός, νέος, γλυκός, βαθύς καί ζηλιάρης; 4) Πῶς κλίνονται τὰ ἐπίθετα;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Κατάληξη -ιος

ἅγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, ἀνάξιος, ἐνάντιος, κούφιος,
οὐράνιος, πλούσιος, σάπιος, τίμιος, τρύπιος.

Τὰ περισσότερα ἐπίθετα σέ -ιος γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τὰ ἐπίθετα :

ἄδειος, πρόβειος, τέλειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος.

Γράφεται μέ **οι** τό ἐπίθετο : ὅμοιος.

2. Κατάληξη -ικος

βασιλικός, βολικός, γνωστικός, ἠθικός, μαθητικός, μητρικός,
πατρικός - ἀθηναϊκός, ἑλληνικός, εὐρωπαϊκός - ἀνήθικος,
θεοηγήστικος, κλέφτικος, ψεύτικος - βλάχικος, ἀμερικάνικος.

Τὰ ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ικος γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τὰ ἐπίθετα : θηλυκός καί δανεικός κτλ.

3. Κατάληξη -ιμος

ἄλκιμος, γνώριμος, νόστιμος, ὄψιμος, πρόιμος,
φρόνιμος, χρήσιμος, ὠφέλιμος.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -ιμος, γράφονται μέ **ι**.
Ἐξαιροῦνται τά ἐπίθετα : ἔτοιμος, πρόθυμος, εὐθυμος,
ἔρημος, ἐπίσημος, ἄσχημος κτλ.

4. Κατάληξη -ινος

μάλλινος, μετάλλινος, ξύλινος, χάρτινος - κίτρινος, κόκκινος,
πράσινος - ἀληθινός, βοδινός, βραδινός, ἔσπερινός,
νυχτερινός, πασχαλινός.

Τά περισσότερα ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ιμος, γρά-
φονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τά ἐπίθετα : ἔλεινός, ὄρεινός,
σκοτεινός, φωτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός.

5. Κατάληξη σέ -ίσιος

ἀρνίσιος, βουνίσιος, καμπίσιος, παιδιακίσιος,
παλικαρίσιος, τουλουμίσιος.

Τά περισσότερα ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ίσιος
γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **η** στήν προπαραλήγουσα τά ἐπί-
θετα : γνήσιος, ἐτήσιος, ἡμερήσιος κτλ.

6. Κατάληξη -ωπός καί -ωτός

κιτρινωπός, κοκκινωπός, χαρωπός,
θολωτός, καμαρωτός, μεταξωτός, φτερωτός, σηκωτός.

Τά ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ωπός καί σέ -ωτός
γράφονται μέ **ω** στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 81. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία : "Ὁμοιος τόν ὀμοιο
ἀγαπᾷ.— Τό σάπιο μῆλο εἶναι τρύπιο.— Αὐτό τό γάλα εἶναι πρό-
βειο.— Ἐχω ἓνα κούφιο δόντι.— Αὐτό τό ὑπόγειο εἶναι ἄδειο.— Πολ-

λά δημοτικά τραγούδια είναι κλέφτικα. — Ὁ φρόνιμος καί ἠθικός ἄνθρωπος εἶναι χρήσιμος στήν πατρίδα του. — Οἱ ὄψιμοι καρποὶ εἶναι νόστιμοι. — Τᾶ γένη εἶναι τρία : ἄρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο. — Ὅχι δανεικά καί ἀγύριστα. — Νά ἕνας χάρτινος ἀετός καί νά ἕνας ἀληθινός. — Τό μοσχαρίσιο κρέας εἶναι ὑγιεινό. — Εἶμαι ἔτοιμος. — Πάντα εἶσαι πρόθυμος.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ *-ιος* ; Ποιά γράφονται μέ *ει* καί ποιά μέ *οι* ; — 2) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα σέ *-ικος* καί ποιά ἐξαιροῦνται ; — 3) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα σέ *-ιμος* ; — 4) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα σέ *-υος* καί ποιά ἀπ' αὐτά γράφονται μέ *ει* ; — 5) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα σέ *-ωπός* καί *-ωτός* ; — 6) Πῶς γράφονται τὰ ἐπίθετα σέ *-ίσιος* καί ποιά ἀπ' αὐτά γράφονται μέ *η* ;

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Θετικός βαθμός

Ὁ κῆπος μου εἶναι *ὠραῖος*.

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ὠραῖος* φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ κῆπος μου, χωρίς νά κάνω σύγκριση μέ ἄλλο κῆπο.

Αὐτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα, λέγονται *ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ*.

Ἔτσι λέμε : ὁ δρόμος εἶναι *πλατύς* — ἡ Μαρία εἶναι *ἔξυπνη* — τό παιδί εἶναι *μικρό* κτλ.

2. Συγκριτικός βαθμός

Ὁ κῆπος σου εἶναι *ὠραιότερος* ἀπό τό δικό μου.

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ὠραιότερος* φανερώνει σύγκριση. Δείχνει δηλαδή ὅτι ὁ κῆπος σου εἶναι *ἀνώτερος* στήν *ὠραιότητα* ἀπό τό δικό μου κῆπο.

Αὐτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν *σύγκριση* καί δεί-

χνουν ότι ένα ουσιαστικό έχει μιά ποιότητα ή ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από ένα άλλο ουσιαστικό, λέγονται **ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε : ὁ δρόμος αὐτός εἶναι *πλατύτερος* ἀπό τόν ἄλλο — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότερη* ἀπό τήν Ἑλένη — τό παιδί αὐτό εἶναι *μικρότερο* ἀπό ἐκεῖνο κτλ.

3. Ὑπερθετικός βαθμός

Ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας εἶναι *ὠραιότατος* (ἢ ὁ ὠραιότερος ἀπό ὅλους).

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ὠραιότατος* δείχνει ὅτι ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας ἔχει τήν ιδιότητα αὐτή στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὅλους τοὺς ἄλλους κήπους.

Αὐτά τά ἐπίθετα, πού φανερώνουν ὅτι ένα οὐσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ ιδιότητα στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ βαθμό μεγαλύτερο ἀπό ὅλα τά ὅμοια του, λέγονται **ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε : Ὁ Σωκράτης εἶναι *σοφότατος* — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότατη* — τό ἀεροπλάνο εἶναι *ταχύτατο*.

Οἱ τρεῖς βαθμοί

Ἀπό τά προηγούμενα παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς : *θετικό, συγκριτικό* καί *ὑπερθετικό*. λ.χ.

Θετικός : ὁ ὠραιός, ἡ ὠραία, τό ὠραῖο.

Συγκριτικός : ὠραιό-τερος, ὠραιό-τερη, ὠραιό-τερο

Ὑπερθετικός : ὠραιό-τατος, ὠραιό-τατη, ὠραιό-τατο.

Δηλαδή ὁ συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται μέ τήν

κατάληξη -τερος, -τερη, -τερο και ό υπερθετικός μέ τήν κατάληξη : -τατος, -τατη, -τατο.

Ό συγκριτικός και ό υπερθετικός βαθμός μαζί λέγονται **παραθετικά του επιθέτου.**

Όρθογραφία παραθετικῶν

1) Θετικός	Συγκριτικός	Όυπερθετικός
ψηλός	ψηλότερος	ψηλότατος
φτωχός	φτωχότερος	φτωχότατος
ώραϊός	ώραϊότερος	ώραϊότατος
θερμός	θερμότερος	θερμότατος
ένδοξος	ένδοξότερος	ένδοξότατος
σοφός	σοφότερος	σοφότατος

Δηλαδή : οί καταλήξεις τῶν παραθετικῶν -ότερος -ότατος γράφονται μέ **ο**.

2) νέος	νεώτερος	νεώτατος
---------	----------	----------

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ -εος σχηματίζουν τά παραθετικά τους σέ -ότερος -ότατος.

3) άνω	άνώτερος	άνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος

Παραθετικά σχηματίζονται και άπό έπιρρήματα. Όσα έπιρρήματα τελειώνουν σέ ω σχηματίζουν τά παραθετικά τους σέ -ότερος, -ότατος.

Μερικά ανώμαλα παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
γέρος	γεροντότερος	γεροντότατος
κακός	χειρότερος	χείριστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	λιγότερος	ἐλάχιστος
πολύς	περισσότερος	πάρα πολύς
ἄπλός	ἄπλούστερος	ἄπλούστατος

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα *γέρος, κακός, καλός, μεγάλος, λίγος, πολύς* καί *ἄπλός* σχηματίζουν τὰ παραθετικά τους διαφορετικά ἀπό τὰ ἄλλα. Δηλαδή ἔχουν **ἀνώμαλα παραθετικά**.

Περιφραστικά παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ώραῖος	πιό ώραῖος	πολύ ώραῖος
πλατύς	πιό πλατύς	πολύ πλατύς
ζηλιάρης	πιό ζηλιάρης	πολύ ζηλιάρης

Τὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά τους καί μέ δύο λέξεις, δηλαδή **περιφραστικά**.

Ἔτσι ὁ συγκριτικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πιό* καί μέ τό ἐπίθετο τοῦ θετικοῦ : *πιό ώραῖος, πιό σοφός, πιό καλός*.

Ὁ ὑπερθετικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πολύ* καί μέ τό ἐπίθετο τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ : *πολύ ώραῖος, πολύ σοφός, πολύ καλός*.

Τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἀρσενικό σέ -ης (*ζηλιάρης, τεμ-*

πέλης, κυτριωιάρης κτλ.) σχηματίζουν μόνο περιφραστικά παραθετικά : *τεμπέλης - πιό τεμπέλης - πολύ τεμπέλης*.

ΑΣΚΗΣΗ 83. — Γράψε τὰ περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων :

ἄξιος, στεγνός, τίμιος, γενναῖος, πλατύς, κακός, βαθύς, ἀσπρομάλλης, πεισματάρης, ἀνοιχτομάτης, γνωστικός, ἄγριος, ξανθός.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις παίρνει ὁ συγκριτικός καὶ ποιές ὁ ὑπερθετικός ; — 2) Πῶς σχηματίζουν τὸ συγκριτικό καὶ τὸν ὑπερθετικό βαθμὸ τὰ ἐπίθετα *γέρος, κακός, καλός, μεγάλος, λίγος, πολὺς, ἀπλός* ; — 3) Πῶς σχηματίζεται ὁ συγκριτικός καὶ ὁ ὑπερθετικός βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων *περιφραστικά* ;

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο χέρια. Κάθε χέρι ἔχει πέντε δάχτυλα. Καὶ τὰ δύο χέρια μαζί ἔχουν δέκα δάχτυλα. Οἱ *πρῶτοι* ἄνθρωποι ἦταν ἄγριοι.

Στὰ παραδείγματα αὐτά οἱ λέξεις *δύο, πέντε, δέκα* φανερώνουν ἀριθμούς. Τό *πρῶτοι* φανερώνει τή σειρά.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν ἕναν ἀριθμό, τή σειρά κτλ. λέγονται **ἀριθμητικά ἐπίθετα**.

1. Ἀπόλυτα

Ὅταν μετροῦμε, λέμε : *ένα, δύο, τρία, τέσσερα, πέντε* κτλ. Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ λέγονται **ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἐπίθετα** καὶ φανερώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

Τό ἀριθμητικό ἀπόλυτο *ένας* κλίνεται ἔτσι :

Ἐνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	ἕνας	μία (ἢ μία)	ἕνα
Γεν.	ένός	μιᾶς	ένός
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία (ἢ μία)	ἕνα

(Δέν ἔχει κλητική οὔτε πληθυντικό ἀριθμό).

Τά ἀπόλυτα *τρεις* καί *τέσσερις* κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό :

	Ἀρσενικό καί θηλυκό		Οὐδέτερο	
Ὄνομ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά *δύο* - *δυό* καί *ἀπό τό πέντε* ὡς τό *ἐκατό* εἶναι ἄκλιτα.

διακόσιοι	διακόσιες	διακόσια
τριακόσιοι	τριακόσιες	τριακόσια
τετρακόσιοι	τετρακόσιες	τετρακόσια κτλ.

Τά ἀριθμητικά αὐτά κλίνονται μόνο στόν πληθυντικό, ὅπως τά ἐπίθετα : *οἱ πλούσιοι, οἱ πλούσιες, τά πλούσια.*

2. Τακτικά

Ὁ Γιώργος εἶναι *πρῶτος* στήν τάξη.

Ὁ Νίκος εἶναι *δεύτερος*

Ὁ Πέτρος ἔρχεται *τρίτος*.

Ἀπό τά ἀπόλυτα *ένα, δύο, τρία* κτλ. γίνονται τά

ἀριθμητικά *πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἑβδομος, ὄγδοος, ἕνατος, δέκατος* κτλ. Τά ἀριθμητικά αὐτά φανερώνουν τή σειρά καί λέγονται **τακτικά**.

3. Ἀναλογικά

Ὁ ἀριθμός 10 εἶναι *διπλάσιος* ἀπό τόν 5.

Ὁ 12 εἶναι *τριπλάσιος* ἀπό τόν 4.

Τά ἐπίθετα *διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑφταπλάσιος, ὀχταπλάσιος, ἐννιαπλάσιος, δεκαπλάσιος* κτλ. δείχνουν πόσες φορές ἕνα ποσόν εἶναι μεγαλύτερο ἀπό ἕνα ἄλλο. Αὐτά λέγονται **ἀναλογικά**.

Ὄρθογραφία ἀριθμητικῶν

1) Παίρνουν ψιλή	Παίρνουν δασεία
<i>ὀχτώ</i> ἄνθρωποι	<i>ἕνας</i> ἄνθρωπος
<i>ἐννιά</i> κιλά	<i>ἕξι</i> κιλά
<i>εἴκοσι</i> παιδιά	<i>ἑφτά</i> παιδιά
	<i>ἕντεκα</i> τετράδια
	<i>ἑκατό</i> βιβλία

Τά ἀριθμητικά *ὀχτώ, ἐννιά* καί *εἴκοσι* παίρνουν ψιλή (καί ὅσα γίνονται ἀπ' αὐτά : *ὄγδοος, ἐννιακόσια, εἰκοστός* κτλ.). Ὅλα τά ἄλλα παίρνουν δασεία.

2) Γράφονται μέ vv	Γράφονται μέ ἕνα v
<i>ἐννέα</i> ἢ <i>ἐννιά</i>	<i>ἐνενήντα</i>
<i>ἐννιακόσια</i> - <i>ἐννιακοσιοστός</i>	<i>ἕνατος</i>
<i>ἐνεαπλός</i> - <i>ἐνεαπλάσιος</i>	<i>ἐνενηκοστός</i>

Δηλαδή : ὁ ἀριθμός *ἐννέα* ἢ *ἐννιά* καί ὅσα γίνονται ἀπό

αὐτόν γράφονται μέ νν, ἐκτός ἀπό τό ἐνενήντα, τό ἔνατος
καί ἐνενηκοστός πού γράφονται μέ ἕνα ν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

<i>Ἀριθμοί</i>	<i>Ἀπόλυτα ἀριθμητικά</i>	<i>Τακτικά ἀριθμητικά</i>
1	ἕνας, μία (ἢ μιά), ἕνα	πρῶτος, πρώτη, πρῶτο
2	δύο (ἢ δυό)	δεύτερος, -η, -ο
3	τρεις, τρία	τρίτος, -η, -ο
4	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος, -η, -ο
5	πέντε	πέμπτος, -η, -ο
6	ἕξι	ἕκτος, -η, -ο
7	ἑφτά (ἢ ἑπτά)	ἕβδομος, -η, -ο
8	ὀχτώ (ἢ ὀκτώ)	ὀγδοος, -η, -ο
9	ἐννέα (ἢ ἐννιά)	ἕνατος, -η, -ο
10	δέκα	δέκατος, -η, -ο
11	ἕντεκα	ἐνδέκατος, -η, -ο
12	δώδεκα	δωδέκατος, -η, -ο
13	δεκατρεῖς, δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	δεκατέσσερις, δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
20	εἴκοσι	εἰκοστός, -ή, -ό
21	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	τριάντα	τριακοστός, -ή, -ό
40	σαράντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ό
50	πενήντα	πεντηκοστός, -ή, -ό
60	ἑξήντα	ἑξηκοστός, -ή, -ό
70	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός, -ή, -ό
80	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός, -ή, -ό
90	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ό
100	ἑκατό	ἑκατοστός, -ή, -ό
200	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός, -ή, -ό
300	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ό
900	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός, -ή, -ό
1000	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός, -ή, -ό

ΑΣΚΗΣΗ 84. — Γράψε τὰ ἀπόλυτα, τακτικά καί ἀναλογικά ἐπίθετα ἀπό τό 1 - 20.

ΑΣΚΗΣΗ 85. — Σέ ποιά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀντιστοιχοῦν τὰ ἀναλογικά: *εκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, ἐξηνταπλάσιος, διακοσιπλάσιος, ὄγδονταπλάσιος, δωδεκαπλάσιος, πενηνταπλάσιος.*

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀριθμητικά ἐπίθετα*; — 2) Ποιά ἀριθμητικά λέγονται *ἀπόλυτα, τακτικά, ἀναλογικά*; — 3) Ποιά ἀριθμητικά παίρνουν ψιλή; — 4) Ποιά ἀριθμητικά γίνονται ἀπό τό 9 καί πῶς γράφονται;

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀντωνυμίες

Ἐγώ (ὁ Πέτρος) παίζω. *Ἐσύ* (ὁ Νίκος) παίζεις.
Αὐτός (ὁ Κώστας) παίζει. *Ἐκεῖνη* (ἡ Μαρία) ἔρχεται.
Ἐσύ ἔχεις τό βιβλίό σου καί *ἐγώ* τό δικό μου.
Ὅποιος κάνει τό κακό, βλάπτει *τόν* *ἑαυτό* του.

Πολλές φορές ἀντί νά ποῦμε ἕνα ὄνομα λέμε μιά ἄλλη λέξη στή θέση του : *ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐκεῖνος, ὅποιος, ὁ δικός μου* κτλ.

Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τὰ ὀνόματα λέγονται **ἀντωνυμίες**.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

Ἐγώ μιῶ. *Ἐσύ* ἀκοῦς. *Αὐτός* προσέχει.

Οἱ λέξεις *ἐγώ, ἐσύ, αὐτός* εἶναι ἀντωνυμίες, πού φανερώνουν τὰ *τρία* πρόσωπα τοῦ λόγου. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτές λέγονται **προσωπικές**. Αὐτές εἶναι :

γιά τό πρῶτο πρόσωπο : *ἐγώ*

γιά τό δεύτερο πρόσωπο : *ἐσύ*

γιά τό τρίτο πρόσωπο : *αὐτός*

Οί προσωπικές αντωνυμίες κλίνονται ἔτσι :

	Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο	
	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἐγώ	ἐμεῖς	ἐσύ	ἐσεῖς
Γεν.	ἐμένα(μοῦ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σοῦ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Αἰτ.	ἐμένα(μέ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σέ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Κλητ.	—	—	ἐσύ	ἐσεῖς

Γ' πρόσωπο

Ἐνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτός(τος)	αὐτή(τη)	αὐτό(το)
Γεν.	αὐτοῦ(τοῦ)	αὐτῆς(τῆς)	αὐτοῦ(τοῦ)
Αἰτ.	αὐτόν(τόν)	αὐτήν(τήν)	αὐτό(τό)

Πληθυντικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτοί(τοι)	αὐτές(τες)	αὐτά(τα)
Γεν.	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τους)
Αἰτ.	αὐτούς(τούς)	αὐτές(τίς ἢ τές)	αὐτά(τά)

Παρατηρήσεις

1) Οί προσωπικές αντωνυμίες ἐκτός ἀπό τούς ὀλόκληρους τύπους ἔχουν καί *μονοσύλλαβους* λ. χ. ἀντί νά ποῦμε : *ἐμένα φωνάζουν*, λέμε : *μέ φωνάζουν* ἀντί : *ἐμᾶς ζητοῦν*, λέμε : *μᾶς ζητοῦν*. Καμιά φορά λέμε καί τόν ὀλόκληρο καί τό μονοσύλλαβο τύπο : *ἐμένα μέ φωνάζουν*, *ἐμᾶς μᾶς ζητοῦν*.

2) Τό α' καί τό β' πρόσωπο δέν ἔχει μονοσύλλαβους

τύπους στην ονομαστική. Τό γ' πρόσωπο όμως έχει και στην ονομαστική μονοσύλλαβους τύπους : *νά τος, νά τη νά το.*

ΑΣΚΗΣΗ 86.— Γράψε σε ποιό πρόσωπο, γένος, αριθμό και πτώση είναι οι άνωθυμίες πού βρίσκονται στις παρακάτω φράσεις :

Χτές σου έστειλα ένα δέμα. Σε παρακαλώ νά μου γράφεις άν τό έλαβες.— Νά τος ό Γιώργος μέ τόν άδερφό του. Δέν τούς βλέπεις ;— Νά τες οι άσκήσεις πού έγραφα. Θέλεις νά τις δεις κι έσύ ;

2. Κτητικές άνωθυμίες

Αυτός ό βόλος είναι δικός μου. Αυτή ή πένα είναι δική μου. Αυτό τό βιβλίο είναι δικό μου.

Οι λέξεις *δικός μου, δική μου, δικό μου* είναι άνωθυμίες και φανερώνουν σε ποιόν άνήκει κάτι.

Οι άνωθυμίες πού φανερώνουν σε ποιόν άνήκει κάτι λέγονται **κτητικές**.

Οι κτητικές άνωθυμίες σχηματίζονται μέ τό έπίθετο *δικός, δική, δικό* και μέ τις μονοσύλλαβες γενικές τών προσωπικών άνωθυμιών : *μου, σου, του, της, μας, σας, τους*. Δηλαδή έχουμε τις ακόλουθες κτητικές άνωθυμίες :

α' πρόσ. δικός μου, δική μου, δικό μου —
δικός μας, δική μας, δικό μας.

β'. πρόσ. δικός σου, δική σου, δικό σου —
δικός σας, δική σας, δικό σας.

γ'. πρόσ. δικός του, δική του, δικό του —
δικός τους, δική τους, δικό τους.

ΑΣΚΗΣΗ 87.— Γράψε 5 προτάσεις, πού νά έχουν κτητικές άνωθυμίες.

Παράδειγμα : Αυτός ό κήπος είναι δικός μου. — Δώσε μου τό βιβλίο σου νά σου δώσω τό δικό μου.

3. Δεικτικές αντωνυμίες

Αὐτός φώναξε. Ἐκεῖνος ἔφυγε. Τοῦτος ἦρθε.

Θέλω τόσο χαρτί. — Ἀγόρασα τέτοιο ὕφασμα.

Οἱ λέξεις: αὐτός, ἐκεῖνος, τοῦτος, τόσο, τέτοιο εἶναι αντωνυμίες, πού τῆς μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι.

Οἱ αντωνυμίες πού μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι λέγονται **δεικτικές**.

Οἱ δεικτικές αντωνυμίες εἶναι :

- 1) αὐτός, αὐτή, αὐτό — 2) ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο —
- 3) (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη (ἐ)τοῦτο — 4) τόσο, τόσο, τόσο —
- 5) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.

ΑΣΚΗΣΗ 88. — Μέ καθεμιά ἀπό τῆς πέντε δεικτικές αντωνυμίες νά σχηματίσεις πρόταση :

Παράδειγμα: 1) Αὐτός μου ἔδωσε τό μολύβι. — 2) Ἐκεῖνο τό παιδί φωνάζει. — 3) ... 4) ... 5) ...

4. Ὀριστικές αντωνυμίες

Στή γιορτή τῆς Ἀνούλας πῆγε στό σπίτι της ὁ ἴδιος ὁ δάσκαλος (ὁ δάσκαλος ὄχι ἄλλος).

Ἡ Μαρία ἔραψε ἡ ἴδια τό φόρεμά της (ἡ Μαρία ὄχι ἄλλη).

Τηγάνισε τά ψάρια μόνος του (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ μαθητές θά φυτέψουν μόνοι τους τά πεῦκα (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ λέξεις ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, μόνος του, μόνοι τους εἶναι αντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα τοῦ ἴδιου γένους καί λέγονται **ὀριστικές**.

Οἱ ὀριστικές αντωνυμίες εἶναι: 1) Τό ἐπίθετο ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τό ἴδιο καί συνοδεύεται ἀπό τό ἄρθρο. 2) Τό ἐπίθετο

μόνος, μόνη, μόνο χωρίς άρθρο και μέ τή γενική τῶν ἀδύ-
νάτων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν :

μόνος - η - ο - μου

μόνοι - ες - α μας

μόνος - η - ο σου

μόνοι - ες - α σας

μόνος - η - ο του

μόνοι - ες - α τους.

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο ὅμοιος καί τό *μόνος*
ὅπως τό ἐπίθετο φρόνιμος.

ΑΣΚΗΣΗ. Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες ὀρι-
στικές ἀντωνυμίες.

Ἡ θεία μου φύτεψε μιά λεμονιά μέ τά χέρια .— χόρευε
κι ὅσο θέλεις πήδα.— Ἦρθε. . . . ὁ πατέρας του καί τόν πήρε ἀπό
τό σχολεῖο.— Ἡ Δήμητρα διόρθωσε τά λάθη της. . . . — Ἡ Ἄρτεμη
ἔμαθε τά νέα ἀπό. . . . τό δήμαρχο.— Ἐλυσαν τά προβλήματα. . . . —
Δέν πίστευε. . . . τά μάτια.— Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν τήν ἀνεξαρτη-
σία τους.—

5. Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Ἔκοψε ἓνα τριαντάφυλλο γιά *τόν ἑαυτό* της.

Ἄρνηθήκαμε *τούς ἑαυτούς μας* γιά νά ὑπερασπίσουμε τήν
πατρίδα.

Μιλοῦσε πάντα γιά *τόν ἑαυτό του*.

Οἱ λέξεις *τόν ἑαυτό της, τούς ἑαυτούς μας, τόν ἑαυτό
του* εἶναι ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο τό πρό-
σωπο πού ἐνεργεῖ τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐέργεια.

Οἱ ἀντωνυμίες, λοιπόν, πού φανερώνουν ὅτι τό ἴδιο
πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐέργεια λέ-
γονται αὐτοπαθεῖς.

Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καί αἰτια-
τική καί κλίνονται ὅπως τό *καλός*.

		Α΄ Πρόσωπο	Β΄ Πρόσωπο	Γ΄ Πρόσωπο
Ενικός	Γενικ.	τοῡ ἑαυτοῦ μου	τοῡ ἑαυτοῦ σου	τοῡ ἑαυτοῦ του (του)
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μου	τόν ἑαυτό σου	τόν ἑαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γενικ.	τοῡ ἑαυτοῦ μας	τοῡ ἑαυτοῦ σας	τοῡ ἑαυτοῦ τους
		ἡ των̄ ἑαυτῶν μας	ἡ των̄ ἑαυτῶν σας	ἡ των̄ ἑαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μας	τόν ἑαυτό σας	τόν ἑαυτό τους
		ἡ τούς ἑαυτούς μας	ἡ τούς ἑαυτούς σας	ἡ τόν ἑαυτό τους

ΑΣΚΗΣΗ : Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες αὐτο-
παθεῖς ἀντωνυμίες.

Μή μιλάς ὄλο. — Ὁ ἐγωῖστής λέει : «καθένας γιά.
κι ὁ Θεός γιά ὄλους» — Ὅποιος κοροῖδεύει τοὺς ἄλλους κοροῖδεύει
. — Οἱ Ἑλληνίδες μητέρες σκέπτονται καί φροντίζουν πρῶτα
τά παιδιὰ τους καί τελευταῖα. — Αὐτὴ κοιτάζει μόνο —
Ἄν κοιτάξω στόν καθρέφτη ποιόν θά δῶ; — Ποιούς ἀγα-
πᾶτε περισσότερο ἀπ' ὄλους; — — Ἐβαζαν. ἐπάνω
ἀπό ὄλους.

6. Ἄναφορικές ἀντωνυμίες

Ἕνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τόν κόσμο.

Θά σοῦ δώσω βιβλία, ὅσα θέλεις.

Αὐτός εἶναι ὁ μαθητής, πού ἔλειπε.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα οἱ λέξεις ὁ ὁποῖος, ὅσα, πού
εἶναι ἀντωνυμίες, πού ἀναφέρονται σέ κάποια ἄλλη προη-
γούμενη λέξη.

Ἔτσι ἡ ἀντωνυμία *ὁ ὁποῖος* ἀναφέρεται στή λέξη *ὁ Θεός*· ἡ ἀντωνυμία *ὅσα* ἀναφέρεται στή λέξη *βιβλία* καί ἡ ἀντωνυμία *πού* ἀναφέρεται στή λέξη *μαθητής*.

Οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιὰ ἄλλη λέξη λέγονται **ἀναφορικές**.

Οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι :

1) *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (μέ ἄρθρο πάντοτε).

2) *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο* (χωρίς ἄρθρο): *ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει δέκα μέρες κοσκινίζει*.

3) *ὅ,τι* (ἄκλιτο) : *κάμε ὅ,τι θέλεις*. Αὐτή γράφεται μέ κόμμα ὕστερα ἀπό τό **ο**.

4) *ὅσος, ὅση, ὅσο* : *ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης δέν τά ξέρει ὁ κόσμος ὅλος*.

5) *πού* (ἄκλιτο) : *ὁ μαθητής πού ἔφυγε, ἡ μαθήτρια πού ἔφυγε, τό παιδί πού ἔφυγε, τό βιβλίο τοῦ παιδιοῦ πού ἔφυγε* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 89.— Νά κλίνεις στά τρία γένη τήν ἀντωνυμία : *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (ὅπως τά ἐπίθετα, ἀλλά χωρίς κλητική).

ΑΣΚΗΣΗ 90.— Νά κλίνεις τίς ἀντωνυμίες : *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο* — *ὅσος, ὅση, ὅσο* (ὅπως τά ἐπίθετα, ἀλλά χωρίς κλητική).

7. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

Πές μου *ποιός* εἶναι ὁ τόπος σου καί *ποιά* πατρίδα ἔχεις ; *Πόσα* θέλεις ; *Τί* γυρεύεις ;

Οἱ ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε λέγονται **ἐρωτηματικές**.

Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι :

- 1) ποιός; ποιά; ποιό;
- 2) πόσος; πόση; πόσο;
- 3) τί; (ἄκλιτο).

ΑΣΚΗΣΗ 91.— Γράψε 5 προτάσεις μέ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες.

Παράδειγμα : Ποιός εἶναι ὁ ἀδερφός σου ; Πόσα γραμμάρια ἔχει ἓνα κιλό ;

8. Ἄοριστες ἀντωνυμίες

Τό κατσικάκι

Ξέρω <i>κάποιο</i> κατσικάκι πού ἔναι μιά χαρά κι ὅταν βλέπει τή μαμά του παίζει τήν οὐρά.	Ξέρω <i>κάποιο</i> κατσικάκι πού ἔναι τόσο δά καί στό πράσινο χορτάρι θέλει νά πηδᾷ.
---	---

Παροιμία : *Καθένας* μέ τόν πήχη του μετράει τό πανί του.

Στά παραπάνω παραδείγματα, οἱ λέξεις *κάποιο*, *καθένας* εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν ἓνα οὐσιαστικό μέ ἄοριστο τρόπο.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν ἓνα οὐσιαστικό μέ ἄοριστο τρόπο λέγονται **ἄοριστες**.

Οἱ ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι :

ἓνας - μιά - ἓνα, πού κλίνεται ὅπως τό ἀριθμητικό (βλέπε στή σελίδα 71), *καθένας* - *καθεμιά* - *καθένα*, *κανένας* - *καμιά* - *κανένα*, *ἄλλος* - *ἄλλη* - *ἄλλο*, *κάποιος* - *κάποια* - *κάποιο*, *κάμποσος* - *κάμποση* - *κάμποσο*, *μερικοί* - *μερικές* - *μερικά* (πού κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό).

Ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι καί τὰ ἄκλιτα : τίποτε (τίποτα) κάθε, καθετί, κάτι, κατιτί· ὁ δείνα - ἡ δείνα - τό δείνα, ὁ τάδε - ἡ τάδε - τό τάδε.

ΑΣΚΗΣΗ 92.— 1) Νά βρεῖς στό Ἀναγνωστικό σου 5 φράσεις, πού νά ἔχουν ἄοριστες ἀντωνυμίες. — 2) Νά κλίνεις τό καθένας - καθεμιά - καθένα (ὅπως τό ἕνας, μιά, ἕνα).

ΑΣΚΗΣΗ 93. — Νά κλίνεις τίς ἀντωνυμίες : μερικοί - μερικές - μερικά (ὅπως οἱ δυνατοί, οἱ δυνατές, τά δυνατά).

Ρ Η Μ Α Τ Α

ΦΩΝΕΣ - ΑΡΙΘΜΟΙ - ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ρήματα

1) 'Ο μαθητής *γράφει*. 'Ο δάσκαλος *διδάσκει*. Τό παιδί *τρέχει*.

Στίς προτάσεις αυτές οί λέξεις *γράφει*, *διδάσκει*, *τρέχει* φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιά ενέργεια. Οί λέξεις αυτές εἶναι **ρήματα**.

2) Τό δέντρο *ξεριζώνεται* από τόν άνεμο. 'Η γῆ *θερμαίνεται* από τόν ήλιο. Τό παιδί *κοιμᾶται*.

Στίς προτάσεις αυτές οί λέξεις *ξεριζώνεται*, *θερμαίνεται*, *κοιμᾶται* φανερώνουν ότι κάποιος παθαίνει κάτι από έναν άλλον ή βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Καί οί λέξεις αυτές εἶναι **ρήματα**.

'Επομένως : **ρήματα** λέγονται οί λέξεις πού φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μιά ενέργεια ή κάτι παθαίνει από έναν άλλο ή βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

Καταλαβαίνουμε εύκολα ότι μιά λέξη εἶναι ρῆμα, όταν μπορούμε νά βάλουμε μπροστά της τίς προσωπικές ἀντωνυμίες : *ἐγώ γράφω*, *ἐσύ γράφεις*, *αὐτός γράφει*, *ἐμεῖς γράφουμε*, *ἐσεῖς γράφετε*, *αὐτοί γράφουν*.

Φωνές

Ἐνεργητική φωνή

βρέχω - *ποτίζω*

ἀγαπῶ - *χτυπῶ*

(τελειώνουν σέ **-ω**)

Παθητική φωνή

βρέχομαι - *ποτίζομαι*

ἀγαπιέμαι - *χτυπιέμαι*

(τελειώνουν σέ **-μαι**).

1. Ὅσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ω** λέμε ὅτι εἶναι ρήματα **ἐνεργητικῆς φωνῆς**.

2. Ὅσα ρήματα τελειώνουν σέ **-μαι** λέμε ὅτι εἶναι ρήματα **παθητικῆς φωνῆς**.

Δηλαδή : τὰ ρήματα ἔχουν δύο φωνές : 1) τὴν **ἐνεργητικὴ φωνή** καί 2) τὴν **παθητικὴ φωνή**.

ΑΣΚΗΣΗ 94.— Νά γράψεις σέ δύο χωριστές στήλες τὰ ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς καί τῆς παθητικῆς φωνῆς ἀπό τὰ παρακάτω : τρέχω, θυμοῦμαι, πηδῶ, παίζω, κρατιέμαι, δροσιζω, πλέκω, μαζεύομαι, σβήνω, φωτίζομαι, χτενίζω, κοιμοῦμαι, βουτῶ, κρύβω, δείχνω, χάνομαι, δένω, φαίνομαι, παιδεύομαι.

Ἄριθμοί τοῦ ρήματος

ὁ δάσκαλος διδάσκει —οἱ δάσκαλοι διδάσκουν
τό παιδί τρέχει —τά παιδιά τρέχουν

Ὅπως τὰ ὀνόματα, ἔτσι καί τὰ ρήματα ἔχουν δύο ἀριθμούς : **ἐνικό** καί **πληθυντικό**.

Πρόσωπα τοῦ ρήματος

Ἐνικός

Πληθυντικός

1^ο ἐγώ παίζω

ἐμεῖς παίζουμε

2^ο ἐσύ παίζεις

ἐσεῖς παίζετε

3^ο αὐτός παίζει

αὐτοὶ παίζουν

Τό ρῆμα σέ κάθε ἀριθμό ἔχει **τρία πρόσωπα**.

Τό **α'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τὴν ἀντωνυμία **ἐγώ** :
ἐγώ παίζω.

Τό **β'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τὴν ἀντωνυμία **ἐσύ** :
ἐσύ παίζεις.

Τό **γ'** πρόσ. ἐνικοῦ δέχεται τὴν ἀντωνυμία **αὐτός** :
αὐτός παίζει.

Τό α' πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐμεῖς :
ἐμεῖς παίζουμε.

Τό β' πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς :
ἐσεῖς παίζετε.

Τό γ'. πρόσ. πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία αὐ-
τοί : αὐτοί παίζουν.

ΑΣΚΗΣΗ 95.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο καί σέ ποιόν ὄριθμό
εἶναι τά παρακάτω ρήματα : τρέχω, γράφεις, δένουμε, κούβει, πλέκε-
τε, ἀνοίγουν, ἀρπάζεις, δείχνετε, κουρεύω, παύει, σκύβουν, μαζεύετε.

ΑΣΚΗΣΗ 96.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πλη-
θυντικό :

Τό παιδί τρέχει. Ἡ μητέρα ράβει. Ἐσύ χορεύεις. Ἐγώ δια-
βάζω. Αὐτός μαγειρεύει. Ὁ σκύλος γαυγίζει. Ὁ ψαράς ψαρεύει.
Ἐκεῖνος καρφώνει. Ἡ μαθήτρια γράφει.

ΑΣΚΗΣΗ 97.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν ἐνικό :
Ἐμεῖς γράφουμε. Ἐκεῖνες παίζουν. Τά παιδιά φωνάζουν. Ἐσεῖς
φεύγετε. Οἱ ἐργάτες δουλεύουν. Ἐμεῖς δίνουμε. Ἐσεῖς παίρνετε. Οἱ
μαθήτριες διαβάζουν. Οἱ γεωργοί ὀργώνουν.

Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1) Ἐγώ γράφω. Ἐσύ παίζεις. Αὐτός τρέχει.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα φανερόνουν κάτι ὀρι-
σμένο καί βέβαιο. Γι' αὐτό λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὀριστική**
ἐγκλίση.

2) Ἐγώ θέλω νά γράφω. Ἄς παίζεις ὅσο θέλεις.
Ἄν παίζεις φρόνιμα, δέν κουράζεσαι.
Ὅταν τρέχεις, ἰδρώνεις.

Στίς φράσεις αὐτές τά ρήματα νά γράφω, ἄς παίζεις,
ἄν παίζεις, ὅταν τρέχεις, ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις

νά, ἄς, ἄν, ὅταν. Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τέτοιες λέξεις δέ φανερώνουν κάτι βέβαιο, παρά κάτι πού θέλουμε νά γίνει ἢ περιμένουμε νά γίνει. Ἔτσι λ.χ., ὅταν λέμε ἄς παίζεις, δείχνουμε ὅτι θέλουμε νά παίζεις (δέν εἶναι ὁμως βέβαιο ὅτι παίζεις).

Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις νά, ἄς, ἄν, ὅταν κτλ. λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὑποτακτική ἔγκλιση**.

3) *Γράφε* προσεχτικά. *Φέρε* τό βιβλίο. *Κλεισε* τό παράθυρο.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα *γράφε*, *φέρε*, *κλεισε* δείχνουν κάποια προσταγή.

Ἄνταν τά ρήματα φανερώνουν κάποια προσταγή, λέμε ὅτι εἶναι στήν **προστακτική ἔγκλιση**.

Λοιπόν τά ρήματα ἔχουν **τρεις ἔγκλίσεις**: 1) τήν **ὀριστική**, 2) τήν **ὑποτακτική** καί 3) τήν **προστακτική**.

ΑΣΚΗΣΗ 98.— Νά βρεῖς σέ ποιά ἔγκλιση εἶναι κάθε ρῆμα στίς παρακάτω φράσεις.

Ἄνοιξε τό παράθυρο. — *Γράφω* τό μάθημα. — Ἄνταν *γράφω* τό μάθημα, δέ *μιλῶ*. — Ἐσύ *διαβάζεις*. — Ἄν *διαβάζεις* προσεχτικά, *μαθαίνεις* εὐκολά τό μάθημα. — Ἐμεῖς *τρέχουμε*. — *Κλεισε* τό βιβλίο καί *γράφε* τήν ἄσκηση.

Μετοχή

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή
τρέχω - τρέχοντας	δένομαι - δεμένος
παίζω - παίζοντας	λόνομαι - λυμένος
πηδῶ - πηδώντας	φορτώνομαι - φορτωμένος

Τά ρήματα ἐκτός ἀπό τίς τρεῖς ἔγκλίσεις ἔχουν καί

έναν τύπο πού μοιάζει μέ επίθετο : *τρέχοντας, παίζοντας, πηδώντας, δεμένος, λυμένος, φορτωμένος.*

‘Ο τύπος αυτός τοῦ ρήματος λέγεται **μετοχή.**

‘Οπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ *-οντας* ἢ *-ώντας*, ἐνῶ τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ *-μένος.*

‘Η μετοχή τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

*γράφω - γράφοντας, τρέχω - τρέχοντας
γελῶ - γελώντας, πηδῶ - πηδώντας*

‘Η ἐνεργητική μετοχή ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα γράφεται μέ ο : *γράφοντας*, ἐνῶ ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα γράφεται μέ ω : *γελώντας.*

Οἱ μετοχές αὐτές πού τελειώνουν σέ *-οντας* καί *-ώντας*, δηλαδή οἱ μετοχές τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, εἶναι **ἄκλιτες.**

‘Η μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς

*δένομαι - δεμένος λύνομαι - λυμένος
πλέκομαι - πλεγμένος φορτώνομαι - φορτωμένος*

‘Η μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς τελειώνει σέ *-μένος* καί κλίνεται σάν επίθετο : *ὁ δεμένος - ἡ δεμένη - τό δεμένο, ὁ λυμένος - ἡ λυμένη - τό λυμένο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 99.— Νά βρεῖς στίς παρακάτω φράσεις ποιές μετοχές εἶναι καί νά ξεχωρίσεις τίς ἐνεργητικές ἀπό τίς παθητικές.

Τό παιδί ἔφυγε τρέχοντας.— Τό ἀμάξι εἶναι φορτωμένο.— Εἶσαι πολύ γελασμένος.— Ρωτώντας πᾶς στήν Πόλη.— Αὐτοί χορεύουν τραγουδώντας.— Προχωροῦμε βλέποντας καί κάνοντας.— Ν’ ἀφή-

σεις τήν πόρτα κλεισμένη καί τά παράθυρα άνοιγμένα.— Του̐ πι-
κραμένου τά χείλη δέ γελοῦν.— ‘Ο πνιγμένος άπό τά μαλλιά του
πιάνεται.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ρήματα* ;— 2) Πόσες καί ποιές *φωνές* ἔχουν τά ρή-
ματα ;— 3) Πόσους *άριθμούς* ἔχουν ;— 4) Πόσα *πρόσωπα* ἔχει κάθε άριθμός ;—
5) Πόσες καί ποιές *εγκλίσεις* ἔχουν τά ρήματα ;— 6) Τί σημασία ἔχει ἡ κάθε ἐγ-
κλιση ; 7) Τί λέγεται *μετοχή* ;— 8) Πῶς τελειώνει ἡ ἐνεργητική καί πῶς ἡ πα-
θητική μετοχή ;— 9) Πῶς κλίνεται ἡ παθητική μετοχή σέ *-μένος* ;

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι

<i>Τώρα</i> (τό παρόν)	<i>Πρίν</i> (τό παρελθόν)	<i>Ἐπειτα</i> (τό μέλλον)
δένω	ἔδενα, ἔδεσα	θά δένω, θά δέσω
	ἔχω δέσει, εἶχα δέσει	θά ἔχω δέσει

1) Ἐγώ δένω. Ἐδῶ τό ρῆμα φανερώνει ὅτι κάτι γί-
νεται *τώρα*, δηλαδή στό **παρόν**.

2) Ἐγώ ἔδενα, ἔδεσα, ἔχω δέσει, εἶχα δέσει. Ἐδῶ τά
ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι ἔγινε *πρίν*, δηλαδή στό **πα-**
ρελθόν.

3) Ἐγώ θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δέσει. Ἐδῶ τά
ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι θά γίνεῖ *ἔπειτα*, δηλαδή στό
μέλλον.

Ἐπομένως κάθε ρῆμα ἔχει ξεχωριστούς τύπους, πού δεί-
χνουν *πότε* γίνεται μιά ἐνέργεια, δηλαδή ἂν γίνεται στό
παρόν (τώρα) ἢ ἂν ἔγινε στό παρελθόν (πρίν) ἢ ἂν θά
γίνεῖ στό μέλλον (ἔπειτα).

Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται
μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι**.

α) Οί χρόνοι για τό παρόν

(Ένεστώτας, παρακείμενος)

1) Έγώ δένω. Έγώ γράφω. Έγώ λύνω τό πρόβλημα.

Ό χρόνος αυτός πού φανερώνει ότι κάτι γίνεται τώρα λέγεται **ένεστώτας**.

2) Έγώ έχω δέσει. Έχω γράφει. Έχω λύσει.

Έδῶ τά ρήματα έχω δέσει, έχω γράφει, έχω λύσει δείχνουν ότι ή ενέργεια έχει γίνει στό παρελθόν και τώρα είναι πιά τελειωμένη.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έχει γίνει στό παρελθόν και βρίσκεται τώρα τελειωμένο λέγεται **παρακείμενος**.

β) Οί χρόνοι για τό παρελθόν

(παρατατικός, άόριστος, ύπερσυντέλικος)

1) Έγώ έδυνα. Έγώ έγραφα. Έγώ έλυνα τό πρόβλημα.

Έδῶ τά ρήματα σημαίνουν ότι κάτι γινόταν στά περασμένα (στό παρελθόν) διαρκῶς.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι γινόταν στό παρελθόν διαρκῶς λέγεται **παρατατικός**.

2) Έγώ έδεσα. Έγώ έγραφα. Έγώ έλυσα τό πρόβλημα.

Έδῶ τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια έγινε στό παρελθόν όχι διαρκῶς, παρά σέ μιά στιγμή.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έγινε στό παρελθόν μιά φορά λέγεται **άόριστος**.

3) Όταν έφτανες, έγώ είχα φύγει.

Έδῶ τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια είχε γίνει και είχε τελειώσει στό παρελθόν (τότε).

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πρίν γίνει κάτι άλλο λέγεται **υπερσυντέλικος**.

γ) Οί χρόνοι γιά τό μέλλον

(Μέλλοντας έξακολουθητικός, στιγμιαίος, συντελεσμένος)

1) Έγώ θά δένω. Έγώ θά γράφω. Έγώ θά λύνω.

Έδῶ τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά γίνεται στό μέλλον διαρκῶς.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά γίνεται στό μέλλον διαρκῶς (έξακολουθητικά) λέγεται **μέλλοντας έξακολουθητικός**.

2) Έγώ θά δέσω, θά γράψω, θά λύσω.

Έδῶ τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά γίνει στό μέλλον ὄχι διαρκῶς, παρά σέ μιά στιγμή.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά γίνει στό μέλλον μιά φορά (στιγμιαία) λέγεται **μέλλοντας στιγμιαίος**.

3) Έγώ θά ἔχω δέσει, θά ἔχω γράψει, θά ἔχω λύσει.

Έδῶ τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά ἔχει γίνει καί θά ἔχει τελειώσει στό μέλλον.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά ἔχει γίνει καί θά εἶναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στό μέλλον σέ μιά ὀρισμένη στιγμή λέγεται **μέλλοντας συντελεσμένος**.

Οί ὀχτώ χρόνοι

Άπό τά παραπάνω βλέπουμε ότι ὄλοι οί χρόνοι εἶναι **ὀχτώ**. Η συνηθισμένη σειρά τους στήν κλίση τῶν ρημάτων εἶναι :

- 1) **ἐνεστώτας** : ἐγώ δένω.
- 2) **παρατατικός** : ἐγώ ἔδενα,
- 3) **μέλλοντας ἔξακολουθητικός** : ἐγώ θά δένω,
- 4) **μέλλοντας στιγμιαίος** : ἐγώ θά δέσω,
- 5) **ἀόριστος** : ἐγώ ἔδεσα,
- 6) **παρακείμενος** : ἐγώ ἔχω δέσει,
- 7) **ὑπερσυντέλικος** : ἐγώ εἶχα δέσει,
- 8) **μέλλοντας συντελεσμένος** : ἐγώ θά ἔχω δέσει.

Χρόνοι μονολεκτικοί καί περιφραστικοί

Μονολεκτικοί	Περιφραστικοί
Ἐνεστώτας : δένω	Ἐξακολουθ. μέλλοντας : θά δένω
Παρατατικός : ἔδενα	Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω
Ἀόριστος : ἔδεσα	Παρακείμενος : ἔχω δέσει
	Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δέσει
	Συντελεσμένος μέλλ. : θά ἔχω δέσει

1) Ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καί ὁ ἀόριστος στήν ὀριστική σχηματίζονται μέ μιά λέξη. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **μονολεκτικοί**.

2) Οἱ ἄλλοι χρόνοι, δηλαδή ὁ ἔξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ δύο ἢ τρεῖς λέξεις. Οἱ χρόνοι αὐτοί λέγονται **περιφραστικοί**.

ΑΣΚΗΣΗ 100.— Νά ξεχωρίσεις τούς μονολεκτικούς καί τούς περιφραστικούς χρόνους τῶν ρημάτων στίς παρακάτω φράσεις :

Ὁ μαθητής ἔγραψε τό μάθημα.— Αὔριο θά γράψω ἕνα γράμμα στό φίλο μου.— Χτές ἀγόρασα δύο βιβλία.— Προχτές εἶχα ἀγοράσει ἄλλα τρία βιβλία.— Τό ἀπόγευμα θά ἔρθει ὁ Νίκος.— Ὡς τότε θά ἔχω διαβάσει ὅλα τά μαθήματα.— Ἐγώ ἔγραφα κι ἐσύ ἔπαιζες.— Ἐχω λύσει τά προβλήματα.

Ἑρωτήσεις

- 1) Τί λέγονται *χρόνοι* τοῦ ρήματος ;— 2) Ποιός χρόνος φανερώνει τό *παρόν* ;
3) Ποιοί χρόνοι φανερώνουν τό *παρελθόν* καί ποιοί φανερώνουν τό *μέλλον* ;— 4)
Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ χρόνοι καί ποία σημασία ἔχει ὁ καθένας ;— 5) Ποιοί
χρόνοι λέγονται *μοιολεκτικοί* καί ποιοί λέγονται *περιφραστικοί* ;

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας

δέν-ω, ἰδρῦ-εις, παιδεύ-ει, ἀκού-τε

“Ὅπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν **θέμα**
καί **κατάληξη**.

Θέμα εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι στήν ἀρχή τοῦ
τύπου καί μένει πάντα τό ἴδιο : *δεν-*, *ιδρυ-*, *παιδευ-*, *ἀκου-*.

Κατάληξη εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι πρὸς
τό τέλος καί ἀλλάζει μορφή : *-ω*, *-εις*, *-ει* κτλ.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται *χαρακτήρας*.

Στό ρῆμα *δέν-ω*, θέμα εἶναι τό *δεν-*, χαρακτήρας εἶναι
τό *ν*. Στό ρῆμα *ιδρῦ-ω* θέμα εἶναι τό *ιδρυ-* καί χαρακτήρας
τό *ν*. Στό *παιδεύ-ω* θέμα εἶναι τό *παιδευ-* καί χαρακτήρας
τό *ν* καί στό *ἀκού-ω* θέμα εἶναι τό *ἀκου-* καί χαρακτή-
ρας τό *ν*.

ΑΣΚΗΣΗ 101.— Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρα-
κτήρα στά παρακάτω ρήματα : *μαγεύω*, *πλέκω*, *κερδίζω*, *λείπω*,
χάνω, *ἀπλώνω*, *ἀρχίζω*, *τρέχω*, *λύνω*, *ράβω*, *ἀνοίγω*, *κλαίω*, *δανείζω*,
κουρεύω, *ἀλέθω*.

Συλλαβική αὔξηση

	Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
1)	δένω	ἔ-δενα	ἔ-δεσα
	γράφω	ἔ-γραφα	ἔ-γραψα

“Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο παίρνουν στόν παρατατικό και στόν άόριστο τῆς όριστικῆς πρίν από τό θέμα τους ένα ε̅ : δένω, ε̅-δενα, ε̅-δεσα. Τό ε̅ αυτό λέγεται **συλλαβική αύξηση**.

2) θέλω - ἤθελα ξέρω - ἤξερα

Τά ρήματα θέλω και ξέρω παίρνουν στόν παρατατικό συλλαβική αύξηση η̅ αντί ε̅.

3) ἔδενα - ἔδενες - ἔδενε - δέναμε - δένατε - ἔδεναν

“Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ἡ αύξηση μένει ὅταν τονίζεται και χάνεται ὅταν δέν τονίζεται.

4) αγοράζω, αγοράζα, αγοράσα - αγοράζομαι, αγοραζόμουν, αγοράστηκα, αγορασμένος

ετοιμάζω, ετοίμαζα, ετοιμάστηκα.

ιδρύω, ίδρυα, ιδρύθηκα.

ορίζω, ορίζα, ορίστηκα.

οπλίζω, όπλιζα, όπλίστηκα.

αιχμαλωτίζω, αιχμαλώτισα - αιχμαλωτίστηκα.

“Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνῆεν ἢ δίψηφο δέν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατοῦν τό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο σέ ὅλους τούς χρόνους. Ξεχαιροῦνται τά ρήματα : ἔχω - εἶχα, ἔρχομαι - ἤρθα, εἶμαι - ἤμουν.

Βοηθητικά ρήματα - Ἀπαρέμφατα

<i>Ἐνεργητική φωνή</i>	<i>Παθητική φωνή</i>
Παρακείμενος : ἔχω δέσει	ἔχω δεθεῖ ἢ εἶμαι δεμένος.
Ἵπερσυντέλικος : εἶχα δέσει	εἶχα δεθεῖ ἢ ἦμουν δεμένος
Συντελ. μέλλοντ. : θά ἔχω δέσει	θά ἔχω δεθεῖ ἢ θά εἶμαι δεμένος

Ὅπως βλέπουμε, ὁ παρακείμενος, ὁ Ἵπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ τή βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω καί εἶμαι. Τά δύο αὐτά ρήματα, πού βοηθοῦν στήν κλίση τῶν ρημάτων, λέγονται **βοηθητικά**.

Μαζί μέ τό ρῆμα ἔχω στούς χρόνους αὐτούς πηγαίνει ὁ ἄκλιτος τύπος δέσει γιά τήν ἐνεργητική φωνή καί δεθεῖ γιά τήν παθητική. Οἱ τύποι αὐτοί πού συνοδεύουν τό ἔχω εἶναι ἄκλιτοι καί λέγονται **ἀπαρέμφατα**.

Τό ἐνεργητικό ἀπαρέμφατο : ἔχω δέσει, γράφει, πλέξι κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος.

Τό παθητικό ἀπαρέμφατο : ἔχω δεθεῖ, γραφτεῖ, πλεχτεῖ κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος καί μέ περισπωμένη.

Οἱ δύο συζυγίες τῶν ρημάτων

<i>Πρώτη συζυγία</i>	<i>Λεύτερη συζυγία</i>
Ἐνεργ. φωνή : δένω, παιδεύω	ἀγαπῶ, ἀργῶ
Παθητ. φωνή : δένομαι, παιδεύομαι	ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι

Οἱ κλίσεις τῶν ρημάτων λέγονται **συζυγίες**. Τά ρήματα χωρίζονται σέ **δύο συζυγίες**.

1) Ἡ **πρώτη συζυγία** ἔχει ὅλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ω ἄτονο καί στήν παθητική φωνή σέ -ομαι : δένω - δένομαι, παιδεύω - παιδεύομαι.

2) Ἡ **δεύτερη συζυγία** ἔχει ὅλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ῶ μέ περισπωμένη : ἀγαπῶ, ἀργῶ καί στήν παθητική σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι : ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι.

ΑΣΚΗΣΗ 102.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ρήματα τῆς πρώτης καί τῆς δευτέρας συζυγίας : παίζω, κλαίω, ἐργάζομαι, πετῶ, τρυπῶ, ἔρχομαι, λυποῦμαι, κρατιέμαι, νικῶ, δροσίζω, γυρεύω, μάχομαι, τιμῶ, χάνω, τρυπιέμαι.

Ἐρωτήσεις

- 1) Ποιό μέρος τοῦ ρήματος λέγεται *θέμα* καί ποιό *κατάληξη* ;—
- 2) Τί λέγεται *χαρακτήρας* ;—
- 3) Τί λέγεται *συλλαβική ἀύξηση* ;—
- 4) Ποιά εἶναι τὰ *βοηθητικά ρήματα* καί γιατί λέγονται ἔτσι ;—
- 5) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀπαρέμφοτα* ;—
- 6) Πῶς γράφονται στό τέλος τό ἐνεργητικό καί τό παθητικό *ἀπαρέμφοτα* ;—
- 7) Πόσες εἶναι οἱ *συζυγίες* τῶν ρημάτων καί ποιά ρήματα ἔχει ἡ κάθε συζυγία ;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Τό ρήμα ἔχω

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
Ὅριστική	Ἑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστα- κτική	Μετοχή	
ἔχω	ἔχω	ἔχε	ἔχοντας	εἶχα
ἔχεις	ἔχεις			εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχουμε (ἔχομε)	ἔχουμε (ἔχομε)			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν
Περιφραστικός χρόνος : Μέλλοντας : θά ἔχω				

2. Τό ρήμα εἶμαι

Μονολεκτικοί χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική καί Ἑποτακτική	Μετοχή	
εἶμαι	ὄντας	ἦμουν
εἶσαι		ἦσουν
εἶναι		ἦταν
εἶμαστε		ἦμαστε
εἶστε		ἦσαστε
εἶναι		ἦταν
Περιφραστικός χρόνος : Μέλλοντας : θά εἶμαι		

Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι δέν ἔχουν ἄλλους χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 103.— Γράψε πέντε προτάσεις μέ τό ρήμα ἔχω σέ διαφόρους χρόνους. (Παράδειγμα : ἔχω ἕνα δέμα μέ βιβλία. Ὁ Πέτρος εἶχε μεγάλη δύναμη κτλ.).

ΑΣΚΗΣΗ 104.— Γράψε 5 προτάσεις μέ τό ρήμα εἶμαι σέ διαφόρους χρόνους.

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1. Ένεργητική φωνή

δένω

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ένεστας	δένω δένεεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένω δένεεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντος	Παθητικός	έδενα έδενεις έδενει δένομα δένατε έδεναν
	έδεσα έδεσες έδεσε δέσαμε δέσατε έδεσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσουμε, δέσομε δέσετε δέσουν	δέσε δέστε	δέσει δέσει			
Αόριστος							
Πεφραστικοί χρόνοι							Υποτακτική Παρακείμενος νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει, νά έχει δέσει, νά έχουμε δέσει κτλ. (ή νά έχω δεμένο, νά έχεις δεμένο κτλ.).
		Έξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακείμενος : έχω δέσει, έχεις δέσει (ή έχω δεμένο κτλ.). Υπερσυντέλικος : είχα δέσει, είχες δέσει (ή είχα δεμένο κτλ.). Συντελεσμένος μέλλ. : θά έχω δέσει (ή θά έχω δεμένο κτλ.).					

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ἡ ὀριστική στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν ἐξακολουθητικό μέλλοντα ἔχει καταλήξεις :

-ω, εις, -ει, -ουμε, (-ομε), -ετε, -ουν.

2) Στὸν στιγμιαῖο μέλλοντα οἱ καταλήξεις εἶναι οἱ ἴδιες, μέ τῆ διαφορά ὅτι παίρνουν ἓνα σ.

3) Ὁ παρατατικός ἔχει καταλήξεις :

-α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν.

4) Ὁ ἀόριστος ἔχει καταλήξεις ὅμοιες μέ τὸν παρατατικό, μέ τῆ διαφορά ὅτι παίρνουν ἓνα σ.

5) Ὁ παρακείμενος σχηματίζεται μέ τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : ἔχω δέσει κτλ.

6) Ὁ ὑπερσυντέλικος σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : εἶχα δέσει κτλ.

7) Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δέσει : θά ἔχω δέσει κτλ.

2. Ἡ ὑποτακτική

Ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο τρεῖς χρόνους : ἐνεστώτα, ἀόριστο, καί παρακείμενο. Πρὶν ἀπό τό ρῆμα στήν ὑποτακτική βάζουμε τίς λέξεις : νά, γιά νά, ἄν, ἄς, ὅταν κτλ.

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὑποτακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.

2) 'Ο *άοριστος* στην ύποτακτική έχει τις ίδιες καταλήξεις με τόν *ένεστώτα* τής *όριστικής*, μόνο πού παίρνουν μπροστά ένα *σ*.

3) 'Ο *παρακείμενος* στην ύποτακτική σχηματίζεται με τό *νά έχω* και τό *άκλιτο άπαρέμφατο δέσει* : *νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει* κτλ.

3. 'Η προστακτική

'Η προστακτική έχει μόνο δύο χρόνους : *ένεστώτα* και *άοριστο*. Κάθε χρόνος άπ' αυτούς έχει μόνο ένα πρόσωπο : *δεύτερο* *ένικοϋ* και *πληθυντικοϋ*.

Δηλαδή ή προστακτική δέν έχει πρώτο πρόσωπο, οϋτε *τρίτο*.

1) Στόν *ένεστώτα* ή προστακτική σχηματίζει τό β' *ένικό* και τό β' *πληθυντικό* με μιά λέξη, δηλαδή *μονολεκτικά* : *δέν-ε, δέν-ετε*.

Καταλήξεις : *-ε, -ετε*.

Στόν *άοριστο* ή προστακτική έχει τις ίδιες καταλήξεις, όπως στόν *ένεστώτα*, μόνο πού παίρνουν μπροστά τό *σ* : *δέσε, δέσετε*.

Τό β' *πληθυντικό δέσετε* λέγεται και *δέστε*.

4. 'Η μετοχή

δέν-οντας. 'Η μετοχή έχει μόνο *ένεστώτα* και είναι *άκλιτη*.

'Η κατάληξή της είναι *-οντας* (μέ *όμικρον*).

Οί καταλήξεις πού ἔχουν σ

- (σ) θά δέσω - ἔδεσα - νά δέσω - ἔχω δέσει - δέσε
(ψ) { θά γράψω - ἔγραψα - νά γράψω - ἔχω γράψει - γράψε
{ θά κρύψω - ἔκρυψα - νά κρύψω - ἔχω κρύψει - κρύψε
(ξ) { θά πλέξω - ἔπλεξα - νά πλέξω - ἔχω πλέξει - πλέξε
{ θά τρέξω - ἔτρεξα - νά τρέξω - ἔχω τρέξει - τρέξε

Τό σ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων γίνεται σέ μερικά ρήματα ψ καί σέ ἄλλα ξ.

ΑΣΚΗΣΗ 105.— Νά βρεῖς σέ ποιοῦ πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα :

ἔλυσα, ἔχω γράψει, εἶχες χάσει, θά ἔχετε κρύψει, ἔπαυες, θά ψήσεις, γράφε, ἄς διορθώσει, πληρώνουν, νά διπλώσω, νά ἔχει φορτώσει, κλείδωσε, ὅταν ζυμώσεις, ἄν λύσει, διάβαζε.

Παράδειγμα : ἔλυσα = α' ἐνικό ὀριστικῆς ἀορίστου τοῦ ρήματος λύω.

ΑΣΚΗΣΗ 106.— Γράψε 5 προτάσεις : — 1) μέ τό ρῆμα *διαβάζω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα, — 2) μέ τό ρῆμα *κλείνω* στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου, — 3) μέ τό ρῆμα *χάνω* στόν παρατατικό, — 4) μέ τό ρῆμα *διορθώνω* στήν ὀριστική τοῦ ἀορίστου καί 5) μέ τό ρῆμα *ράβω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα.

Παράδειγμα : ὁ Πέτρος *διαβάζει* τό μάθημά του.

ΑΣΚΗΣΗ 107.— Γράψε τήν ὀριστική τοῦ ρήματος *κρύβω* σ' ὅλους τούς χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 108.— Γράψε τήν προστακτική καί τή μετοχή τοῦ ρήματος *πλέκω*.

2. Παθητική φωνή

δέ νο μ α ι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρέμ- φαστο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δένομαι	δένομαι	(δένου)			Παράτακτος	δενόμουν
	δένεσαι	δένεσαι					δενόσουν
Αόριστος	δένεται	δένεται					δενόταν
	δενόμασθε	δενόμασθε	(δένεστε)				δενόμασθε
	δένεστε	δένεστε					δενόσατε
	δένονται	δένονται					δένονταν
Παρακείμενος	δέθηκα	δεθῶ	δέσου	δεθεῖ			
	δέθηκες	δεθείς					
	δέθηκε	δεθεί	δεθείτε				
	δεθήκαμε	δεθούμε					
	δεθήκατε	δεθείτε					
	δέθηκαν	δεθούν					
	Παρακείμενος				δεμένος		
Περσφαστικός χρόνοι						Υποτακτική	
		<p>Έξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δεθῶ, θά δεθείς, θά δεθεί κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ, (ἦ εἶμαι δεμένος κτλ.). Υπερσυντέλικος : εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ (ἦ ἦμουν δεμένος κτλ.). Συντέλεστος μέλλοντας : θά ἔχω δεθεῖ (ἦ θά εἶμαι δεμένος κτλ.).</p>	<p>Παρακείμενος νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ, νά ἔχει δεθεῖ (ἦ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.).</p>				

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς καί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις :

-ομαι, -εσαι, -εται, —όμαστε, -εστε, ονται.

Ὅλα τά πρόσωπα γράφονται μέ *αι* στό τέλος, ἐκτός ἀπό τό *α'* καί *β'* πληθυντικό : *δενόμαστε* - *δένεστε*, πού ἔχουν *ε*.

2) Ὁ παρατατικός τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις :

-όμουν, -όσουν, -όταν, -όμαστε, -όσαστε -ονταν.

Ὅλες οἱ καταλήξεις ἀρχίζουν ἀπό *ῶμικρον*.

Καί *ἔδῶ* τό *α'* καί τό *β'* πληθυντικό ἔχουν *ε* στό τέλος.

Τό *γ'* ἐνικό τονίζεται στήν παραλήγουσα : *δενόταν*, ἐνῶ τό *γ'* πληθυντικό τονίζεται στήν προπαραλήγουσα : *δένονταν*.

3) Ὁ στιγμιαίος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἀόριστο τῆς ὑποτακτικῆς, ἀλλά μέ τό *θά* μπροστά ἀπό τό ρῆμα *θά δεθῶ*, *θά δεθεῖς* κτλ.

4) Ὁ ἀόριστος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις :

-θηκα, -θηκες, -θηκε, -θήκαμε, -θήκατε, -θηκαν.

Ὅλα τά πρόσωπα ἀρχίζουν μέ τή συλλαβή *θη* (μέ *ῆτα*).

5) Ὁ παρακείμενος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ : ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Ὁ παρακείμενος αὐτός μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος :

εἶμαι δεμένος, εἶσαι δεμένος, εἶναι δεμένος,
εἵμαστε δεμένοι, εἴστε δεμένοι, εἶναι δεμένοι.

6) Ὁ ὑπερσυντέλικος τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ : εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ κτλ.

Ὁ ὑπερσυντέλικος μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ἦμουν μαζί μέ τήν παθητική μετοχή :

ἦμουν δεμένος, ἦσουν δεμένος, ἦταν δεμένος,
ἦμαστε δεμένοι, ἦσατε δεμένοι, ἦταν δεμένοι.

7) Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ : θά ἔχω δεθεῖ, θά ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Μπορεῖ ὅμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό θά εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή :

θά εἶμαι δεμένος, θά εἶσαι δεμένος, θά εἶναι δεμένος,
θά εἵμαστε δεμένοι, θά εἴστε δεμένοι, θά εἶναι δεμένοι.

2. Ἡ ὑποτακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα, ἀόριστο καί παρακείμενο.

1) 'Ο *ένεστώτας* στήν ύποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν *ένεστώτα* τῆς ὀριστικῆς.

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

2) 'Ο *ἀόριστος* στήν ύποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν *στιγμιαῖο μέλλοντα* τῆς ὀριστικῆς, μόνο πού ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας παίρνει τό θά μπροστά ἀπό τό ρῆμα.

3) 'Ο *παρακείμενος* στήν ύποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό *νά ἔχω* καί μέ τό *ἄκλιτο ἀπαρέμφατο δεθεῖ* : *νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ* κτλ. Μπορεῖ ὅμως *νά* σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα *νά εἶμαι* καί μέ τήν παθητική μετοχή *δεμένος*.

*νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δεμένος, νά εἶναι δεμένος,
νά εἶμαστε δεμένοι, νά εἴστε δεμένοι, νά εἶναι δεμένοι.*

3. Ἡ προστακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ προστακτική ἔχει μόνο *ένεστώτα* καί *ἀόριστο* καί μόνο β' πρόσωπο ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

'Ο *ἀόριστος* στήν προστακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει ἐπίσης τό β' ἐνικό καί τό β' πληθυντικό μονολεκτικά : *δέσον, δεθεῖτε*. Καταλήξεις : -σον, *θεῖτε*.

4. Ἡ μετοχή

'Η μετοχή στήν παθητική φωνή ἔχει μόνο παρακείμενο μέ κατάληξη *-μένος, -μένη, -μένο* :

δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Αυτή κλίνεται σάν επίθετο.

Οί καταλήξεις πού ἔχουν θ

- (θ) θά δεθῶ - δέθηκα - νά δεθῶ - ἔχω δεθεῖ - δεθεῖτε
(τ) θά κρυφτῶ - κρύφτηκα - νά κρυφτῶ - ἔχω κρυφτεῖ - κρυφτεῖτε
θά πλεχτῶ - πλέχτηκα - νά πλεχτῶ - ἔχω πλεχτεῖ - πλεχτεῖτε

Τό θ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων σέ πολλά ρήματα γίνεται τ (φτ, χτ, στ) :

- (φτ) θά τριφτῶ, τριφτηκα, νά τριφτῶ, ἔχω τριφτεῖ - τριφτεῖτε
θά κουρευτῶ, κουρευτηκα, νά κουρευτῶ, ἔχω κουρευτεῖ - κουρευτεῖτε,
(χτ) θά δειχτῶ, δείχτηκα, νά δειχτῶ, ἔχω δειχτεῖ - δειχτεῖτε,
θά ἀνοιχτῶ, ἀνοίχτηκα, νά ἀνοιχτῶ, ἔχω ἀνοιχτεῖ - ἀνοιχτεῖτε,
(στ) θά πειστῶ, πείστηκα, νά πειστῶ, ἔχω πειστεῖ, πειστεῖτε,
θά δροσιστῶ, δροσίστηκα, νά δροσιστῶ, ἔχω δροσιστεῖ, δροσιστεῖτε.

ΑΣΚΗΣΗ 109.— Νά βρεῖς σέ ποιοῦ πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα :

στολιστήκα, ἔχω στολιστεῖ, χάσου, νά χαθῶ, φορτωνόμουν, εἶχε φορτωθεῖ, θά δεχτεῖτε, μεταχειρισμένος, κλειδωμένος, εἶχατε ζημιωθεῖ, νά ψηθεῖ, θά ἔχει ψηθεῖ, νά ἔχετε πληρωθεῖ.

Γενικοί ὀρθογραφικοί κανόνες

1) Ἑνεργητική φωνή	Παθητική φωνή
Ἔμεῖς πλένομε τά χέρια μας	Ἐγώ πλένομαι στή βρύση
Ἔμεῖς χτενίζομε τά μαλλιά μας	Ἐγώ χτενίζομαι κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐμεῖς* καί τελειώνουν σέ *-με* τά γράφουμε μέ *ε* (ἔψιλον): *ἐμεῖς πλένομε, ἐμεῖς χτενίζομε.*

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐγώ* καί τελειώνουν σέ *-μαι* τά γράφουμε μέ *αι*: *ἐγώ πλένομαι, ἐγώ χτενίζομαι.*

2) Ἐνεργητική φωνή

Ἐσεῖς πλένετε τά χέρια σας

Ἐσεῖς χτενίζετε τά μαλλιά σας

Παθητική φωνή

Αὐτός πλένεται στή βρύση.

Αὐτός χτενίζεται κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *ἐσεῖς* καί τελειώνουν σέ *-τε* τά γράφουμε μέ *ε* (ἔψιλον): *ἐσεῖς πλένετε, ἐσεῖς χτενίζετε.*

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία *αὐτός* καί τελειώνουν σέ *-ται* τά γράφουμε μέ *αι*: *αὐτός πλένεται, αὐτός χτενίζεται.*

ΑΣΚΗΣΗ 110. — Φράσεις γιά ὀρθογραφία. Βλέπετε αὐτό τό σπίτι πού χτίζεται ἀπέναντι; Βλέπουμε ἕναν ἐργάτη πού ἐργάζεται ἐπάνω καί πολλούς ἄλλους στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Φαντάζομαι ὅτι θέλετε νά μάθετε τί γίνεται ἐκεῖ. Ἔρχομαι καί ἐγώ μαζί σας καί πηγαίνουμε νά κοιτάξουμε. Ὅλοι οἱ ἐργάτες ἐργάζονται καί σιγά σιγά τό σπίτι ὅλο καί σηκώνεται ψηλά. Ἔρχεται στιγμή πού τό σπίτι γίνεται τέλειο. Χαίρεται κανεῖς νά τό βλέπει.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ρήματα σέ -εύω

λιγοστεύω, μαγεύω, παιδεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, ψαρεύω,
κουρεύω, περισσεύω, χαϊδεύω, όνειρεύομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-εύω** καί **-εύομαι** γρά-
φονται μέ **ευ**.

Μόνο τά ρήματα κλέβω καί σέβομαι γράφονται μέ **β**.

2. Ρήματα σέ -αίνω

άνασταίνω, άνεβαίνω, διαβαίνω, ζεσταίνω, παρασταίνω,
κονταίνω, κοντσαίνω, σιχαίνομαι, φαίνομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω** καί **-αίνομαι** γρά-
φονται μέ **αι**.

Μόνο τά ρήματα : δένω, μένω, πλένω, γράφον-
ται μέ **ε**.

3. Ρήματα σέ -ίζω

άνθίζω, άντικρίζω, δροσίζω, νομίζω, ποτιζω, στολίζω,
άλατιζω, άχνίζω, έλπίζω, κερδιζω, μεταχειρίζομαι,
φτερονίζομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** καί **-ίζομαι** γράφον-
ται μέ **ι** (γιώτα).

Έξαιροϋνται τά ρήματα : δανείζω (μέ **ει**), άθροίζω
(μέ **οι**), πήζω καί προήζω (μέ **η**) καί μερικά πού γράφον-
ται μέ **υ** : αναβρούζω, γογγύζω, δακρυύζω, κατακλύζω (κα-
τακλυσμός).

4. Ρήματα σέ -ιάζω

ἀγκαλιάζω, βραδιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, πλαγιάζω,
βελονιάζω, θυσιάζω, κοπιάζω, ματιάζω, πλησιάζω,
βιάζομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ιάζω** καί **-ιάζομαι** γρά-
φονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ρήματα : ἀδειάζω, χρειάζομαι (μέ **ει**)
καί μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι (μέ **οι**).

5. Ρήματα σέ -ώνω

ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, κρυνώνω, παγώνω,
ἐλευθερώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, καρφώνω,
κλειδώνω, κλειδόνομαι.

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ώνω** καί **-ώνομαι** γρά-
φονται μέ **ω**.

Αὐτά τά ρήματα κρατοῦν τό **ω** σ' ὅλους τούς χρο-
νους : διπλώνω, δίπλωνα, δίπλωσα, θά διπλώσω, ἔχω δι-
πλώσει - διπλόνομαι, διπλώθηκα, ἔχω διπλωθεῖ, διπλωμένος.

ΑΣΚΗΣΗ 111. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία** : Ὅποιος δέ θέλει νά
ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.— Κλειδώνω, μανταλώνω κι ὁ κλέ-
φτης εἶναι μέσα.— Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.—
Γυρεύω μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξω πηγάδι.— Τῶν φρονίμων τά παιδιά
πρίν πεινάσουν μαγειρεύουν.— Ὁ καλός καρaboκῆρς στή φουρτού-
να φαίνεται.— Ἡ ἀρρώστια μέ τό σακί μπαίνει, μέ τό βελόνι βγαίνει.
— Ὅπως στρώσεις, θά πλαγιάσεις.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-εύω** ; Ποιά γράφονται μέ
β ;— 2) Πῶς γράφονται ὄσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω** ; Ποιά γράφονται μέ
ε ;— 3) Πῶς γράφονται ὄσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** ; Ποιά γράφονται ἄλ-
λιῶς ;— 4) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ιάζω** ; Ποιά γράφον-
ται ἄλλιῶς ;— 5) Πῶς γράφονται τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ώνω** ;

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΖΥΓΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα άγαπώ (-άς, ά)

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όμοιασική καί	Υποτασσική	Προσπα- στική	Απαρέμ- φραστο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όμοιασική
Ένεστώτας	άγαπώ άγαπās άγαπά, άγαπάει άγαπούμε, άγαπάμε άγαπάτε άγαπούν, άγαπών(ε)	άγάπα άγαπάτε			άγαπώντας	Παράσπαστος	άγαπούσα άγαπούσες άγαπούσε άγαπούσαμε άγαπούσατε άγαπούσαν
Λόγος	άγάπησα άγάπησες άγάπησε άγαπήσαμε άγαπήσατε άγάπησαν	άγάπησε άγάπησε άγαπήσαμε - ομε άγαπήσατε άγαπήσαν	άγαπήσει άγαπήσει	άγαπήσει			
Πεδιγράφτικοι ζώντοι		Όμοιασική				Υποτασσική	Παραεμένος νά έχω άγαπήσει, νά έχεις άγα- πήσει, νά έχει άγαπήσει (ή νά έχω άγαπημένο κτλ.).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαφέρουν ἀπό τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας μόνο στόν ἐνεστώτα, παρατατικό καί ἐξακολουθητικό μέλλοντα : ἀγαπῶ, ἀγαποῦσα, θά ἀγαπῶ.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη συζυγία : θά ἀγαπήσω, ἀγάπησα, ἔχω ἀγαπήσει κτλ.

Ὅπως τό ἀγαπῶ κλίνονται τά ρήματα : γλεντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ. Ἐπίσης τά ρήματα : γελῶ, διψῶ, κρεμιῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, πῆρνῶ, χαλῶ, πού ἔχουν ἀόριστο σέ -ασα : γέλασα, δίψασα, κρέμασα κτλ.

β) Τό ρῆμα λαλῶ

Ἐνεστώτας			
Ὅριστική	Ὑποτακτική	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		λαλώντας
λαλοῦμε	λαλοῦμε		
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στά προηγούμενα.

Ὅπως τό λαλῶ κλίνονται τά ρήματα : ἀδικῶ, ἀργῶ, ἐνεργῶ, ἐπιθυμῶ, θρηνῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, ποθῶ, προχωρῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ὠφελῶ κτλ.

Ἐπίσης τά ρήματα : ἀφαιρῶ, διαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κτλ., πού ἔχουν ἀόριστο σέ -εσα : ἀφαίρεσα, διαίρεσα, κάλεσα κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 112.— Κλίνε σέ ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τό ρῆμα *πηρῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 113.— Κλίνε σέ ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τό ρῆμα *προχωρῶ*.

2. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα : άγαπιέμαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	και	Ύποτακτική	Προστακτική	Απαρέμ- φρατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	άγαπιέμαι άγαπιέσαι άγαπιέται άγαπιόμαστε άγαπιέστε άγαπιούνται						Παρεστώτας	άγαπιόμουν άγαπιόσουν άγαπιόταν άγαπιόμαστε άγαπιόσατε άγαπιόνταν (*)
Αόριστος	άγαπήθηκα άγαπήθηκες άγαπήθηκε άγαπήθήκαμε άγαπήθήκατε άγαπήθηκαν		άγαπήθῶ άγαπήθῃς άγαπήθει άγαπήθουμε άγαπήθεῖτε άγαπήθουν	άγαπήσου άγαπήθετε	άγαπήθει			
Παρακείμενος							άγαπημένος	
Περσφαστικολ Χρόνοι			Όριστική				Ύποτακτική	
Περσφαστικολ Χρόνοι							Παρακείμενος	νά έχω άγαπηθεί, νά έχεις άγαπηθεί (ή νά είμαι άγαπημένος κτλ.).

(*) και άγαπιούνταν.

“Όπως τό ἀγαπιέμαι κλίνονται τά ρήματα : ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, τρυπιέμαι, χτυπιέμαι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 114. — Κλίνε σ' όλους τούς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τό ρῆμα : χτυπιέμαι.

β) Τό ρῆμα : λυποῦμαι

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Παρατατικός</i>	<i>Μέλλοντας ἑξακολ.</i>
λυποῦμαι, λυπᾶμαι λυπόμουν		θά λυποῦμαι, θάλυ-
λυπᾶσαι	λυπόσου	θά λυπᾶσαι [πᾶμαι
λυπᾶται	λυπόταν	θά λυπᾶται
λυπούμαστε	λυπόμαστε	θά λυπούμαστε
λυπάστε	λυπόσαστε	θά λυπάστε
λυποῦνται	λυπόνταν, λυποῦνταν	θά λυποῦνται

Μέλλοντας στιγμιαίος : θά λυπηθῶ, (-θεῖς, -θεῖ, -θοῦμε, -θεῖτε, -θοῦν).

Ἀόριστος : λυπήθηκα, λυπήθηκες, λυπήθηκε κτλ.

Παρακείμενος : ἔχω λυπηθεῖ, ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

Ὑπερσυντέλικος : εἶχα λυπηθεῖ, εἶχες λυπηθεῖ κτλ.

Μέλλοντας συντελεσμ. : θά ἔχω λυπηθεῖ, θά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Ἀόριστος</i>	<i>Ἐνεστώτας</i>
νά λυποῦμαι, νά λυπᾶμαι	νά λυπηθῶ	(δέν ἔχει)
νά λυπᾶσαι	νά λυπηθεῖς	
νά λυπᾶται	νά λυπηθεῖ κτλ.	<i>Ἀόριστος</i>
νά λυπούμαστε	<i>Παρακείμενος</i>	λυπήσου
νά λυπάστε	νά ἔχω λυπηθεῖ	λυπηθεῖτε
νά λυποῦνται	νά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.	

ΜΕΤΟΧΗ. Παρακείμενος : λυπημένος, λυπημένη, λυπημένο.
ΑΠΑΡ. ᾿Αορίστου : λυπηθεῖ.

᾿Οπως τό *λυποῦμαι* κλίνονται τά ρήματα : *θυμοῦμαι*,
κοιμοῦμαι, *φοβοῦμαι*.

ΑΣΚΗΣΗ 115. — Νά κλίνεις σ' ὅλους τούς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τό ρῆμα : *κοιμοῦμαι* (μετοχή : *κοιμισμένος*).

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

- 1) ἀγαπῶ ἀργεῖς νά δεθῶ νά δεθεῖ
τιμῶ ἀργεῖ νά δεθεῖς νά δεθοῦν

Σέ ὅλα τά ρήματα (α' καί β' συζυγίας) ἡ μακρόχρονη λήγουσα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 2) ἀγαπᾶς, μελετᾶς, ἀγαπᾷ, μελετᾷ

Τό *α* στή λήγουσα τῶν ρημάτων, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 3) ἀγαποῦσα, μελετοῦσα, ἦρθα ἦρθαν

Τό *α* στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς, ἅμα δέν τονίζεται, εἶναι *βραχύχρονο*.

- 4) πίδα, ρῶτα, κοίτα

Τό *α* στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι *μακρόχρονο*.

- 5) Μέ ὀξεῖα

βάλε, πάρε, κρίνε
δίνε, λύνε, λύσε, λύστε
γελάστε, θυμάστε

Μέ περισπωμένη

θυμοῦμαι (καί θυμᾶμαι), θυμᾶσαι,
θυμᾶται, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε
-ἐλάτε, πηδάτε.

Τό *α*, *ι*, *υ* στήν παραλήγουσα τῶν ρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

Οἱ καταλήξεις ὅμως -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, τοῦ ἐνικοῦ

καί -*ἄμε*, -*ἄτε*, -*ἄνε* τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν *περισπωμένη*.

ΑΣΚΗΣΗ 116. — **Φράσεις γιά ὀρθογραφία :** "Ὅποιος τολμᾷ νικά.— 'Ὁ τζίτζικας ζητεῖ βοήθεια ἀπό τό μυρμήγκι καί λέει : «'Ὅλο τό καλοκαίρι τραγουδοῦσα. Τώρα πεινωῶ». Καί τό μυρμήγκι ἀπαντᾷ : «Τραγουδοῦσες ; Χοροπήδα λοιπόν τώρα».— Ἦρθα νά δροσιστῶ στήν παραλία.— Κι ἐσύ ἦρθες νά δροσιστεῖς.— Ἄν προτιμᾶτε, περάστε ἀπ' ἐδῶ.

ΑΚΛΙΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἐπιρρήματα

- 1) *Ποῦ* εἶσαι ; — Εἶμαι *ἐδῶ* (φανερώνεται ὁ τόπος).
- 2) *Πότε* ἦρθες ; — Ἦρθα *σήμερα* (φανερώνεται ὁ χρόνος).
- 3) *Πῶς* πέρασες ; — Πέρασα *εὐχάριστα* (φανερώνεται ὁ τρόπος).
- 4) *Πόσο* ἄργησες ; — Ἄργησα *πολύ* (φανερώνεται τό ποσό).
- 5) Θέλεις νά γράψεις ; — *Ναί*, *βέβαια*. — *Ὁχι* (φανερώνεται *βεβαίωση ἢ ἄρνηση*).

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι οἱ **ἄκλιτες λέξεις** *ἐδῶ*, *σήμερα*, *εὐχάριστα*, *πολύ*, *ναί*, *βέβαια*, *ὄχι* φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση ἢ ἄρνηση. Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις συνοδεύουν κυρίως τά ρήματα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα κατὰ τή σημασία πού ἔχουν εἶναι πέντε εἰδῶν :

- 1) **Τοπικά :** ποῦ ; ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, ἄριστερά, δεξιά, ψηλά, χαμηλά, μακριά, κοντά, ἀπέναντι, ἐμπρός, πίσω, μέσα, ἔξω κτλ.

2) **Χρονικά** : πότε ; τώρα, πρίν, ἔπειτα, χτές, προχτές, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο, πέρσι, ἐφέτος, πρῶτα, ὕστερα, ἀμέσως, πάλι κτλ.

3) **Τροπικά** : πῶς ; ἔτσι, ἀλλιῶς, ὅπως, καθῶς, καλὰ, ἄσχημα, κακά, εὐχάριστα, ὠραῖα, περίφημα, φρόνιμα, ἥσυχια κτλ.

4) **Ποσοτικά** : πόσο ; τόσο, κάμποσο, ἄρκετά, πολύ, λίγο, λιγάκι, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότελα, περίπου, σχεδόν κτλ.

5) **Βεβαιωτικά** : ναί, βέβαια (καί : βεβαίως), βεβαιότατα, μάλιστα, σωστά, ἀλήθεια κτλ.

6) **Ἀρνητικά** : ὄχι, δέν, μή (καί : μήν).

Ὄρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

1) ποῦ ; πῶς ; παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἀλλιῶς, εὐτυχῶς.

Ἡ μακρόχρονη λήγουσα στά ἐπιρρήματα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

2) μίλησες *ὠραῖα*, ἔγραψε *σπουδαῖα*, *πρῶτα* ν' ἀκοῦς.
Τό *α* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

3) πῶς ; ἀμέσως, ἀλλιῶς, βεβαίως, εὐτυχῶς.

Τό *-ως* στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μέ *ω*.

ΑΣΚΗΣΗ 117.— Νά βρεῖς ποιά ἐπιρρήματα εἶναι στίς παρακάτω φράσεις καί νά ἀναγνωρίσεις τό εἶδος τους.

Ἄ Θεός εἶναι παντοῦ.— Χτές ἦρθε ὁ ἀδερφός μου, πού ἔλειπε σχεδόν τρία χρόνια.— Ὁ πατέρας εἶναι ἐπάνω.— Σήμερα πάλι θά διαβάσουμε πολύ.— Δέ γράφεις ἄσχημα.— Πρόσεχε καί θά μπορέσεις νά γράφεις περίφημα.— Μέσα εἶναι ζέστη.— Πέρσι τό χειμῶνα χιονισε ἄρκετά.— Ναί, τό θυμοῦμαι.— Ἐφέτος θά χιονίσει ;— Ὅχι, γιατί εἶναι βροχερός καιρός.

Προθέσεις

Γράφω *μέ* τό μολύβι. — Φεύγω *ἀπό* τό σχολεῖο καί πηγαίνω *πρός* τό σπίτι.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα ἔχουμε τίς ἄκλιτες λέξεις : *μέ, ἀπό, πρὸς*, πού συνοδεύουν ὀνόματα. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν κυρίως ἔμπρός ἀπό ὀνόματα λέγονται **προθέσεις** καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αἰτία κτλ.

Οἱ προθέσεις εἶναι :
μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς (μονοσύλλαβες),
κατά, μετά, παρά, ἀντί(ς), ἀπό, χωρίς, δίχως (δισύλλαβες),
ἴσαμε (τρिसύλλαβη).

Παρατηρήσεις

1) Ἡ πρόθεση *σέ* ἐνώνεται μαζί *μέ* τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό *τ* : *στοῦ, στῆς, στόν* κτλ. (ὅπως εἶδαμε στό κεφάλαιο γιά τά ἄρθρα).

2) Οἱ προθέσεις *μέ, σέ, γιά, κατά, ἀπό* μπροστά ἀπό φωνῆεν συχνά χάνουν τό τελικό τους φωνῆεν, δηλαδή παθαίνουν ἐκθλιψη : *μ' αὐτό, σ' ἐκεῖνο, γι' αὐτό, κατ' αὐτοῦ, ἀπ' ἐδῶ*.

3) Ἡ πρόθεση *ἀπό* συχνά χάνει τό τελικό *ο* ἔμπρός καί ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό *τ* : *ἀπ' τό σπίτι*.

ΑΣΚΗΣΗ 118.— Νά βρεῖς ποιές προθέσεις εἶναι στίς παρακάτω φράσεις : Σέ λίγο θά φτάσουμε.— Μ' αὐτό τό μολύβι γράφω καλά.— Πήγαине πρὸς τό δρόμο.— Ἀγόρασα ἓνα βιβλίο γιά τόν ἀδερφό μου.— Θά ἔρθω ὡς τό σχολεῖο.— Κατά τό Μαστρογιάννη καί τά κοπέλια του.— Ἐφυγε ἀπό τό σπίτι, χωρίς νά μιλήσει.— Κατά τίς πέντε παρά τέταρτο μετά τό μεσημέρι θά ἔρθω.— Θά γράψω ἴσαμ' ἐδῶ.

Σύνδεσμοι

1) Ἡ μητέρα *καί* τό παιδί.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη *καί* συνδέει (δηλαδή *ἐνώνει*) δύο λέξεις.

2) Ἐγώ εἶμαι ἐδῶ *καί* περιμένω τόν ἀδερφό μου.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη *καί* συνδέει δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις μέ λέξεις ἢ προτάσεις μέ προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι**.

Οἱ πιά συχνοί σύνδεσμοι εἶναι :

καί, οὔτε, μήτε, ἤ, εἴτε, μά, ἀλλά, ἐνῶ, λοιπόν, ὥστε, ἐπειδή, γιατί, ὅταν, ἀφοῦ, ἅμα, πρὶν, ὅποτε, ἄν, νά, γιά νά κτλ.

Π α ρ α τ ῆ ρ ῆ σ η

Ὁ σύνδεσμος *καί* ἐμπρός ἀπό φωνήεντα γίνεται *κι* *καί* γράφεται χωρίς ἀπόστροφο : *κι ἄλλος, κι ὁμως, κι αὐτός, κι ἐγώ*.

ΑΣΚΗΣΗ 119.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 10 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν σύνδεσμοι.

ΑΣΚΗΣΗ 120.— Νά βρεῖς ποιοί σύνδεσμοι εἶναι στίς παρακάτω φράσεις : Ἄν θέλεις, ἔλα *κι* ἐσύ.— Βιάζομαι, *γιατί* ἄργησα.— Ἐλα, ὅποτε θέλεις, *γιά* νά διαβάσουμε μαζί.— Ὅταν ἔφυγες, ἦρθε ὁ ἀδερφός μου.— Θά γράψω, *πρὶν* νυχτώσει.— Θά ἔρθω, *εἴτε* θέλεις *εἴτε* δέ θέλεις.— Ἄς ἔρθει αὐτός *κι* ἐκεῖνος.— Ἄς ἔρθει αὐτός ἢ ἐκεῖνος.— Θέλω, *μά* δέν μπορῶ.— Δέ θέλω, *οὔτε* μπορῶ.

Ἐπιφωνήματα

Μπράβο, παιδί μου ! Ἐγγε !

Ἄ, τί κακό εἶναι αὐτό ! Ἄχ, πῶς πονῶ !

Οί ἄκλιτες λέξεις *μπράβο!* *εὗγε!* *ζήτω!* *ἄ!* *ἄχ!* *ὦ,* *ἔ,* *ἀλίμονο,* *ποπό,* *ἄλτ!* φανερώνουν χαρά, λύπη, πόνο κτλ.

Τέτοιες λέξεις λέγονται ἐπιφωνήματα.

ΑΣΚΗΣΗ 121.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν ἐπιφωνήματα.

Ἐρωτήσεις

1) Τί λέγονται *ἐπιρρήματα* ; Πόσων εἰδῶν ἐπιρρήματα ἔχουμε ; — 2) Τί λέγονται *προθέσεις* ; — 3) Τί λέγονται *σύνδεσμοι* ; — 4) Τί λέγονται *ἐπιφωνήματα* ;

ΤΑ ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- 1) ὁ, ἡ, τό (*ἄρθρα*),
- 2) ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί (*οὐσιαστικά*),
- 3) καλός, κακός, βαθύς, πλατύς (*ἐπίθετα*),
- 4) ἐγώ, ἐσύ, αὐτός (*ἀντωνυμίες*),
- 5) δίνω, γράφω, ἀγαπῶ (*ρῆματα*),
- 6) δένοντας, πηδώντας, δεμένος (*μετοχές*),
- 7) ἔδῶ, ἐκεῖ, αὐριο (*ἐπιρρήματα*),
- 8) πρὸς, ἀπό, μετὰ (*προθέσεις*),
- 9) καί, ἀλλά, ἐπειδή, ἄν (*σύνδεσμοι*),
- 10) εὗγε ! ἀλίμονο ! (*ἐπιφωνήματα*).

Ἅλλες οἱ λέξεις χωρίζονται σέ δέκα εἶδη, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**: 1) *ἄρθρο*, 2) *οὐσιαστικό*, 3) *ἐπίθετο*, 4) *ἀντωνυμία*, 5) *ρῆμα*, 6) *μετοχή*, 7) *ἐπίρρημα*, 8) *πρόθεση*, 9) *σύνδεσμος* καί 10) *ἐπιφώνημα*.

Ἀπό τά 10 αὐτά μέρη τοῦ λόγου τά ἕξι πρῶτα εἶναι **κλιτά** (τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρῆμα καί ἡ μετοχή). Τά τέσσερα τελευταῖα εἶναι **ἄκλιτα** (τό ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παράγωγες λέξεις

μικρός - μικρούλης	βάρκα - βαρκάκης
δύναμη - δυναμώνω	χτές - χτεσινός

Όπως βλέπουμε σ' αυτά τὰ παραδείγματα, ἡ λέξη *μικρούλης* γίνεται ἀπὸ τὴ λέξη *μικρός*. Ἔτσι καὶ οἱ λέξεις *δυναμώνω*, *βαρκάκης*, *χτεσινός* γίνονται ἀπὸ τὶς λέξεις *δύναμη*, *βάρκα*, *χτές*. Δηλαδή βλέπουμε ὅτι πολλές λέξεις γίνονται (*παράγονται*) ἀπὸ ἄλλες.

Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπὸ ἄλλες λέγονται **παράγωγες**.

Ὑποκοριστικά

-άκι	-ίτσα	-άκος καὶ -άκης
<i>δέντρο</i> - <i>δεντράκι</i>	<i>βελόνα</i> - <i>βελονίτσα</i>	<i>μαθητής</i> - <i>μαθητάκος</i>
<i>ἀρνί</i> - <i>ἀρνάκι</i>	<i>κλωστή</i> - <i>κλωστίτσα</i>	<i>δρόμος</i> - <i>δρομάκος</i>
<i>παιδί</i> - <i>παιδάκι</i>	<i>Ἑλένη</i> - <i>Ἑλενίτσα</i>	<i>Γιάννης</i> - <i>Γιαννάκης</i>
-ούλης	-ούλα	-ούλι καὶ -ούλικο
<i>μικρός</i> - <i>μικρούλης</i>	<i>ἀδερφή</i> - <i>ἀδερφούλα</i>	<i>δέντρο</i> - <i>δεντρούλι</i>
<i>ἀδερφός</i> - <i>ἀδερφούλης</i>	<i>βούση</i> - <i>βουσούλα</i>	<i>μικρό</i> - <i>μικρούλικο</i>

Στὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ἀπὸ τὴ λέξη *δέντρο* γίνεται ἡ λέξη *δεντράκι*, πού σημαίνει μικρό δέντρο. Ἐπίσης ἀπὸ τὴ λέξη *Ἑλένη* γίνεται ἡ λέξη *Ἑλενίτσα*, πού τὴ λέμε χαϊδευτικά.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις πού φανερώνουν κάτι μικρό ἢ πού τὶς λέμε χαϊδευτικά λέγονται **ὑποκοριστικά**.

Όπως βλέπουμε, τὰ ὑποκοριστικά σχηματίζονται μέ τὶς καταλήξεις : *-άκι*, *-ίτσα*, *-άκος*, *-άκης*, *-ούλης*, *-ούλα*, *-ούλι*, *-ούλικο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 122.— Νά βρεῖς ποιὰ ὑποκοριστικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις : σκύλος, γάτα, ἄνθρωπος, νησί, ποτάμι, τραπέζι, καρέκλα, σπίτι, παππούς, πατέρας, παρὰθυρο, πένα, μάνα, σακί - Γιώργος, Μιχάλης, Παῦλος, Μαριγώ, Ἄννα.

ΑΣΚΗΣΗ 123.— Σχημάτισε 10 ὑποκοριστικά μέ διάφορες καταλήξεις.

Μεγεθυντικά

-α	-αρος	-άρα
βαρέλι - βαρέλα	μύτη - μύταρος	τρόμος - τρομάρα
κεφάλι - κεφάλα	παιδί - παιδαρος	φωνή - φωνάρα
κουτάλι - κουτάλα	σκύλος - σκύλαρος	πόδι - ποδάρα

Ἐκ τῆς λέξης *βαρέλι* γίνεται ἡ λέξη *βαρέλα*, πού φανερώνει κάτι μεγάλο. Ἐτσι ἀπό τή λέξη *μύτη* γίνεται *μύταρος* καί ἀπό τή λέξη *τρόμος* γίνεται *τρομάρα* κτλ.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις, πού φανερώνουν κάτι μεγάλο, λέγονται **μεγεθυντικά**.

Τά μεγαθυντικά σχηματίζονται μέ τίς καταλήξεις *-α*, *-αρος*, *-άρα* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 124.— Νά βρεῖς ποιὰ μεγαθυντικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις : σπίτι, στόμα, κορίτσι, μολύβι, γάτος, ἀκούδα, μάτι, δόντι.

Σύνθετες λέξεις

ἀγρό	+	λεμόνι	=	ἀγρολέμονο
ἀλάτι	+	πιπέρι	=	ἀλατοπίπερο
ξινός	+	γλυκός	=	ξινόγλυκος
σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ.

Ἡ λέξη *ἀγρολέμονο* γίνεται ἀπό δύο λέξεις μαζί, ἀπό τίς λέξεις *ἀγρό* καί *λεμόνι*. Ἐτσι καί ἡ λέξη *ἀλατοπίπερο* γίνεται ἀπό τήν ἔνωση τῶν λέξεων *ἀλάτι* καί *πιπέρι*. Ἡ

λέξη *ξινόγλυκος* γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων *ξινός* καί *γλυκός*. Καί ἡ λέξη *σιγοτραγουδῶ* γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων *σιγά* καί *τραγουδῶ*.

Τέτοιες λέξεις, πού γίνονται από τήν ἔνωση δύο λέξεων, λέγονται **σύνθετες**.

Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἔχει πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ. *λυκόσκυλο*, *πρασινοκίτρινος*, *γιδοπρόβατα*, *γυναικόπαιδα*, *ἀνεβοκατεβαίνω*, *ἀνοιγοκλείνω*, *βορειοανατολικά*, *ἠλιοβασίλεμα*, *καραβοκύρης*, *κλειδαρότρυπα*, *ἀετοφωλιά*, *μανροπίνακας*, *φτωχόπαιδο*, *σιγοπερπατῶ*, *συχνορωτῶ*, *ἀντίλαλος*, *καλόκαρδος*, *γαλανομάτης*, *μεγαλοδύναμος*, *καλότυχος*, *καντηλανάφτης*, *ζαχαροπλάστης*, *χορτοφάγος* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 125.— Νά βρεῖς από ποιές λέξεις γίνονται οἱ παραπάνω σύνθετες.

ΑΣΚΗΣΗ 126.— Νά σχηματίσεις σύνθετες λέξεις μέ τίς ἀκόλουθες : *ἄκρη* + *πόλη*, *τρέμω* + *σβήνω*, *ἀργά* + *διαβαίνω*, *ψάρι* + *βάρακα*, *κατά* + *καθαρός*, *ἄσπρος* + *γαλανός*, *μαῦρος* + *πίνακας*, *σπίτι* + *νοικοκυρά*, *κόκκινο* + *χῶμα*, *καλό* + *παιδί*, *ἄνεμος* + *σκάλα*, *βόρειος* + *δυτικός*.

Λέξεις συγγενικές—Οἰκογένειες λέξεων

Ἀπό τή λέξη *θάλασσα* γίνονται πολλές *παράγωγες* καί πολλές *σύνθετες* λέξεις. λ.χ.

α) **παράγωγες** : *θαλασσινός*, *θαλάσσωμα*, *θαλασσώνω*, *θαλασσής* κτλ.

β) **σύνθετες** : *θαλασσόβραχος*, *θαλασσόνερο*, *θαλασσόλυκος*, *θαλασσοπνίγομαι*, *θαλασσοπούλι*, *θαλασσοπόρος*, *θαλασσοταραχή*, *ἀκροθαλασσιά*, *λιμνοθάλασσα*, *φουσκοθαλασσιά* κτλ.

Ἄλλες οἱ *παράγωγες* καί οἱ *σύνθετες* λέξεις πού γίνονται από μιά λέξη λέγονται λέξεις **συγγενικές**.

Οί συγγενικές λέξεις σχηματίζουν όλες μαζί μία **οικογένεια λέξεων**.

Έτσι και από τή λέξη *ψηλός* σχηματίζεται ή οικογένεια τῶν λέξεων : **ψηλός**, *ψηλά*, *ψηλούτσικος*, *ψηλώνω*, *ψηλώμα* — *ψηλόκορμος*, *ψηλόλιγνος* κτλ.

Από τή λέξη **δέντρο** : *δεντράκι*, *δεντρούλι*, *δεντρί*, *δενδροκόμος*, *δενδροκομία*, *δεντροόκηπος* - *ἀγριόδεντρο*, *ήμερόδεντρο*, *παλιόδεντρο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 127.— Σχημάτισε οικογένειες λέξεων από τίς ακόλουθες : *ἄλογο*, *τραπέζι*, *στρατός*, *σκάλα*, *γλυκός*, *κίτρινος*, *σπίτι*, *νερό*.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *παράγωγες* ; — 2) Ποιές λέγονται *ὑποκοριστικά* ; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά ὑποκοριστικά ; — 3) Ποιές λέξεις λέγονται *μεγεθυντικά* ; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά μεγεθυντικά ; — 4) Ποιές λέξεις λέγονται *σύνθετες* ; — 5) Ποιές λέξεις λέγονται *συγγενικές* και τί λέγεται *οικογένεια λέξεων* ;

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Λέξεις συνώνυμες

δρόμος, *λεωφόρος*, *στενό*, *μονοπάτι*.

Οί λέξεις αὐτές εἶναι διαφορετικές μεταξύ τους, ἔχουν ὅμως περίπου τήν ἴδια σημασία. Τέτοιες λέξεις λέγονται **συνώνυμες**.

Ὅπως βλέπουμε, οί συνώνυμες λέξεις δέν ἔχουν *ἀκριβῶς* τήν ἴδια σημασία, ἀλλά μόνο *περίπου*. Δηλαδή ἔχουν κάποια μικρή διαφορά ή μιά από τήν ἄλλη. Ἐτσι λ.χ. ή λέξη *δρόμος* λέγεται γενικά γιά κάθε εἶδους δρόμο. — *Λεωφόρος* εἶναι δρόμος πλατύς. — *Στενό* εἶναι ὁ στενός δρόμος

τοῦ χωριοῦ. — *Μονοπάτι* εἶναι πολύ στενός δρόμος προπάντων στό βουνό.

Ἔτσι ἐπίσης συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις : *ραβδί, ματσούκα, βέργα, βίτσα, μπαστούνι, μαγκούρα, γκλίτσα*. Κι αὐτές εἶναι λέξεις διαφορετικές μέ τήν ἴδια περίπτου σημασία.

Συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις : *μασῶ, καταπίνω, ροκανίζω, τρώγω, χάφτω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 128.— Νά βρεῖς τίς συνώνυμες λέξεις πού ἔχει ἡ καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες : *παράξενος, λάμπω, χαραμάδα, μιλῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 129.— Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις : *παλάτι, μέγαρο, σπίτι, καλύβα*. (Στήν κάθε φράση νά ταιριάζει μιὰ συνώνυμη λέξη ἀπ' αὐτές).

2. Λέξεις ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες

Ἐκεῖνος πού δέν εἶναι ψηλός, λέγεται *κοντός* (ἐπίθετο).

Ἄλλά καί ἕνα μακρύ ξύλο, πού τό χρησιμοποιοῦν στή γυμναστική, λέγεται *κοντός* (οὐσιαστικό).

Ἔτσι ἔχουμε δύο λέξεις μέ τήν ἴδια προφορά : *κοντός* ἢ μία — *κοντός* καί ἡ ἄλλη. Ἄλλά οἱ δύο αὐτές λέξεις ἔχουν διαφορετική σημασία. Ἐπίσης ἡ λέξη *κόρη* σημαίνει τή θυγατέρα, τό κορίτσι. Ἄλλά καί ἡ χάντρα τοῦ ματιοῦ λέγεται *κόρη*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια ἀκριβῶς προφορά, ἀλλά διαφορετική σημασία, λέγονται **ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες**.

Πολλές φορές οἱ *ὁμώνυμες* λέξεις γράφονται μέ διαφορετική ὀρθογραφία (ἔχουν ὁμως πάντοτε τήν ἴδια προφορά) :

κλείνω τήν πόρτα — *κλίνω* ἕνα ὄνομα.

ψηλό βουνό — *ψιλό* ὕφασμα.

δανεικά χρήματα — δανικό τυρί (ἀπό τή Δανία).
τό κλίμα ενός τόπου—τό κλίμα πού κάνει τά σταφύλια.
ὁ τόνος τῶν λέξεων— ὁ τόνος (τό βάρος).
ἡ λίρα (τό νόμισμα) — ἡ λύρα (τό μουσικό ὄργανο) κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 130.— Σχημάτισε φράσεις μέ τίς παρακάτω ὁμοήχες λέξεις : τό σκοινί — ἡ σκηνή, ὁ τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ)—τό τεῖχος (τῆς πόλης), ἡ πάλη (τό ἀγώνισμα) — πάλι (= ξανά), αὐτή (ἀντωνυμία) — αὐτί· τά ρόδα — ἡ ρόδα.

3. Λέξεις ἀντίθετες

μέρα - νύχτα, καλός - κακός, ἄσπρος - μαῦρος, ἀργά - γρήγορα
μακρός - κοντός, γελῶ - κλαίω, μπαίνω - βγαίνω.

Ἡ λέξη μέρα ἔχει σημασία ἀντίθετη ἀπό τή λέξη νύχτα.

Καί ἡ λέξη καλός ἔχει ἀντίθετη σημασία ἀπό τή λέξη κακός. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν μεταξύ τους ἀντίθετη σημασία λέγονται **ἀντίθετες**.

Ἀντίθετες εἶναι καί οἱ λέξεις : ψηλός - χαμηλός, ἐπάνω - κάτω, μέσα - ἔξω, ἔρχομαι - φεύγω, ναι - ὄχι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 131.— Νά βρεῖς τίς ἀντίθετες ἀπό τίς παρακάτω λέξεις : καθαρός, πολύ, ἀληθινός, ἀνήφορος, ἀνάβω, ἄδειος, πλούσιος, εἰρήνη, ἐμπρός, φτηνά, κρυφά, ἀρχή, φῶς.

ΑΣΚΗΣΗ 132.— Νά συμπληρώσεις τίς ἀκόλουθες παροιμίες βάζοντας στή θέση τῆς παύλας μιά λέξη ἀντίθετη ἀπό κάποια προηγούμενη : Ὅποιος γυρεύει τά πολλά χάνει καί τά —. Ἦρθαν τ' ἄγρια νά διώξουν τά —. Τά σάπια λεμόνια σαπίζουν καί τά— . Τό στραβό ξύλο δέ γίνεται —. Δούλευε στά νιάτα σου, γιά νά 'χεις στά —.

Ἑρωτήσεις

- 1) Ποιές λέξεις λέγονται *συνώνυμες* ;—2) Ποιές λέγονται *ὁμώνυμες* ἢ *ὁμοήχες* ;
- 3) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀντίθετες* ;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΦΩΝΗΤΙΚΟ

	Σελ.
Προτάσεις, λέξεις, φθόγγοι, γράμματα	5
Φωνήεντα και σύμφωνα	9
Δίψηφα φωνήεντα, δίψηφα σύμφωνα, δίφθογγοι	11
Συλλαβές, συλλαβισμός	17
Τόνοι και πνεύματα	21
'Ορθογραφικά σημεία (σημεία τῆς στίξης)	25
Λέξεις κλιτές και ἀκλιτές. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	28

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΥΠΙΚΟ

Ούσιαστικά. Εἶδη ούσιαστικῶν	30
Γένη, ἀριθμοὶ καὶ πτώσεις ούσιαστικῶν	32
Τὰ ἄρθρα. Ἡ κλίση τῶν ἄρθρων	35
Ἡ κλίση τῶν ούσιαστικῶν	39
Κανόνες τονισμοῦ τῶν ούσιαστικῶν	40
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	43
Α. Ἴσοσύλλαβα	43
Β. Ἄνισοσύλλαβα	46
Ἡ ὀρθογραφία τῶν ἀρσενικῶν	48
Κλίση τῶν θηλυκῶν	49
Α. Ἴσοσύλλαβα	49
Β. Ἄνισοσύλλαβα	52
Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ	53
Ἡ ὀρθογραφία τῶν θηλυκῶν	54
Κλίση τῶν οὐδετέρων	55

A. Ἴσοςύλλαβα	55
B. Ἄνισοςύλλαβα	58
Ὁρθογραφία τῶν οὐδετέρων	59
Ἐπίθετα. Γένη τῶν Ἐπιθέτων	60
Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	62
Ὁρθογραφία τῶν ἐπιθέτων	67
Τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων	69
Ἀριθμητικά ἐπίθετα	73
Ἀντωνυμίες	77
Ρήματα. Φωνές, ἀριθμοί, πρόσωπα, ἐγκλίσεις	86
Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος	91
Σχηματισμός τῶν χρόνων τοῦ ρήματος	95
Κλίση τῶν βοηθητικῶν ρημάτων	99
Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας	100
1. Ἐνεργητική φωνή	100
Παρατηρήσεις στήν ἐνεργητική φωνή	101
2. Παθητική φωνή	104
Παρατηρήσεις στήν παθητική φωνή	105
Ὁρθογραφία τῶν ρημάτων	110
Δεύτερη συζυγία 1. Ἐνεργητική φωνή α) τό ρῆμα : ἀγαπῶ	112
β) Τό ρῆμα : λαλῶ	113
2. Παθητική φωνή : α) τό ρῆμα : ἀγαπιέμαι	114
β) Τό ρῆμα : λυποῦμαι	115
Κανόνες τονισμοῦ τῶν ρημάτων	116
*Ακλιτες λέξεις	117
Τά δέκα μέρη τοῦ λόγου	121

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Παραγωγή καί σύνθεση τῶν λέξεων	122
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	125

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εισαγωγή	15
1. Η Επιστήμη της Παιδείας	16
2. Η Επιστήμη της Ψυχολογίας	30
3. Η Επιστήμη της Κοινωνιολογίας	35
4. Η Επιστήμη της Φιλοσοφίας	37
5. Η Επιστήμη της Ιστορίας	38
6. Η Επιστήμη της Πολιτικής	39
7. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	40
8. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	41
9. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	42
10. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	43
11. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	44
12. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	45
13. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	46
14. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	47
15. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	48
16. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	49
17. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	50
18. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	51
19. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	52
20. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	53
21. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	54
22. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	55
23. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	56
24. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	57
25. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	58
26. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	59
27. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	60
28. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	61
29. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	62
30. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	63
31. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	64
32. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	65
33. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	66
34. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	67
35. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	68
36. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	69
37. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	70
38. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	71
39. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	72
40. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	73
41. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	74
42. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	75
43. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	76
44. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	77
45. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	78
46. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	79
47. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	80
48. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	81
49. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	82
50. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	83
51. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	84
52. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	85
53. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	86
54. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	87
55. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	88
56. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	89
57. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	90
58. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	91
59. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	92
60. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	93
61. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	94
62. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	95
63. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	96
64. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	97
65. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	98
66. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	99
67. Η Επιστήμη της Παιδαγωγικής	100

ΜΕΡΟΣ Γ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αριστοτέλης, Ηθικά, Β', 1102α-1103α	101
2. Αριστοτέλης, Ηθικά, Β', 1103α-1104α	102

024000019558

ΕΚΔΟΣΗ Ε΄ 1979 (VI) ΑΝΤΙΤ. 235.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3.237/6-6-79
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ

